

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut politologických studií

**Jana Dračková**

**Efektivnost Východního partnerství EU**

*Diplomová práce*

Praha 2014

Autor práce: **Jana Dračková**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Jan Karlas, MA., Ph.D.**

Rok obhajoby: **2014**

## **Bibliografický záznam**

DRAČKOVÁ, Jana. *Efektivnost Východního partnerství EU*. Praha, 2014. 114 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů, Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Jan Karlas, MA., Ph.D.

## **Abstrakt**

Tato práce si klade za cíl analyzovat model podpory demokracie skrze vnější vládnutí a jeho efektivitu jako potencionálně úspěšnější alternativu k modelu vlivu. Teoretická část ukazuje, že demokratické vládnutí definuje demokracii podle zásad (transparentnost, odpovědnost úředníků a účast veřejnosti). Vychází z konceptu vnějšího vládnutí, který se soustředí na rozšiřování svých interních pravidel za hranice EU. K tomuto účelu byl vybrán případ Východního partnerství, jenž využívá mechanismus vnějšího vládnutí a zároveň uplatňuje strategii podpory demokracie v sektorové spolupráci. Efektivnost této iniciativy a potažmo podpory demokracie skrze vnější vládnutí je hodnocena pomocí komparace dopadů spolupráce EU a partnerských zemí na jejich legislativní vývoj v rámci tří zvolených sektorových politik (energetika, ochrana životního prostředí, spravedlnost a vnitřní záležitosti) v období od vzniku iniciativy v roce 2009 do summitu ve Vilniusu. Výsledky analýzy uvádějí, že pokroku bylo dosaženo více než v polovině zkoumaných případů, a tedy že EU je víceméně schopna integrovat své demokratické systémy pravidel do vnějšího prostředí, a tak být částečně efektivní v tomto způsobu podpory demokracie. Druhá polovina této práce se zaměřuje na okolnosti, které efektivnost způsobují a zkoumá čtyři sektorové vlastnosti (kodifikace, podpora dalšími aktéry, interdependence a domácí náklady na přijetí pravidel). Dochází k závěru, že kodifikace přes svou deklarovanou vedoucí úlohu nemá na konečnou míru efektivity vliv. Naopak spíše faktory jako přítomnost dalších aktérů, interdependence a domácí náklady mají patřičný vliv a to v závislosti na povaze jednotlivých sektorů.

## **Abstract**

The thesis focuses on analyzing the support of democracy model through the external governance and its efficiency as potentially more successful alternative to leverage and linkage. The theoretical part shows that democratic governance defines democracy

according to the following principles: transparency, accountability and public participation. It is also based on the concept of external governance, which focuses on expanding EUs internal rules beyond its borders. For this purpose the case of Eastern Partnership was chosen. This case uses the mechanism of external governance and also applies the strategy of the support of the democracy in sector cooperation. The efficiency of this initiative or rather support of the democracy through the external governance is evaluated by comparative analysis of impact of cooperation of EU and partner country on their legislative development within the three selected sector policies (energy industry, environmental protection, justice and home affairs). The time period for the research is from establishing of the initiative in 2009 to the summit in Vilnius in the fall 2013. After general assessment of the results it can be said that the EU was successful in more than half the studied cases and thus EU is, more or less capable of an integration of its democratic systems of rules into the external environment and (being partially effective). The second part of this work targets the factors that cause the degrees of efficiency and examines four sector contexts (codification, other participant's support, interdependence and domestic expenses for rule acceptance) that affect it. It concludes that codification does not affect the final rate of efficiency, despite its declared leading role. On the contrary, the factors such as other participant's presence, interdependence and domestic costs have considerable influence, depending on particular sector.

## **Klíčová slova**

podpora demokracie, vnější vládnutí, demokratické vládnutí, Východní partnerství, Evropská unie, sektorová kooperace

## **Keywords**

democracy promotion, external governance, democratic governance, Eastern Partnership, European Union, functional cooperation

**Rozsah práce:** 201 323 znaků a 28 290 slov.

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 24. 7. 2014

Jana Dračková

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Doc. PhDr. Janu Karlasovi MA., Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky.

# Obsah

<b>OBSAH</b> .....	<b>I</b>
<b>SEZNAM TABULEK</b> .....	<b>III</b>
<b>SEZNAM ZKRATEK</b> .....	<b>IV</b>
<b>ÚVOD</b> .....	<b>1</b>
PŘEDSTAVENÍ TÉMATU A JEHO VYMEZENÍ .....	1
ROZBOR LITERATURY .....	3
STRUKTURA PRÁCE .....	5
MOTIVACE K VÝZKUMU .....	5
<b>1.    TEORETICKÝ RÁMEC</b> .....	<b>7</b>
1.1.    VNĚJŠÍ PODPORA DEMOKRACIE .....	7
1.2.    KONCEPT VNĚJŠÍHO VLÁDNUTÍ .....	8
1.3.    PODPORA DEMOKRATICKÉHO VLÁDNUTÍ .....	11
1.4.    DEMOKRACIE A DEMOKRATICKÉ VLÁDNUTÍ .....	13
1.4.1. <i>Transparentnost</i> .....	15
1.4.2. <i>Odpovědnost</i> .....	15
1.4.3. <i>Účast</i> .....	16
<b>2.    METODOLOGICKÝ RÁMEC</b> .....	<b>17</b>
2.1.    ZDŮVODNĚNÍ VÝBĚRU PŘÍPADU VÝZKUMU .....	17
2.2.    VÝZKUMNÁ OTÁZKA .....	20
2.3.    METODOLOGIE ZKOUMÁNÍ .....	20
2.4.    OPERACIONALIZACE .....	21
2.5.    POSTUP ZKOUMÁNÍ .....	26
2.6.    LIMITY PRÁCE .....	27
<b>3.    EMPIRICKÁ ČÁST – ZÁVISLÁ PROMĚNNÁ</b> .....	<b>29</b>
3.1.    VÝCHODNÍ PARTNERSTVÍ .....	29
3.1.1. <i>Energetický sektor: vnitřní trh s plynem</i> .....	29
3.1.2. <i>Environmentální vládnutí: přístup k informacím a Posuzování vlivů na životní prostředí</i> .....	30
3.1.3. <i>Spravedlnost a vnitřní záležitosti: Příklad azylové politiky</i> .....	31
3.2.    MOLDAVSKO .....	32
3.2.1. <i>Vnitřní trh s plynem</i> .....	32
3.2.2. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí</i> .....	33
3.2.3. <i>Azyl</i> .....	34
3.3.    UKRAJINA .....	36
3.3.1. <i>Vnitřní trh s plynem</i> .....	36
3.3.2. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí</i> .....	38
3.3.3. <i>Azyl</i> .....	40
3.4.    GRUZIE .....	42
3.4.1. <i>Vnitřní trh s plynem</i> .....	42
3.4.2. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí</i> .....	43
3.4.3. <i>Azyl</i> .....	44
3.5.    ARMÉNIE .....	45
3.5.1. <i>Vnitřní trh s plynem</i> .....	45
3.5.2. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí</i> .....	46
3.5.3. <i>Azyl</i> .....	47
3.6.    ÁZERBÁJDŽÁN .....	49
3.6.1. <i>Vnitřní trh s plynem</i> .....	49
3.6.2. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí</i> .....	51
3.6.3. <i>Azyl</i> .....	52

<b>4.</b>	<b>EMPIRICKÁ ČÁST - NEZÁVISLÁ PROMĚNNÁ .....</b>	<b>54</b>
4.1.	KODIFIKACE .....	54
	4.1.1. <i>Vnitřní trh s elektřinou a plynem.....</i>	54
	4.1.2. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí .....</i>	55
	4.1.3. <i>Spravedlnost a vnitřní záležitosti: Příklad azylové politiky .....</i>	56
4.2.	PODPORA DALŠÍMI AKTÉRY .....	57
	4.2.1. <i>Vnitřní trh s plynem.....</i>	57
	4.2.2. <i>Srovnání podpory dalšími aktéry v odvětví vnitřního trhu s plynem.....</i>	58
	4.2.3. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí .....</i>	59
	4.2.4. <i>Srovnání podpory dalšími aktéry v odvětví posuzování vlivů na životní prostředí .....</i>	60
	4.2.5. <i>Azylová politika.....</i>	60
	4.2.6. <i>Srovnání podpory dalšími aktéry v odvětví azylové politiky .....</i>	61
4.3.	INTERDEPENDENCE.....	61
	4.3.1. <i>Vnitřní trh s plynem.....</i>	61
	4.3.2. <i>Srovnání interdependence v odvětví vnitřního trhu s plynem.....</i>	64
	4.3.3. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí .....</i>	65
	4.3.4. <i>Srovnání interdependence v odvětví posuzování vlivů na životní prostředí .....</i>	65
	4.3.5. <i>Azylová politika.....</i>	66
	4.3.6. <i>Srovnání interdependence v odvětví azylové politiky.....</i>	67
4.4.	DOMÁCÍ NÁKLADY NA PŘIJETÍ.....	67
	4.4.1. <i>Vnitřní trh s plynem.....</i>	67
	4.4.2. <i>Srovnání nákladů spojených s přijetím v odvětví vnitřního trhu s plynem.....</i>	72
	4.4.3. <i>Posuzování vlivů na životní prostředí .....</i>	72
	4.4.4. <i>Srovnání nákladů spojených s přijetím v odvětví posuzování vlivů na životní prostředí....</i>	74
	4.4.5. <i>Azylová politika.....</i>	75
	4.4.6. <i>Srovnání nákladů spojených s přijetím v odvětví azylové politiky .....</i>	76
4.5.	SOUHRNNÉ KOMPARATIVNÍ HODNOCENÍ .....	76
	<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>80</b>
	<b>SUMMARY .....</b>	<b>85</b>
	<b>POUŽITÁ LITERATURA.....</b>	<b>87</b>
	DOKUMENTY .....	87
	LITERATURA .....	92
	ELEKTRONICKÁ AUTORSKÁ LITERATURA.....	98
	JINÉ DOKUMENTY A ČLÁNKY .....	101
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>106</b>
	<b>PŘÍLOHY .....</b>	<b>107</b>
	<b>PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....</b>	<b>109</b>



## Seznam tabulek

Tabulka 1 Typy vnějšího vládnutí .....	11
Tabulka 2 Modely podpory demokracie .....	13
Tabulka 3 Operacionalizace efektivity .....	22
Tabulka 4 Operacionalizace sektorových podmínek .....	26
Tabulka 5 Hodnoty proměnných v odvětví trhu s plynem .....	77
Tabulka 6 Hodnoty proměnných v odvětví EIA .....	78
Tabulka 7 Hodnoty proměnných v odvětví v odvětví Azylu.....	79
Tabulka 8 Platnost hypotéz .....	84

## Seznam zkratk

AA	Asociační dohoda
ANRE	Národní agentura pro energetickou regulaci Moldavska
DCFTA	Dohoda o prohloubené zóně volného obchodu
CIB	Komplexní budování institucí
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EIA	Posuzování vlivů na životní prostředí
ENPI	Evropský nástroj sousedství a partnerství
EU	Evropská unie
EHK OSN	Evropská hospodářská komise OSN
EPS	Evropská politika sousedství
FRONTEX	Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států EU
INOGATE	Interstate Oil and Gas Transportation to Europe
GNEWRC	Národní komise pro regulaci energetiky Gruzie
IDP	vnitřně vysídlené osoby
KfW	Státní německá rozvojová banka
NATO	Severoatlantická aliance
NERC	Národní energetická regulační komise Ukrajiny
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PCA	Dohoda o partnerství a spolupráci
PSRC	Regulační komise veřejných služeb Arménské republiky
SIDA	Švédská agentura pro mezinárodní rozvojovou spolupráci
SOCAR	Státní ropná společnost z Ázerbájdžánské republiky
TACIS	Technická pomoc pro Společenství nezávislých států
VP	Východní partnerství
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
USAID	Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj
WB	Světová banka

# Úvod

## ***Představení tématu a jeho vymezení***

Demokracie je obecnou výzvou pro všechny etnické skupiny, náboženství, každý region a stát na světě. V západním světě je považována za ideál systému vlády. Státy, které jsou považovány za rozvinuté, liberální a demokratické, se snaží demokracii rozvíjet a dále rozšiřovat. Během posledních téměř tří desetiletí se například z Evropské unie (EU) vyvinul vůdčí propagátor demokratizace s pozitivním vlivem hlavně na své okolní sousedství. Během té doby si EU vytvořila široký systém strategií. Mezi tu nejúspěšnější patří politika rozšíření. V roce 2004 vstoupilo do Unie deset zemí střední a východní Evropy a záhy v roce 2007 bylo přijato i Rumunsko a Bulharsko. Díky atraktivitě členství a s ní spojené přísné politické podmíněnosti dokázaly tyto postkomunistické země za pomoci EU transformovat svou ekonomickou, politickou a sociální úroveň (více také Grabbe 2005; Schimmelfennig, Sedelmeier 2005), což přispělo k hospodářskému oživení, míru a stabilitě celého regionu (Schimmelfennig, Scholz 2007: 2). Politická podmíněnost je založena na konceptu vlivu (leverage), tedy vytyčení změn ze strany EU, pomocí nichž partnerské státy provádí institucionální reformy. Vláda cílového státu se pak rozhodne, zda požadavky splní na základě výpočtu nákladů a přínosů, tedy zda slíbené odměny převýší očekávané náklady na přijetí. (Freyburg et al. 2007)

Ještě před dokončením prvního východního rozšíření se mezi špičkami evropské politiky rozvinula diskuze nad tím, jak přistupovat ke svému blízkému okolí, resp. ke svým sousedům. Už v roce 2003 vznikla Evropská politika sousedství (dál jen ENP) s cílem zabránit vzniku nových dělících linií a místo toho vytvořit „kruh přátel“ či „zónu prosperity a přátelského sousedství“ mezi rozšířenou EU a okolními státy (Evropská komise 2003: 4). Šestnáct participujících zemí se na základě konceptu sdílených hodnot, bilaterálních smluv s Uníí a vytvořených akčních plánů podílí na takzvané vnější integraci (tedy prohlubování vztahů s EU). Je důležité podotknout, že posilování demokracie má významné místo ve strategickém dokumentu EPS, který se odráží ve specifických akčních plánech pro danou zemi (Evropská komise 2004: 8). Vše ale bez příslibu členství. Ten je však podle většiny autorů chápán jako hnací motor a motivace k realizaci podněcovaných reforem (Schimmelfennig, Scholz 2007: 2; Kelley 2006; Maier, Schimmelfennig 2007). Jelikož EU nabízí jen nepatrné benefity, státy EPS

nemají výraznější podnět k naplňování cílů, které jim byly skrze EU stanoveny. Podobně první hodnotící reporty kritizovaly neschopnost evropské politiky přimět partnerské země k reformám, specifikovat své požadavky a zaujmout společné stanovisko k jednotlivým vyjednáváním. Neschopnost důsledně uplatňovat model vlivu mimo okruh kandidátských zemí proto v posledních letech přesunula pozornost akademiků k alternativnímu modelu, demokratizaci skrze vnější vládnutí. Tento přístup spočívá v podpoře demokratických norem prostřednictvím sblížení odvětvových politik EU a třetích zemí, tzn. ve funkční spolupráci. Odehrává se prostřednictvím prohlubování nadvládních, horizontálních vazeb mezi EU a orgány veřejné správy třetích zemí. Patří mezi nepřímé způsoby podpory demokracie, neboť konvergencí norem třetích zemí s pravidly EU v různých odvětvích (například v energetice, migraci nebo ochraně životního prostředí) se do správních mechanismů participujících států dostávají demokratické zásady (Lavenex 2011; Freyburg et al. 2009). Takováto spolupráce je pro polodemokratické státy mnohem přijatelnější, neboť zlepšování standardů přináší ekonomickou spolupráci a prosperitu. Tím se dostává do kontrastu s přímými demokratickými reformami, na které politické elity jen stěží přistoupí. Znamenaly by totiž postupnou změnu režimu a jeho pád.

Tato práce si klade za cíl analyzovat model podpory demokracie skrze vnější vládnutí a jeho efektivitu jako potencionálně úspěšnější alternativy k modelu vlivu. Teoretická část ukazuje, že demokratické vládnutí definuje demokracii podle zásad (transparentnost, odpovědnost úředníků a účasti veřejnosti). Vychází z konceptu vnějšího vládnutí, který se soustředí na rozšiřování svých interních pravidel za hranice EU. Využívá dva režimy vládnutí, hierarchii a sítě (navíc jsou definovány i trhy). Pomocí těchto režimů dochází k demokratizaci státní správy třetích zemí, jelikož *acquis communautaire* obsahuje zmíněné demokratické zásady. Ty jsou takto přeneseny do legislativ třetích zemí a v ideálním případě i úspěšně aplikovány. Empirická část zkoumá efektivnost tohoto modelu. Výsledky se promítají do závislé proměnné, která nabývá tří hodnot – selekce pravidel, přenos pravidel a aplikace pravidel. Nezávislá proměnná je definována jako sektorové vlastnosti (kodifikace a přítomnost dalších aktérů jsou hlavní, alternativní pak interdependence a domácí náklady na přijetí), které mají určit rozdíly v efektivitě resp. výsledcích závislé proměnné. Práce je komparativní případovou studií, konstruovanou metodou souvisejících rozdílů. Zkoumanými případy jsou země východní dimenze EPS, tedy Východního partnerství (dále jen VP). To vzniklo jako jedna ze dvou geografických dimenzí EPS. Iniciativa, založená v roce

2009 na summitu v Praze, zahrnuje šest postsovětských republik – Ukrajinu, Moldavsko, Bělorusko, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán. Vznikla na základě polsko-švédského návrhu, který měl zaktualizovat již existující bilaterální vztahy a vytvořit multilaterální regionální spolupráci s cílem podpořit dialog mezi EU a východními sousedy (Balfour 2010:29). Je patrné, že tento impulz byl také odpovědí na neustálou kritiku dvojdimenzionální politiky EPS, podle níž spojuje zcela odlišné regiony východního a jižního sousedství. Navíc je pro EU „Východ“ velmi významný jak strategicky a bezpečnostně, tak i geopoliticky. Svou roli zde hraje vliv Ruské federace, stejně jako prosazování evropské identity.

V souvislosti s předloženým projektem výzkumu se výsledná práce mírně odchýlila od plánovaného postupu. Za prvé je místo metody rozdílů použita metoda sdružených rozdílů, neboť lépe identifikuje kauzální vazby prostřednictvím srovnání síly působení jednotlivých proměnných. Za druhé, původně teze avizovala výzkum dopravní politiky, avšak předběžný sběr dat nakonec ukázal, že kvůli nutným bezpečnostním standardům provozu jsou požadovaná data zkreslena. Proto byla vybrána politika adekvátnější – ochrana životního prostředí. Předpokládaný výsledek výzkumu by tato změna neměla nijak ohrozit, jelikož má toto odvětví podobné sektorové vlastnosti demokratického vládnutí (sílu kodifikace) a s původně navrhovanou politikou je úzce propojena. Navíc některé otázky ohledně posuzování vlivu na životní prostředí řeší i orgány dopravního sektoru (např. vliv na kvalitu vzduchu).

### ***Rozbor literatury***

K tématu demokratizace Evropskou unií lze nalézt velké množství odborné literatury do hloubky analyzující hlavně vládnutí vůči přístupujícím státům (Grabbe 2005; Schimmelfennig, Sedelmeier 2004) a aplikace modelu kondicionality v rámci EPS (Např. Schimmelfennig et al. 2006; Schimmelfennig, Scholz 2008; Vachudova 2005, Youngs 2001; Kelley 2004; Hillion 2006). V poslední době však získává stále více pozornosti alternativní model podpory demokracie skrze vnější vládnutí jako odpověď na problémy s modelem vlivu a jeho aplikací ve státech bez příslibu členství. Důležitým zdrojem informací je v tomto ohledu výzkumný projekt Democracy od The National Center of Competence in Research, realizovaný Univerzitou v Curychu pod názvem „Podpora demokracie v EU a jejím blízkém zahraničí“.<sup>1</sup> Tým vedený profesory

---

<sup>1</sup> Více na <http://www.nccr-democracy.uzh.ch/research/research-phase-1/module1/ip2>

Sandrou Lavenex a Frankem Schimmelfennigem se zabývá otázkou podpory demokracie EU v sousedských státech a rovněž vymezuje její jednotlivé strategie.

Důležitý příspěvek od Lavenex a Schimmelfenniga (2011) definuje tři základní modely externí podpory demokracie (vazba, vliv a vládnutí – linkage, leverage, governance). Tvrdí, že zatímco model vazby nemá jednoznačné výsledky a úspěch vlivu závisí na perspektivě členství, model vládnutí má největší potenciál. Neřeší základní instituce politického systému jako takového, ale podporuje demokratické zásady na úrovni státní správy. Tyto zásady (transparentnost, odpovědnost a účast) podrobněji zkoumá text od Freyburg, Skripka a Wetzel (2007). Podle nich jsou základním kamenem konceptu demokratického vládnutí. Vyskytují se v demokratických systémech a umožňují posoudit demokratickou kvalitu v odvětvových politikách. Předložený koncept následně aplikuje studie od Tiny Freyburg et al. (2011), která se zabývá výsledky a efektivitou podpory demokracie skrze vnější vládnutí ve třech politikách (hospodářská soutěž, vodní hospodářství a azyl), na čtyřech zemích EPS (Moldavsko a Ukrajina, Jordánsko a Maroko). Snaží se odhalit, co vysvětluje převod pravidel EU do legislativy těchto států. Výsledky ukazují, že politické ukazatele země (jako je aspirace na členství a míra politické liberalizace) nevysvětlují výsledky v efektivitě. Naopak dochází k závěru, že převod demokratického vládnutí následuje odvětvovou dynamiku. Podobně se Anna Wetzel (2010) ve své práci zabývá výsledky tohoto vnějšího demokratického vládnutí a ty pak porovnává s modelem vlivu. Odpovídá na otázku, zda nesoulad v podpoře externího demokratického vládnutí je menší než u modelu vlivu. Po srovnání tří politik (regulace geneticky modifikovaných organismů, vody a rybolovu) dochází k závěru, že je tento model stejně nekonzistentní jako model vlivu. Proti mluví i Barbe et al. (2009), který při výzkumu výběru pravidel v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky konstatuje, že s ohledem na zahraničně-politický dialog podporuje EU konvergenci politik většinou na základě mezinárodních a vzájemně sjednaných pravidel, spíše než na *acquis* EU samotném.

Co se literatury pojednávající o teorii vnějšího vládnutí EU týká, je velmi přínosný článek Lavenex a Schimmelfennig (2009) rozpracovávající teoretické základy tohoto konceptu. Rozlišuje různé režimy a předkládá řadu hypotéz s podmínkami, za kterých je externí vládnutí EU efektivní, a jakým způsobem. Vidí v ní rozšiřování záběru pravidel EU za hranice Unie (poprvé také v Lavenex 2004). Typologii forem vnějšího vládnutí rozpracovali autoři Lavenex, Lehmkuhl a Wichmann (Lavenex et al. 2009). Popisují základní formy vládnutí, hierarchii, sítě a trhy (také Knill, Tosun 2009).

Jelikož VP je poměrně nová iniciativa, většina výzkumů napsaná na toto téma se týká designu (hlavně analýza multilaterální spolupráce, která je novinkou, viz Soare, 2013; Delcour 2011; Kratochvíl 2010) a otázky, zda toto nastavení uspokojí potřeby participujících zemí (Hillon 2009; Michalski 2009). Delcour (2011) hodnotí institucionální fungování VP a zaměřuje se hlavně na multilaterální spolupráci. Dochází k závěru, že i přes pozitivní spolupráci panelů lze vysledovat nedostatek součinnosti mezi partnery a několik zdrojů napětí. Kritická je i Korosteleva (2011a; 2011b), která tvrdí, že VP zdědilo koncepční omezení ENP týkající se zejména špatně definovaného charakteru partnerství a malé soudržnosti mezi členy.

### ***Struktura práce***

Po této úvodní kapitole, která zahrnuje motivační část, rozbor literatury, strukturu práce a zdůvodnění výběru tématu, následuje část teoretická. Ta definuje model podpory demokracie skrze vnější vládnutí a jeho zásady. Vysvětluje, jakým způsobem je chápána demokracie, a předkládá koncept vnějšího vládnutí. Na ni navazuje výzkumný rámec, který představí operacionalizaci s výzkumnou otázkou a metodu zkoumání. Dále se podrobněji zabývá představením předmětu výzkumu, tedy VP jako takového. Tato kapitola je ukončena výhradami, které upozorňují čtenáře na vnitřní omezení výzkumu. Čtvrtá část se zaměřuje na závislou proměnnou. První podkapitola představuje, jaký je rámec spolupráce jednotlivých vybraných politik. Následuje pět podkapitol analyzující efektivitu této spolupráce a její dopady na legislativní rámec jednotlivých partnerských států, konkrétně v Moldavsku, Ukrajině, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžánu. Pátá kapitola se věnuje nezávislé proměnné, popisuje sektorová specifika daných států, komparativně je hodnotí a nakonec hledá shody a rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Závěr potvrzuje, resp. vyvrací hypotézy a odpovídá na stanovenou výzkumnou otázku.

### ***Motivace k výzkumu***

Ke zpracování tématu podpory demokracie skrze vnější vládnutí EU na příkladu VP mě vedly hned tři důvody. Neprobádanost, aktuálnost a potenciál. Výzkumný potenciál vidím v nedostatku a nevyváženosti poznatků, které jsou sice podloženy teoretickými a konceptuálními návrhy, avšak už méně jsou aplikovány v oblasti výzkumu. Pro svou práci jsem zvolila aktuální témata VP, dvě rezonují politickými debatami napříč zkoumanými zeměmi a ve třetím je EU tradičním propagátorem. Je

jimi energetika se zaměřením na regulační systém, posuzování vlivů na životní prostředí a spravedlnost a vnitřní záležitosti se zaměřením na azyl. Navíc se všechny dosavadní výzkumy soustřeďovaly buď na jeden stát (většinou Ukrajinu), nebo na porovnávání států jižního a východního sousedství. Osobní výzkumný zájem souvisí s prosazováním demokratických hodnot v polodemokratických společnostech obecně, stejně jako s mým zájmem o EU a její vztah k zahraničí.



# 1. Teoretický rámec

## 1.1. Vnější podpora demokracie

Podporu demokracie lze charakterizovat jako snahu demokratizovat autokratické režimy či transformující se státy. Pro podporu demokracie vyvinula EU několik strategií, které se snaží uplatňovat ve svých vztazích se sousedními státy. Dělí se na pozitivní a negativní (Karoleski 2012: 24). Pozitivní přístup spočívá v podpoře prostřednictvím rozvojových projektů a programů s cílem posílit dodržování lidských práv a demokratických postupů. Naopak negativní přístup zdůrazňuje vliv tlaku a trestu, a zahrnuje omezení podpory a sankce (nebo hrozbu sankcí), zejména pokud jde o finanční podporu vlády a hospodářský rozvoj. Lavenex a Schimmelfennig (2011: 886) rozlišují tři modely externí podpory demokracie, které EU využívá. Prvním je tzv. model vazby (linkage). Využívá bottom-up přístup, který řeší demokratizaci společnosti prostřednictvím poskytování podpory prodemokratické opozici a dalším aktérům občanské společnosti v cílových zemích. V minulosti byl uplatňován hlavně ve vnějších politikách EU v souvislosti s přechody k demokracii v Latinské Americe v 80. letech (ibid.: 888).

Druhým modelem je tzv. vliv (leverage). Tento top-down přístup usiluje o demokratické reformy přes politickou podmíněnost. Po pádu železné opony se „vliv“ stal hlavním rámcem pro prosazování demokracie ve střední a východní Evropě. Avšak v kontextu EPS dosáhl jen nepatrných výsledků.

Na tyto dva modely (linkage a leverage) se v minulosti zaměřilo už mnoho autorů např. Levitsky, Way 2006; 2007; Schimmelfennig, Scholtz, 2008; Youngs 2001; Kubiček 2011 atd.). Dělení Lavenex a Schimmelfennig (2011.: 886) jsem vybrala proto, že specifikuje ještě třetí model, kterým se tato práce bude primárně zabývat. Je jím demokratické vládnutí (governance), jenž podporuje demokratické zásady prostřednictvím specifické sektorové spolupráce se třetími zeměmi. (ibid.: 886). Tento model byl poprvé zmíněn v roce 2001 ve sdělení Evropské komise o lidských právech a podpoře demokracie, které následně potvrdila i Rada. Obsahuje potenciál odvětvového přístupu k podpoře demokracie (Evropská komise 2001).

Koncept demokratického vládnutí v sobě spojuje prvky politického režimu, ve kterém občané drží právo vládnout sami (demokracie), se strukturami a mechanismy,

kteře se používají pro správu věcí veřejných podle schválených pravidel a postupů vládnutí (Brinkerhoff 2000: 602). Pro porozumění modelu podpory demokracie skrze vládnutí je tedy důležité zaměřit se na jeho chápání demokracie a koncept vnějšího vládnutí, který využívá (Lavenex, Schimmelfennig 2011: 895-896).

Tato kapitola se skládá ze tří částí. První se zabývá konceptem vnějšího vládnutí, z něhož model podpory demokracie vychází. Druhá část se zaměřuje na samotný model podpory demokratického vládnutí a popisuje jakým způsobem je chápána demokracie a definuje zásady, které tento model charakterizují.

## **1.2. Koncept vnějšího vládnutí**

Koncept vládnutí jako takový prošel mnohými proměnami. Jeho využívání v mnoha vědních disciplínách způsobilo neukotvenost a roztříštěnou charakteristiku, díky tomu je však velmi flexibilní. V evropských studiích je spojován hlavně s integračním procesem, který přesouvá národní suverenitu z domácí na evropskou úroveň (koncept víceúrovňového vládnutí). Obecně lze vládnutí definovat vymezením vůči vládě (*government*) mající centralizovanou autoritu, která prosazuje svoji vůli nad společnostmi, aby dosáhla svých cílů. Naproti tomu vládnutí (*governance*) nemá jediného autoritativního regulátora politiky (Pierre 2000: 3–4 v Kirchner 2006: 949).

Vnější vládnutí je pak spojováno se vztahem (a jeho regulací) vůči třetím zemím. Perspektiva vnějšího vládnutí jde nad rámec tradičního agency-based (jako unitárního státního aktéra) modelu politiky a je zaměřena více na institucionálně-strukturální vlastnosti vztahů. Konvenční přístupy EU v zahraniční politice jsou limitovány jejich vlastními možnostmi, nedostatkem kompetencí, právní autoritou, silou zdrojů a strategickou soudržností (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 794). V perspektivě modelu vládnutí však není hlavní sjednocený obraz aktéra v zahraniční politice, ale institucionální procesy, které šíří normy a přenášejí politiku. Zatímco zahraniční politika se zaměřuje na země nebo regiony, u vládnutí jde především o přenos systémů pravidel na „makro“ a „mezzo“ úrovni politiky.<sup>2</sup> Jinými slovy, jde o externalizaci interních procesů integrace (v tomto případě vnitřní procesy EU), jako je přijímání norem v sektorových politikách (Lavenex 2004: 682). Balzacq (2009:2) definuje vnější vládnutí jako shluk procesů, kterými subjekt A reguluje, řídí nebo kontroluje chování a za určitých okolností také identity a zájmy subjektu B, v

---

<sup>2</sup> „Makro“ politika vytváří koncepční rámec nad funkční integrací (Lavenex 2008: 939) – ENP, EEA apod. „Mezzo“ politika přehodnocování informací a obsahu makro cílů a jejich realizace-sektorové politiky.

kontextu C. Důležitými vlastnostmi je institucionalizace vztahů, existence společného systému pravidel za hranicemi EU a jejich formální, právní uznání (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 795). Proces zahrnuje celou škálu aktérů (mezivládní, soukromé a nadnárodní), kteří produkují politiky s různým stupněm legalizace (tvrdé nebo měkké právo) a socializace (s odkazem na sdílené hodnoty obou stran). Vládnutí rovněž přesahuje absenci politického řádu způsobovanou anarchií (ibid.: 795). Spíše než o vládě je koncept vládnutí o spolupráci, která předpokládá systém pravidel, přesahující dobrovolnost skrytou v tomto termínu. (Lavenex 2004: 682).

V kontextu EU zpochybnilo vnější vládnutí model tradičního „společenství hodnot“ (Karoleski 2012: 24) a „Monetovu metodu“ (Lavenex 2007: 3). V praxi jde o expanzi pravidel a posuny v regulaci a organizaci politik států okolo hranic EU díky rozšiřování evropských standardů a norem, ale i novou formu sousedského managementu, kdy se propojují interní a externí politiky, jelikož interní politika EU je používána jako nástroj pro externí přeorganizování sousedství (Campain 2012: 121). Implementace a aplikace pravidel v nečlenských státech je pak identifikována jako „efektivita vnějšího vládnutí“ (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 801).

Silný důraz na regulatorní aspekt v teoretické literatuře souvisí s východním rozšířením EU, kdy bylo vládnutí aplikováno na země střední a východní Evropy a na nečlenské země a regiony v bližším sousedství (hlavně teorie rozšíření a model kondicionality, viz Schimmelfennig, Sedelmeier 2004). V tomto kontextu koncept charakterizoval expanzi politik EU směrem k těmto státům. Postupně docházelo v rámci studia vnějšího vládnutí k diferenciaci mezi hierarchickým uspořádáním a horizontální formou tzv. síťového vládnutí, kdy se i mimounijní či nestátní aktéři podíleli na tvorbě pravidel (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 796).

Proto dnes literatura rozlišuje dva (Lavenex 2004: 2) resp. tři základní režimy vnějšího vládnutí (Knill, Tosun 2009: 875, Lavenex, Schimmelfennig 2009: 796). Jedná se o hierarchii, síť a trhy. Toto dělení je důležité pro analýzu makro a mezo-úrovně vztahů<sup>3</sup> mezi EU a třetími zeměmi, lišícími se v již zmíněných vlastnostech vnějšího vládnutí - institucionalizaci, systému pravidel za hranicemi EU a právní vymahatelností (Lavenex, Schimmelfennig: 2009).

Hierarchie je silně legalizované, institucionalizované a asymetrické propojení mezi EU a třetími zeměmi, kde převod norem reprezentovaný *acquis communautaire* je

---

<sup>3</sup> „Makro“ úroveň je reprezentovaná institucionálními strukturami jako je ENP, EEA či bilaterální dohodou se Švýcarskem. „Mezo“ úroveň zase jednotlivými sektoriálními politikami.

předem jasně daný a kontrolovaný podle pravidel smlouvy (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 674). Konkrétním výstupem hierarchie je harmonizace. Uplatňování evropského práva zde hraje velkou roli a jeho aplikace je podrobována nezávislému soudnímu přezkumu. Na institucionální úrovni je patrná výrazná asymetrie ve prospěch EU a vyjednávací pravomoci partnerského státu jsou značně omezené. (Lavenex et al. 2009: 815). Avšak nečlenové si na rozdíl od členských států stále zachovávají vlastní plnou suverenitu vůči Unii.

Druhým typem je koordinace pomocí sítě. Vytváří dobře organizované subsystémy, ve kterých je stát vertikálně a horizontálně rozdělen. I přes svou koordinační roli je jen jedním z mnoha nezávislých aktérů, kteří mají stejná práva. To sice nevyklučuje asymetrii v síle aktérů, avšak zaručuje, že žádný z nich nebude zavazovat k něčemu ostatní bez souhlasu třetí strany (Börzel 2007: 64). Jejich spolupráce je dobrovolná a spíše než na předem určeném *acquis* je založena na diskuzi, vyjednávání a mezinárodním právu. Hétiér tento typ definuje jako „vytváření politiky bez zákonů“ (Hétiér 2002 v Lavenex, Schimmelfennig, 2009: 798). Soudní kontrola dohodnutých ustanovení je nahrazena vzájemným dohledem. Síť vyžadují pouze střední míru institucionalizace, která je založena na horizontální koordinaci centrálními orgány, ale i decentralizovanými sub-systémy s formálními i neformálními interakcemi.

Třetí typ, trhy, má formální vztahy relativně slabé. Patrný je i nízký stupeň legalizace a institucionalizace. Vztahy mezi aktéry jsou založeny na hospodářské soutěži. Spíše než o transformaci *acquis* do národní legislativy se jedná o určitou formu monitoringu dodržování dohod. (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 799). Partnerské země nevyjednávají o legislativě, ale vytvářejí interakce v předem vymezených oblastech politiky. I když je vztah mezi EU a třetími zeměmi asymetrický, formálně zůstává horizontální a exkluzivní (Lavenex 2009: 816). Následující tabulka nabízí přehled výše uvedených typů vnějšího vládnutí a jejich charakteristických vlastností.

Tabulka 1 Typy vnějšího vládnutí

	vazba mezi aktéry	institucionalizace	mechanismus rozšiřování pravidel
<b>hierarchie</b>	vertikální: nadřízený a podřízený	pevné, formální	harmonizace
<b>síť</b>	horizontální: formální rovnost partnerů	středně pevné, formální i neformální	koordinace
<b>trhy</b>	horizontální: formální rovnost partnerů	slabé, neformální	soupeření

Zdroj: Lavenex, Schimmelfennig 2009: 800

Jak bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, model podpory demokratického vládnutí vychází z mechanismů vnějšího vládnutí. Nelze ho však čistě zařadit jen do jedné z forem vnějšího vládnutí, využívá určitým způsobem všechny zmíněné formy. Následující kapitola se pokouší analyzovat model podpory demokratického vládnutí a jeho specifické vlastnosti, které kombinují nejen různé nástroje externího vládnutí, ale také specifické demokratické zásady.

### 1.3. Podpora demokratického vládnutí

Podporu demokratického vládnutí lze obecně chápat jako prosazování prvků demokracie pomocí vnějšího vládnutí. Jde o nepřímý způsob demokratizace, založený na funkční spolupráci, tedy sbližování třetích zemí s EU v rámci jednotlivých odvětvových politik. Hlavní teze pro využívání tohoto konceptu je založena na dedukci, že když byla legislativa sektorových politik navržena pro liberální demokracie členských států EU, potom obsahuje zásady demokratického vládnutí (Lavenex, Schimmelfennig 2011: 896; Freyburg et al. 2009: 917). Zásady vycházejí z konceptu dobrého vládnutí (good governance). Jsou to transparentnost, účast a odpovědnost (viz dále). Jelikož jsou použitelné vždy, když jsou přijímána kolektivně závazná rozhodnutí (Beetham 1999: 4-5 v Freyburg et al. 2011:1028), nemusí se vyskytovat samostatně, ale mohou být implementovány do odvětvových politik. Demokratického vládnutí v sektorech politiky je tak dosaženo pomocí začlenění těchto demokratických zásad do správních předpisů a postupů a to v rámci nedemokratického politického zřízení.

Youngs uvádí (2001: 363), že EU se v tomto ohledu snaží rozšiřovat demokracii, aniž by takové snahy byly označeny jako zjevně demokraticky zaměřené. Nedemokratické státy totiž spíše přijmou normy, které se obecně týkají problematiky daného sektoru a převážně technických parametrů, avšak i se zakomponovanými

demokratickými zásadami. Aktéry ale neohrožují tolik, jako je tomu u norem týkajících se demokratických pravidel otevřeně. Paradoxně tyto nepřímé demokratizační postupy v konečném důsledku napomáhají i rozvoji demokratického zřízení (polity).

Jelikož je tato strategie založena na vnějším vládnutí, lze vysledovat nastavení režimů, tak jak byly představeny v předešlé podkapitole. V praxi EU využívá hierarchický režim prostřednictvím ENP a VP na základě dohod o přidružení, strategií jednotlivých zemí, akčních plánů a specifických sektorových dohod (viz další kapitola). Tyto dokumenty obsahují společně dohodnutá kritéria a monitorovací postupy. Participující státy se k nim dobrovolně zavázaly, avšak musí naplňovat dohodnuté cíle (nebo by alespoň měly).

Odvětvová spolupráce je rovněž realizována prostřednictvím nadvládních sítí, které vytváří EU v rámci svých iniciativ, kde orgány veřejné správy zúčastněných stran spolupracují ve specifických oblastech veřejné politiky. Navíc sítě slouží k pravidelnému udržování vztahů mezi vládními jednotkami s jasným vymezením toho, co patří do mezinárodních a co jen do domácích záležitostí (Slaughter 2004: 14 ve Freyburg 2007). Svým horizontálním charakterem se odlišují od top-down podmíněnosti, bottom-up socializace a jiných podpůrných mechanismů občanské společnosti. Úspěch tohoto mechanismu záleží na tom, jak daleko třetí země zajde v rámci konvergenčí s normami EU a následně je implementuje. To, co bylo dohodnuto na mezivládní úrovni, se musí navíc aplikovat na nižších úrovních státní správy. Freyburg zdůrazňuje, že za výsledek demokratického vládnutí lze očekávat demokratickou legitimitu správního rozhodování spíše než vznik demokratické občanské kultury s občanskými sdruženími, politickými stranami a demokratické veřejné sféry (Freyburg 2010: 13).

Následující tabulka porovnává model demokratického vládnutí v systému vnější podpory demokracie s ostatními modely podle klíčových vlastností.

Tabulka 2 Modely podpory demokracie

	model vlivu (Leverage)	model vazby (Linkage)	model vládnutí (Governance)
<b>cílový stupeň</b>	polity	polity	sektory (→polity)
<b>cílový aktéři</b>	vlády	společnost	orgány veřejné správy
<b>směr demokratizace</b>	Top-down	Bottom-up	horizontální
<b>typ kooperace</b>	mezivládní (Intergovernmental)	nadnárodní (Transnational)	nadvládní (Transgovernmental)

Zdroj: Lavenex, Schimmefennig 2011: 890

### 1.4. Demokracie a demokratické vládnutí

Většina definic demokracie je multidimenzionální, odborná literatura specifikuje různé dimenze, klasifikace a různé ukazatele, které měří jejich kvalitu. Morlino předkládá šest definic politického režimu: obecnou, procedurální, genetickou, minimální a normativní (Morlino 2003 v Baracani 2004: 3). Obecně empirickou definici vytvořil Dahl (1979 v Baracani 2004: 3), podle něhož jsou za demokracii považovány všechny politické režimy, které zaručují skutečnou účast mužské a ženské dospělé populace a jejich možnosti k nesouhlasu a odporu. Další široce používaná definice je od Schumpetera, pro kterého se demokracie rovná volbám (Collier; Levitsky 1996:438). Přesto však podle mnoha vědců nepředstavují volby demokracii, jelikož je potřeba minimální procesní definování, jako dostatečně široké záruky základních občanských práv, svoboda projevu, shromažďování a sdružování (ibid.). Procedurální demokracie klade důraz na formální normy a instituce demokratického režimu, které zaručují svobodné, spravedlivé, konkurenceschopné a pravidelné volby, parlament s rozhodovací a kontrolní pravomocí, vládu odpovědnou před parlamentem a struktury, jako jsou politické strany a zájmové organizace. Genetická definice se zaměřuje na to, jak je režim založen na normách a postupech, které vyplývají z kompromisů mezi institucionálními aktéry v politické aréně (Baracani 2004: 3). Minimální definice demokracie se zaměřují na co možná nejmenší počet atributů, při tom jsou stále považovány za životaschopnou definici (Collier; Levitsky 1996:436). V závislosti na výše zmíněných definicích Diamond (2002: 25) upozorňuje na problém, který nazývá pseudodemokracie. Jsou to režimy, které nejsou ani jasně demokratické ani konvenčně autoritářské. Povětšinou jde o režimy splňující definice o demokratických volbách, ale při využití rozsáhlejších vymezení, zahrnujících i ochranu svobod a vládu práva, těmito vlastnostem neodpovídají. Jelikož státy VP vykazují tyto charakteristiky, je potřeba se

s tímto nedostatkem vypořádat. Diamond (ibid.) tedy navrhuje při analýze samostatně rozlišovat volební demokracii od liberální a vytváří vlastní dělení, kam vedle těchto dvou kategorií zahrnuje i nejednoznačné režimy a autoritářské režimy konkurenční, hegemonické volební a politicky uzavřené (ibid: 26). Podobně pak i Brinkerhoff (2000: 602) doporučuje chápat demokratické režimy jako soubor postupů, zajišťující skutečnou soutěž mezi jednotlivci a skupinami usilujícími o politickou moc, širokou účast při výběru vůdců a při rozdělování společenských zdrojů, stejně jako vysokou míru občanských, politických a ekonomických svobod. Nicméně i tyto definice demokracie se zaměřují na stát a jeho politický systém (politický režim) a stále neodpovídají podmínkám našemu zkoumání. Brinkerhoff zdůrazňuje (ibid.: 602), že z pohledu vládnutí v kontextu demokracie je nutné věnovat pozornost tomu, jak mohou občané dohlížet na stát a ovlivňovat ho. Zda tedy vůdci a agentury zodpovědně vykonávají své mandáty a zda jsou vedeny sociální vztahy mezi různými třídami společnosti tak, aby mezi nimi bylo zajištěno začlenění, spravedlnost a právo. Koncept demokratického vládnutí vychází z představy, že demokracie by měla být definována podle zásad a ne podle institucí, které ji vytvářejí. Zásady jsou centrálním prvkem, jež následně instituce vymezují. Ty jsou chápány jako sekundární a odvozené, jelikož mohou mít různé podoby v různých kontextech (Beetham 1999: 4 v Freyburg et al. 2011:1028). Jedním z těchto kontextů je právě správa sektorových politik.

V procesu demokratického vládnutí jsou sledovány tři zásady: transparentnost, odpovědnost a účast (Lavenex, Schimmelfennig 2011; Freyburg et al. 2007; 2009; 2011; Wetzel 2010; Brinkerhoff 2000). Transparentnost se vztahuje jak na přístup k údajům sektorově specifických dat, tak k poskytování informací o rozhodování ze strany vlády. Odpovědnost souvisí se závazkem státních úředníků odůvodnit svá rozhodnutí a jednání, stejně jako možnost odvolání a sankcionování při jejich pochybení. Třetí zásada, účast, pak charakterizuje zapojení nestátních aktérů do politických a správních rozhodnutí.

Předkládané zásady jsou na sobě vzájemně závislé. To znamená, že výskyt jedné nemůže nahradit nedostatky přítomnosti jiné. Navíc se prolínají, hranice mezi nimi nelze jasně definovat. Následující text se snaží definovat jednotlivé zásady a přiblížit jejich přínos v rámci demokratického vládnutí.



### **1.4.1. Transparentnost**

Transparentnost jako dimenzi demokratického vládnutí lze chápat ve dvou formách. Zaprvé se vztahuje k přístupu k informacím o určité otázce (například znečištění životního prostředí). Tyto údaje jsou poskytovány vládními i nevládními aktéry - nezávislými statistickými úřady, úředními dokumenty, nebo studii o vlivu jednotlivých politik apod. (Freyburg et al. 2007: 16). Druhým typem transparence je poskytování informací o rozhodovacím procesu, kdo činí rozhodnutí, jaké jsou povinnosti funkcionářů, kdo je jmenuje a povyšuje atd. Pro oba typy je rozhodující existence svobodných a nezávislých sdělovacích prostředků, stejně jako individuální právo na informace. Institucionalizace svobodných a vzájemně nezávislých médií nicméně probíhá na úrovni státu. Transparentnost je mezi státy obecně podporována požadavkem na dialog, výměnu informací a hlavně výměnu dat, protože přístup k nim ohrožuje tvorbu politik a jejich implementaci v autoritativních režimech (ibid: 16).

### **1.4.2. Odpovědnost**

Odpovědnost bývá často spojována s transparentností. Podle Freyburg je lepší tyto dvě zásady od sebe oddělit, neboť ne vždy se navzájem doplňují (ibid: 17). Správa může být transparentní i bez odpovědnosti a naopak. Za první případ se dá považovat odpovědnost centrálních bank, kde sice existují povinnosti informovat veřejnost, ale není zde žádný sankční mechanismus. Opačným příkladem může být situace, kdy uvnitř administrativní jednotky bude platit vnitřní odpovědnost podřízených k nadřízeným bez zveřejňování informací (Schedler 1999:17 v Freyburg et al. 2007: 18).

Na rozdíl od tradičního pojetí odpovědnosti, která je charakterizována volbami (Morlino 2003 v Baracani 2004: 3), a konvenční odpovědnosti ve smyslu „brzd a protivah“ (Collier, Levitsky 1996: 457), je zde chápání odpovědnosti obecnější. Někteří aktéři tak mají právo kontrolovat ostatní aktéry, zda dodržují soubor určených norem, a v případě, že by své povinnosti nesplnili, je sankcionovat (Diamond; Plattner 1999: 3 v Freyburg et al. 2007: 18). Tato odpovědnost je definována jako horizontální a zajišťují ji např. vyšetřovací výbor nebo veřejní ochránci práv. Vertikální odpovědnost klade důraz na povinnost státních úředníků ospravedlnit svá rozhodnutí (Lavenex, Schimmelfennig, 2011: 896). Navíc nesouvisí jen s politickou odpovědností, ale také s účelností a profesní správností, jakož i etickými standardy a profesionalitou. Tato odpovědnost se vztahuje na veřejné činitele, jimiž jsou politici, úředníci, policisté a jiní pracovníci státní správy (Schedler 1999:2217 v Freyburg et al. 2007: 17).

### 1.4.3. Účast

Účast je jedním z klíčových prvků všeobecného chápání demokracie v politice na úrovni polity jako principu politické participace. Týká se práva volit a být volen. Na odvětvové úrovni pak charakterizuje zapojení nestátních aktérů do politických a správních rozhodnutí. Nestátním aktérům jsou podstoupeny určité pravomoci od selektivního zapojení se bez účasti na hlasování o daném problému až k spolurozhodování a tvorbě samotné politiky. Je zřejmé, že řešení otázky dostupnosti naplňuje předchozí dva principy, transparentnost a odpovědnost (Freyburg 2007: 20). Sørensen a Torfing totiž tvrdí, že pokud se veřejný a soukromý sektor podílí na rozhodování, má tato spoluúčast důležité demokratizační dopady, jelikož posiluje hlas občanů prosazujících svoje zájmy (Sørensen and Torfing 2005 v Freyburg 2007: 20). Tím vylepšují kvalitu politického rozhodování a posilují kontrolu nad vládou. Birkerhoff (2000: 602) v tomto smyslu odkazuje na politický pluralismus, ve kterém je zaveden postup začleňování názorů širokého spektra společenských skupin při formulaci politik a zajištěn spravedlivý přístup k veřejným službám. Od konce roku 1990 podporuje EU participaci nevládních aktérů na své odvětvové úrovni rozhodování (nevládní organizace, odborníci, různé zúčastněné strany veřejného a soukromého sektoru, veřejnost a soukromé subjekty).

Aby bylo představení podpory demokratického vládnutí komplexní, je nutné ještě zmínit negativní postoje k aplikaci tohoto modelu. Freyburg ve své práci zdůrazňuje, že zvýšení demokratického vládnutí nemůže ve skutečnosti nahradit demokratickou transformaci (Freyburg 2011: 1029). Dodává, že ve skutečnosti ustanovení o transparentnosti (například v legislativě životního prostředí) nebo nezávislý soudní přezkum (například v azylové politice), jsou jen nepatrné části institucionálního ustanovení představující demokratický řád (ibid.). Navíc z hlediska liberálních demokracií některé z těchto ustanovení představují jen minimální standardizaci.

## 2. Metodologický rámec

Po představení teorie modelu podpory demokracie skrze vnější vládnutí přiblíží tato metodologická kapitola konkrétní zkoumaný případ, výzkumnou otázku a teze, jež bude práce testovat v empirickém oddílu studie. Poslední část se bude věnovat limitům práce.

### 2.1. Zdůvodnění výběru případu výzkumu

Pro studium předmětu výzkumu, kterým je model podpory demokratického vládnutí, je nejefektivnější zaměřit se na geograficky blízké okolí. Proto byla za případ zvolena východní dimenze EPS, VP.<sup>4</sup> Zahnuje šest postsovětských republik – Ukrajinu, Moldavsko, Bělorusko, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán. Iniciativa byla oficiálně zahájena v roce 2009 summitem v Praze na polsko-švédský návrh, za silné podpory ze strany států Visegrádské čtyřky. Využití vnějšího vládnutí lze vyzorovat už v definování hlavního účelu VP, které má „vytvořit nezbytné podmínky k urychlení politického přidružení a další hospodářské integraci mezi Evropskou unií a partnerskými zeměmi,“ usiluje o „podporu politických a sociálně-ekonomických reforem partnerských zemí s cílem usnadnit sblížení s Evropskou unií“ a má rozvíjet „úzké vazby mezi partnerskými zeměmi“ (Rada Evropská unie, 2009: 6). Jinými slovy, sleduje demokratickou modernizaci partnerských států (Soare 2013: 136), jejichž vyhlídky na členství zůstávají nepotvrzené a tím odpovídají podmínkám tohoto výzkumu podpory demokracie. Následující text se snaží ukázat, že design VP odpovídá mechanismům modelu podpory demokracie skrze vnější vládnutí, představeného v teoretické části.

V první řadě se EaP odlišuje od jiných iniciativ<sup>5</sup> tím, že nenásleduje neofunkcionalistický přístup, ale podkladem pro vzájemné jednání je *acquis*. Druhou odlišností je rozdělení na bilaterální a multilaterální rámec spolupráce.

Cílem bilaterálního rozměru je prohlubování vztahů s partnery individuálně, čímž navazuje na mechanismy spolupráce EPS. Sejně jako ona, řídí se principem „sdíleného vlastnictví“ (joint ownership) prostřednictvím sdílených hodnot, společné vazby a závazku. Dalším je „diferenciace“ (differentiation) a „podmíněný přístup“

<sup>4</sup> Za druhou – jižní je považována Unie pro středomoří, známá jako Barcelonský proces.

<sup>5</sup> Již zmíněnou Unii pro Středomoří nebo Černomořskou synergii

(conditionality), nově blíže definovaný jako princip „more for more“ (Rada Evropské unie 2009: 5). V praxi EaP jde o uzavírání bilaterálních Asociačních dohod (AA), vyvíjení sektorové spolupráce v řadě oblastí (výrazně v oblasti bezpečnosti, energetiky a obchodu), usnadňování vízového režimu a v dlouhodobém výhledu jeho odstraňování (vízový dialog). AA nahrazují Dohody o partnerství a spolupráci (PCA), které partnerské státy uzavřely koncem devadesátých let. Každý partnerský stát vyjednává svou AA s EU samostatně. Skládá se ze čtyř částí, politického dialogu a zahraniční a bezpečnostní politiky, dále spravedlnosti, svobody a bezpečnosti, za třetí ekonomické a sektorové spolupráci a za čtvrté DCFTA, která souvisí s liberalizací obchodu a vyjednává se ještě zvlášť (EaPcommunity nedatováno a). Po podepsání AA a DCFTA je vytvořena hodnotící národní zpráva a následně akční plán, který specifikuje, jaké *acquis* je nutné implementovat pro splnění podmínek (ibid.). Na podobném mechanismu pracuje i program usnadnění a odstranění vízového režimu. Jasně definovaný a kontrolovaný systém podle pravidel smlouvy odkazuje tedy na hierarchické vnější vládnutí (viz teoretická část).

Mezi bilaterální spolupráci se řadí také program Komplexního budování institucí (CIB). EU jeho prostřednictvím poskytuje finanční pomoc při zdokonalování institucionálních podmínek, hlavně pokud jsou nezbytné pro přijetí AA. Tyto projekty jsou realizovány skrze *twinning* a TAIEX programy (ibid.).

Zatímco bilaterální rozměr je založen na oddělených vztazích EU s jednotlivými státy, „nová“ multilaterální dimenze vytváří směr vztahů EU k partnerským státům jako ke skupině a zároveň mezi partnerskými státy samotnými. Jde o horizontální strukturu vládnutí na různých stupních veřejné správy i nevládních aktérů (Delcour, 2011: 6; Soare 2013: 136). V praxi pak existuje v rámci EaP několik síťových struktur, zahrnujících vždy aktéry dané úrovně politické, technické a nevládní, jejichž činnost se prolíná a někdy zahrnuje stejná témata (Soare 2013: 139). Na politické úrovni jsou to Summity EaP, schůzky ministrů zahraničí a ministerské konference. Summity EaP jsou nejvyšším orgánem, kde se každé dva roky scházejí hlavy států (28+6), řeší dosavadní pokrok a definují další cíle.<sup>6</sup> (EaPcommunity nedatováno b). Setkání ministrů zahraničí poskytuje politické pokyny k provádění VP a dohlíží na práci platform. Ministerské konference jednotlivých sektorů se konají dvakrát ročně a jsou zde projednávány aktivity a spolupráce v *ad hoc* oblastech. Spolupráci na technickém stupni reprezentují

---

<sup>6</sup> Zatím se konaly 3 summity, první, zakládající 7. května 2009 v Praze, druhý 29-30. září 2011 ve Varšavě a zatím poslední 28-29. listopadu ve Vilniusu.

tematické multilaterální platformy. Jsou čtyři (Demokracie, dobrá vláda a stabilita; Ekonomická integrace a konvergence s politikami EU; Energetická bezpečnost; Kontakty mezi lidmi) a na jejich základě se dvakrát ročně scházejí vysocí úředníci partnerských států s úředníky EU za účelem sdílení informací, zkušeností a realizace multilaterálních projektů (ibid.). Vytvářejí rovněž pracovní panely, zaměřené na konkrétní problematiku jednotlivých sektorů (např. Panel pro reformu soudnictví apod.). Činnost platform je podpořena tzv. vlajkovými iniciativami, které uvádí konkrétní projekty do pohybu a distribuují finanční a technickou podporu partnerským zemím (ibid.). Prozatím je jich realizováno pět (v oblasti ochrany hranic; malého a středního podnikání; energie; pomoci při katastrofách a správy životního prostředí).<sup>7</sup> Poslední rovinou je nevládní úroveň. Tzv. Fórum občanské společnosti má zaprvé zajistit účast nevládního sektoru participujících států v iniciativě, dát jim možnost se k prováděným aktivitám vyjádřit a stejně tak se do nich zapojit. Dále usiluje o prohloubení jejich vzájemné spolupráce a obecně o podporu občanské společnosti (EaPcommunity nedatováno c). Další institucí je EURONEST, sdružující zástupce parlamentů partnerských zemí a Evropského parlamentu (EaPcommunity nedatováno d). Mezi další instituce sdružující nevládní aktéry patří například Konference Regionálních a místních orgánů VP (iniciované Výborem regionů EU), Podnikatelské fórum EaP nebo Skupina přátel VP.

Celkově lze říci, že obě dimenze VP mají velmi propracovaně nastavené mechanismy vnějšího vládnutí, využívající kombinaci hierarchického a síťového modelu. Prvně zmíněný model, symbolizovaný bilaterální spoluprací, vytyčuje konkrétní cíle (v náplň AA, DCFTA, vízový dialog) a nabízí konkrétní benefity (prohloubení obchodní spolupráce, finanční pomoc, bezpečnostní spolupráce apod.), spolu s jasnou kontrolou (reporty). Na druhou stranu multilaterální dimenze zajišťuje participaci všech úrovní, tak aby jejich spolupráce byla co nejefektivnější (politická, technická a nevládní úroveň), ale zároveň decentralizovaná, neformální a dobrovolná. Navíc lze vyzorovat prvky demokratického vládnutí. Výměna informací a jejich zveřejňování přináší jistou transparentnost. Odpovědnost účastníků je zajištěna prolínáním jednotlivých témat na různých úrovních spolupráce, účast je realizována a dokonce přímo podporována existencí institucí na nevládní úrovni (hlavně Fórum občanské společnosti).

---

<sup>7</sup> Vlajková iniciativa Diverzifikace energetických zdrojů: Jižní energetický koridor, byla schválena, ale prozatím nebyla spuštěna.

## **2.2. Výzkumná otázka**

Značná část literatury se doposud zabývala efektivitou modelu podpory demokracie skrze vládnutí v rámci ENP (Lavenex 2011; Freyburg et al. 2007; 2011; Wetzel 2010). Pokud šlo o VP, zaměřovali se autoři na jeho design a nový multilaterální rámec (Michalski 2009; Delcour 2011; Soare 2013). Jak ukázala předcházející podkapitola, VP nese znaky externího vládnutí a potenciál jeho prostřednictvím podporovat demokracii. Tato práce se zaměřuje na *„efektivnost Východního partnerství a aplikuje model podpory demokracie skrze vnější vládnutí EU za předpokladu úspěšného přenosu norem do národních legislativ partnerských států a jejich uplatnění v každodenní praxi. Hledá odpověď na otázku, zda je EU schopna integrovat své demokratické systémy pravidel do vnějšího prostředí a jak efektivní je tento mechanismus v jednotlivých zemích Východního partnerství. Jak lze vysvětlit rozdíly v efektivitě mezi jednotlivými partnerskými zeměmi?“*

## **2.3. Metodologie zkoumání**

Svou povahou se jedná o kvalitativní výzkum, který má na základě interpretace získaných dat zkoumat stupeň efektivity Východního partnerství a identifikovat, jakým způsobem ovlivňují výsledek nezávislé proměnné. Práce využívá metodologický rámec komparativní případové studie (dále jen komparace). Pro potřeby tohoto výzkumu je však důležité nejdříve definovat předmět a případ, resp. případy výzkumu. Jak uvádí Kořan (2008: 46-47), předmětem je zde obecný fenomén, jehož povahu chceme zkoumat, na rozdíl od případu, kterým je konkrétní událost či jev, jež použijeme pro detailní zkoumání obecnějšího fenoménu. V tomto výzkumu je předmětem demokratizace skrze vnější vládnutí a případem, resp. případy, pak efektivita VP v participujících státech. Dále je potřeba případ dostatečně ohraničit tematicky a časově. Tematicky jde o iniciativu VP, resp. její státy. Časově se práce bude pohybovat od vzniku této iniciativy na summitu v Praze v roce 2009 do summitu ve Vilnius v listopadu 2013. Srovnatelnost bude konstruována na základě prostorového (synchronního) hlediska, které využívá případy ve stejném časovém úseku, ale geograficky odlišné. Konkrétně bude studie komparativně analyzovat efektivitu v pěti partnerských státech - Ukrajině, Moldavsku, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžánu. Z hodnocení bude vyjmuta Bělorusko, které sice do VP patří, podílí se účastí svých zástupců na některých multilaterálních jednáních, avšak kvůli nedemokratické vládě prezidenta Lukašenka nemá VP žádný oficiální vliv na Bělorusko jako takové.

Jednotlivé státy v rámci iniciativy se perfektně hodí pro tento typ výzkumu, protože splňují oba požadavky, které uvádějí Geissler a Mouralová (2011:171). Zprvé jsou to celky (státy), které jsou považovány za svébytné a srovnatelné entity (například nejsou členy EU, ani nebudou v nejbližší době kandidáty na členství apod.). Za druhé se nejedná jen o popis různých případů, ale případy jsou k sobě také vzájemně vztahovány (díky participaci v iniciativě VP) a komparace tak obsahuje vysvětlení rozdílů.

Z epistemologického hlediska používá komparace vysvětlující přístup, díky čemuž umožňuje zaměření na příčinné vysvětlení (Karlas 2008: 63). Jelikož jsou proměnné v operacionalizovány do kategorií vysoká, střední a nízká (viz dále), výzkum využívá metodu souvisejících rozdílů. Jak vysvětluje Karlas (ibid.: 71), porovnávání hodnot závislých a nezávislých proměnných potom odhaluje, zda nezávislé proměnné nabývají v jednotlivých případech stejných hodnot jako proměnné závislé.

## **2.4. Operacionalizace**

Jak upozorňuje Drulák (2008: 25), operacionalizace představuje z metodologického hlediska naprosto klíčový postup, jehož kvalita rozhoduje o kvalitě celého výzkumu bez ohledu na to, zda zkoumáme svět kvantitativně, kauzálně či interpretativně. Říká nám, jaká data máme sbírat a co přesně musíme zjistit, abychom došli k relevantním závěrům.

V tomto výzkumu je závislou proměnnou efektivita vnějšího demokratického vládnutí. Je chápána jako úspěšný přenos pravidel, zákonů a norem a měřena na úrovni sektorů politiky. V evropském právu souvisí s pojmem *acquis communautaire*, označujícím souhrn všech právních pravidel v jakékoliv formě a dokonce i právně nezávazných dokumentů (deklarace, prohlášení, Bílé knihy, strategie atd.), které se vztahují k činnosti Evropské unie (Šišková, Stehlík 2007: 74).

Podle Lavenex, Schimmelfennig (2009: 800, dále taky Freyburg at al. 2011) můžeme efektivitu rozlišit jako formální přijetí pravidel v domácí legislativě, anebo aplikaci pravidel ve správních postupech. Změny v oblasti přijímání pravidel a v jejich aplikaci jsou důsledkem sblížení třetích zemí s EU pomocí transformace *acquis communautaire* do národních legislativ. Pro měření efektivity tyto autoři využívají třístupňového modelu, který bude použit i v tomto výzkumu. První možností je fáze negociace pravidel, kdy stát stojí před rozhodnutím, jakou strategii v dané oblasti využije, resp. jak se postaví k potenciálnímu přijetí *acquis*. Je to fáze mezinárodního vyjednávání a deklarace smluv (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 800). Státy se sice

zavázaly k přijetí určitých opatření, nepřijaly však *acquis* ani žádná podobná s ním korespondující. Pokud se jednání zastaví na této úrovni, dá se předpokládat, že buď nepřijmou žádná opatření, nebo alternativu v podobě jiných pravidel - jiných mezinárodních organizací či států, nebo svá vlastní, nekorespondující s *acquis* EU<sup>8</sup> (ibid.). Za těchto podmínek je zřejmé, že podpora demokratické správy ze strany Unie nebude mít žádný účinek, protože její zásady nebudou v této sektorové oblasti přítomny za pomoci EU.

Druhým stupněm je přijetí pravidel či transformace *acquis*, což v praxi znamená, že státy přijaly pravidla EU a je indikováno přijetí zákonů a ratifikování společných dohod (ibid.: 801). Zda a do jaké míry se pravidla EU stala součástí vnitrostátních předpisů třetích zemí, představuje tedy druhou úroveň dopadu (ibid.). Efektivita tohoto stupně má střední hodnotu, jelikož úřady jsou si vědomy pravidel, která by měly dodržovat, a svým způsobem porušují principy, které jsou jimi dané. Demokratické zásady jsou tedy alespoň přijaty a tím i formálně uznány.

Jak již bylo řečeno, přijetí pravidla však neznamená nutně jeho aplikaci. Ta je třetí možností a charakterizuje situaci, kdy jsou pravidla nejen začleněna do vnitrostátních právních předpisů, ale také uplatňována v politické a správní praxi (ibid.). Stupeň aplikace je nejefektivnější, neboť demokratické zásady, které pravidla EU přirozeně obsahují, jsou transformovány do třetího státu a aplikovány. EU tak nepřímo podpořila rozvoj demokracie v cílovém státu.

Vzhledem k tomu, že přijetí pravidla vychází z výběru pravidla a realizace staví na přijetí norem, jako výslednou nezávislou proměnnou identifikujeme tu úroveň, na kterou státy za sledované období dosáhly.

**Tabulka 3 Operacionalizace efektivity**

	<b>efektivita</b>	<b>alternativní výsledky</b>
<b>Selekce pravidel</b>	pravidla EU (nebo společné pravidla) jako ohnisko vyjednávání a dohody	pravidla jiné mezinárodní organizace, jiných států, nebo vlastní pravidla partnerských zemí
<b>Přijetí pravidel</b>	pravidla EU (nebo společné pravidla) začleněna do vnitrostátního práva partnerských zemí	pravidla jiné mezinárodní organizace, jiných států, nebo vlastní pravidla partnerských zemí
<b>Aplikace pravidel</b>	pravidla EU (nebo společné pravidla) důsledně uplatňovány	ignorace nebo porušování pravidla EU nebo společných pravidel

Zdroj: autorka

<sup>8</sup> např. dohody s USA, celní unie s Ruskem apod.



Zatím bylo při naplňování dohod o rozšíření přijímání evropských standardů nejen podmínkou, ale také samozřejmostí. V rámci politik VP to tak být nemusí a není, neboť jejich naplňování je ve své podstatě dobrovolné. Státy nemají velkou motivaci, kterou dříve ztělesňovalo členství. Tato práce předpokládá, že záleží na různých faktorech, které činnost implementace podpoří. Jak konstatuje Barbé et al. (2009: 4), je tedy na místě ptát se, jaké podmínky vysvětlují výběr a aplikaci norem EU partnerskými státy.

Podle Freyburg et al. (2007; 2009) je efektivnost modelu demokratického vládnutí ovlivněna určitými faktory - vlastnostmi sektorové politiky. Z tohoto tvrzení se odvíjí i úvaha této studie a formuluje tak hlavní hypotézu, která tvrdí, že „*Stupeň efektivity demokratického vládnutí závisí na specifických souvislostech pravidel a sektorové politiky.*“ Právě specifické souvislosti pravidel a sektorové politiky jako nezávislá proměnná identifikují několik podproměnných. Dvě základní - kodifikace, internacionalizace a dvě alternativní - interdependence a domácí náklady spojené s přijetím pravidel. Podproměnné nejsou identické s těmi, které nabízí Freyburg et al. (2007) ve svém výzkumu. V závislosti na zkoumaném případě byla doplněna internacionalizace (Barbe et al. 2009; Lavenex, Schimmelfennig 2011; Freyburg 2009), neboť ve zkoumaném případě rovněž vysvětluje efektivitu (viz dále). Na druhou stranu není zařazena „institucionalizace“, tak jak ji definuje Freyburg et al. (2007, také Lavenex, Schimmelfennig 2011). Na rozdíl od kodifikace, která je stejná pro všechny participující státy, ale mění se v rámci sektorových politik, by institucionalizace v rámci VP nabývala ve všech politikách a pro všechny partnerské státy maximální hodnoty (existence obou, bilaterální a EU řízené regionální, resp. multilaterální úrovně, které se zabývají příslušnými normami). Následující text se bude věnovat definování zkoumaných podproměnných.

První dvě (kodifikace, internacionalizace) vychází z institucionálního přístupu, podle něhož je podpora demokratické správy formována pomocí institucí EU (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 802, Barbe et al. 2009: 5). Ty produkují normy, které jsou právně závazné pro členské státy. Pravděpodobnost transformace těchto norem do legislativ partnerských států závisí na stupni jejich legalizace (internationalizace) a legitimacy (kodifikace). Jak definuje Schimmelfennig a Sedelmeier (2004: 676), legitimita je chápána jako kvalitní a přesná norma EU, která touto vlastností zvyšuje formální pravidla a podporuje sdílení očekávající zvýšení identifikace partnerského státu s Evropským společenstvím.

Proto první hypotéza tohoto přístupu tvrdí, že „*míra kodifikace demokratického vládnutí zvyšuje jeho efektivitu.*“ Kodifikace se týká ustanovení demokratického vládnutí a pravidel určení na stupni EU a mezinárodní úrovni. Očekává se, že pravidla budou přijata, pokud je ustanovení vnímáno jako legitimní, tedy zařazení zásad určitého *acquis* i do mezinárodní smlouvy a dostatečně přesně specifikované. Podle Hagemanna dostatečná specifikace zajistí správné pochopení norem, usnadňuje monitoring aplikování a zabraňuje deformacím norem ze strany třetích zemí (Hagemann 2013: 70).<sup>9</sup> Pokud je kodifikace dostatečně silná, prvky demokratického vládnutí jsou začleněny a dostatečně specifikovány v *acquis* EU a zároveň v mezinárodních pravidlech. Pokud jsou prvky demokratického vládnutí alespoň začleněny a specifikovány, předpokládá se, že kodifikace bude mít střední vliv. Jestliže pravidla vyžadují další specifikaci, je kodifikační vliv marginální. Pravděpodobnost přijetí se navíc zvyšuje, pokud není *acquis* v rozporu s vnitrostátní právem, či úplně chybí patřičný zákon. Základním kritériem této proměnné je výskyt prvků transparentnosti, odpovědnosti a účasti, tak jak je definuje kapitola 1.4.

Úroveň legitimacy navíc stoupá s legalizací resp. s internacionalizováním normy a podporou jiných aktérů (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 802). Abbott et al (2000: 418) charakterizuje legalizovaná pravidla jako závazek smluvních stran prostřednictvím odkazů v zavedených pravidlech a zásadách mezinárodního práva. Pravidla jsou přesně daná a je určen orgán interpretující a vymáhající pravidla na něho přenesená v rámci dohody. Legalizace může být rovněž alternativou při absenci dostatečné kodifikace *acquis* (Lavenex, Schimmelfennig, 2011: 896). Proto druhá hypotéza (H2) říká, že „*je-li činnost EU v tomto sektoru podpořena jinými aktéry, tím pravděpodobněji bude přijata i partnerskou zemí.*“ Základním kritériem pro posuzování této proměnné je skutečnost, že aktér se oficiálně angažuje v konkrétní zkoumané oblasti (není zahrnuto nepřímé působení), vytváří a realizuje podpůrné programy a má vymezený určitý rozpočet pro danou zemi. Dvě výše zmíněné proměnné jsou spolu jasně provázány. Nejvyšší stupeň kodifikace nelze dosáhnout bez podpory mezinárodní smlouvy.

Další podproměnnou, interdependenci, vysvětluje mocenský přístup jako vliv EU a závislost ostatních států na ni. V tomto jsou způsoby demokratického řízení vnější konstrukcí moci a vzájemné závislosti (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 803). Pokud je

---

<sup>9</sup> Freyburg et al (2011) v tomto smyslu odkazuje na ustanovení *acquis* šité na míru evropským institucím, které nejsou vhodné pro třetí země. Například v politice státní podpory působí Komise jako prováděcí orgán, třetí země si musí sami určit nezávislý národní orgán.

podle Nyeho a Keohane závislost asymetrická (tomto případě ve prospěch EU), méně závislý aktér může použít vzájemný vztah jako zdroj síly pro vyjednávání a ovlivnění dalších otázek (Keohane, Nye 1977: 11 v Hagemann 2013: 771). Podpora demokratické správy se pak liší podle vzájemné závislosti mezi EU a třetími zeměmi. „*Čím větší je sektorová závislost partnerské země na EU, tím vyšší je efektivita demokratického vládnutí.*“ Výrok je spojen s přesvědčením, že spoluprací se problémy vyřeší snáze, než samostatně v domácí politice nebo s jinými aktéry. A to tím spíše, pokud jednou ze stran je vyspělá organizace (Freyburg et al. 2011: 1031). Současně se prosazování demokratického vládnutí omezí, pokud bude závislost partnerské země na jiném aktérovi nebo státu větší než na EU. Pokud je stav vnímán jako více nebo stejně závislý na EU při řešení svých sektorových problémů, jde o silné propojení. Při menší závislosti na EU, ale naopak stejně nebo více na jiných externích subjektech než EU při řešení jejich sektorových problémů jde o střední propojení. Nejnižší hodnoty nabývá, pokud se partnerský stát při řešení odvětvových problémů na EU nespolehá vůbec. Základními kritérii pro tuto proměnnou jsou aktuální podmínky a zahraničně-polická orientace partnerského státu v jednotlivých odvětvích. V oblasti energetiky závislost na dodávkách plynu a v sektorech životního prostředí a azylu závislost na dotacích EU.

Čtvrtou podproměnnou jsou domácí náklady spojené s přijetím pravidel. Připisují závislost efektivitu vnějšího vládnutí domácím strukturám třetích zemí. Předpokládá se podobnost nebo kompatibilita mezi institucionálním nastavením domácí politiky a mezinárodní vládou. Tato skutečnost predikuje, že aktéři třetích zemí přijmou pravděpodobněji normy EU, pokud jsou v souladu s jejich vnitrostátními praktikami a nemají tím pádem vysoké náklady na přijetí a implementaci (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 804). Stručně řečeno, záleží na slučitelnosti s domácími institucemi. Čtvrtá hypotéza tedy uvádí, že „*čím vyšší jsou náklady spojené s přijetím pravidel demokratického vládnutí v partnerské zemi, tím nižší je jeho efektivita.*“ Podle Schimmelfenniga a Sedelmiera (2004: 674) jsou náklady spojené s přijetím pravidel negativním faktorem. Mohou totiž ohrozit výkon, nebo dokonce existenci domácí vlády či tzv. veto aktérů, tedy těch institucí uvnitř státu, jenž mají vliv na změnu status quo v zemi, mohou totiž ohrozit výkon nebo dokonce existenci domácí vlády. Status quo je koncipován jako „domácí rovnováha“ a odráží aktuální rozložení preferencí a vyjednávací síle v domácí společnosti (ibid.). Vládní elity samozřejmě nestojí o to, aby byly označeny za neefektivní. Při vysokých nákladech tedy chrání samy sebe. V takovém případě by přijetí *acquis* snížilo mocenskou základnu domácí vlády.

Základními kritérii pro analýzu této proměnné je aktuální situace v jednotlivých odvětvích a přístup vlády, politických elit, občanské společnosti a veřejného mínění ke zkoumané otázce.

Snížení mocenské základny sektorových úřadů, kdy centrální vláda není ovlivněna, lze považovat za středně nákladné. Pokud by ale přijetí *acquis* mělo jen okrajové důsledky na mocenskou základnu (vládu) a sektorové orgány (ministerstva), nejspíše dojde k jeho začlenění do národní legislativy. Základními kritérii pro analýzu této proměnné je tedy aktuální situace v jednotlivých odvětvích, přístup vlády, politických elit, občanské společnosti a veřejného mínění ke zkoumané otázce.

I když proměnné vysvětlují odlišné přístupy, jejich vzájemná přítomnost se nevyklučuje. Ideálním případem by byla situace, kdy je rychlá a úspěšná aplikace *acquis* podpořena kombinací všech podproměnných dosahující maximálních hodnot. Následující tabulka zpřehledňuje hodnoty nezávislé proměnné.

**Tabulka 4** Operacionalizace sektorových podmínek

Sektorové podmínky	Hodnoty sektorových podmínek	Předpokládána hodnota závislé proměnné
<b>Míra kodifikace ustanovení</b>	Silná kodifikace	Pravidla EU jsou důsledně uplatňována
	Střední kodifikace	Pravidla EU začleněna do vnitrostátních právních aktů
	Slabá kodifikace	Pravidla EU jako ohnisko vyjednávání
<b>Podpora dalšími aktéry</b>	Podporována jiným mezinárodním aktérem	Pravidla EU začleněna do vnitrostátních právních aktů
	Není podporována jiným mezinárodním aktérem.	Pravidla EU jako ohnisko vyjednávání
<b>Interdependence</b>	Silné propojení	Pravidla EU jsou důsledně uplatňována
	Střední propojení	Pravidla EU začleněna do vnitrostátních právních aktů
	Slabé propojení	Pravidla EU jako ohnisko vyjednávání
<b>Náklady spojené s přijetím pravidel</b>	Vysoké náklady	Pravidla EU jsou důsledně uplatňována
	Střední náklady	Pravidla EU začleněna do vnitrostátních právních aktů
	Nízké náklady	Pravidla EU jako ohnisko vyjednávání

Zdroj: autorka

## 2.5. Postup zkoumání

Postup zkoumání závislé proměnné je dán na základě analýzy primárních zdrojů. Těmi fundamentálními jsou reporty a zprávy o pokroku týkající se iniciativy VP a EPS. Určují základní rámec pokroku a nastiňují, jaký efekt tato iniciativa má. Konkrétní

přijaté normy korespondující s *acquis* jsou analyzovány z vládních dokumentů a reportů sektoriálních agentur EU.

Podobně analýza elementů vnějšího vládnutí vychází ze zdrojů primárních. Jsou jimi přijaté zákony dané země. Ty budou podrobeny obsahové analýze s cílem najít zásady demokratického vládnutí.

Nezávislé proměnné budou zkoumány na základě jak primární, tak i sekundární literatury. Analýza kodifikace je provedena na samotném *acquis communautaire*. Podpora dalšími aktéry je nejdříve identifikována z webových stránek sektorových ministerstev a mezinárodních organizací. Poté je na základě informací z dokumentů, webových stránek nebo podepsaných úmluv aktérů analyzováno, do jaké míry se v jednotlivých zemích angažují podle zaměření realizovaných programů a rozpočtu (např. Partnership Country Program Snapshot od WB, Global report od UNHCR nebo webové stránky EBRD, USAID a další).

Zdroje proměnné interdependence závisí na zkoumaném odvětví. Pro energetickou politiku jsou to konkrétní policy papery a akademické studie zaměřující se na zahraničně-politickou orientaci daného státu, závislost na dovozu plynu z Ruska a důležitost spolupráce s danou zemí pro EU v této oblasti (např. Ogryzko 2014, Galstyan 2013 atd.). U environmentální politiky jsou to komparativní analýzy VP či SIDA (Wingqvist, Wolf 2013, MAMA-86 UNENGO 2011) a případové studie European Environment Agency (Alyiev 2011, Averin 2012 atd.). V rámci azylu jde o analýzy CARIM East a UNHCR (Bara et al. 2013 atd.)

Informace o hodnotě domácích nákladů jsou zjišťovány z policy paperů a akademických článků, zabývajících se politickým děním zkoumaných států. Protože je zkoumána poměrně aktuální situace a informace o povaze aktérů (vláda, politické elity, občanská společnost) ve společnosti, jsou využity i články ze zpravodajských webů a organizací jako Transparency International, Amnesty International a Freedom House. Informace o názoru veřejného mínění poskytují ankety zkoumající názory společnosti na spolupráci s EU (z analýz ENPI nebo Caucasus Research Resource Centers, Razumkov centre na Ukrajině atd.).

## **2.6. *Limity práce***

Aby byla metodologická část úplná, je potřeba na závěr této kapitoly ještě upozornit na určité výhrady související s vnitřním omezením výzkumu. Zaprvé, i když empirická analýza zdrojů obsahuje širokou dostupnost empirických dat, vzhledem k

nedostatku transparentnosti ve veřejné správě a oficiálních stránkách zkoumaných států je nemožné získat přístup k informacím a dokumentům týkajícím se provádění evropských politik ze strany partnerských států. Za druhé, jelikož tato práce nemá možnosti objektivně analyzovat aplikaci, jsou hodnoty nejvyššího stupně efektivnosti určeny jen náznakem z relevantních sekundárních zdrojů, které se o aplikaci zmiňují (například Petrov; Elsuwege 2014). Toto omezení je podpořeno skutečností, že realizační fázi nelze analyzovat za tak krátké uplynulé od zkoumaného časového rozpětí. To ale neubírá hodnotě výzkumu, pro který je i zkoumání přijatých zákonů přínosné a aktuální. Navíc se nemusí potýkat s desinformacemi, které za aktuálních podmínek ve zkoumaných zemích můžou nastat. Kromě toho, vzhledem k limitovanému rozsahu práce, je tato redukce vítána.

### **3. Empirická část – závislá proměnná**

Tato kapitola se zabývá závislou proměnnou. Analyzuje vývoj vybraných odvětví sektorových politik v pěti partnerských státech. V závislosti na výsledném pokroku je pak určena míra efektivity působení VP. První podkapitola je speciální, představuje jednotlivé vybrané sektory a rámcovou spolupráci iniciativy, ostatní se už věnují státům.

#### **3.1. Východní partnerství**

##### **3.1.1. Energetický sektor: vnitřní trh s plynem**

Otázky jako zabezpečení dodávek energie, diverzifikace dodávek, rozvoj a využívání obnovitelných zdrojů rezonují nejen uvnitř společenství, ale mají zásadní význam ve vztazích k zahraničním partnerům. Role Ruské federace, její vliv na tuto sektorovou politiku a také přílišná závislost východních partnerů staví vzájemnou spolupráci v rámci VP do významné pozice. Důležitost této spolupráce ještě stoupla po plynových krizích v roce 2006 a 2009.

Energetická spolupráce v rámci VP navazuje na aktivity EPS a zároveň má být doplňkem k aktivitám Iniciativy z Baku a Černomořské synergie.<sup>10</sup> V rámci struktury VP se Energetická politika objevuje hned v několika rovinách.

Na bilaterální úrovni jsou energetické reformní požadavky obsaženy v akčních plánech, strategických dokumentech a při vyjednávání AA pro každý stát samostatně. Tyto dokumenty obsahují konkrétní návrhy postupu pro pozvolnou konvergenci se zásadami vnitřního trhu s plynem, principy pokroku týkajícími se energetických sítí, jaderné a energetické účinnosti, využívání obnovitelných zdrojů energie a regionální energetické spolupráce. Energetika je spjata také s obchodní a dopravní politikou, proto lze najít určité tematické propojení i v rámci reformy infrastruktury, negociací a realizací DCFTA (tuto dohodu podepsali zatím jen Ukrajina, Moldavsko a Gruzie).

Horizontálně je spolupráce realizována prostřednictvím samostatné platformy pro Energetickou bezpečnost, stěžejních iniciativ pro regionální trhy s energií a energetickou účinností a pro diverzifikaci dodávek energie Jižního koridoru (druhá je

---

<sup>10</sup> Tyto dvě iniciativy se primárně zabývají energetickou spoluprací, zaměřující se na řešení problémů v oblasti Černého moře, zatím mezi nimi panuje značná nevyjasněnost kompetencí.

plánovaná, ještě nebyla spuštěna). V neposlední řadě i Fórum občanské společnosti má pracovní skupinu pro životní prostředí a energetiku. Další spolupráce probíhá například zapojením východních partnerů do evropské iniciativy Paktu starostů a primátorů, jež má za cíl snížit emise CO<sub>2</sub> o 20 % do roku 2020 (Evropská komise 2012a: 14)

Stěžejní iniciativy využívají program INOGATE určený pro podporu regionální spolupráce, který poskytuje semináře pro regulační úřady ministerstva. Důležitým nástrojem je i členství v Energetickém společenství. Tato agentura byla původně určena pro podporu konvergence *acquis* v balkánských zemích, ale od roku 2010 přijímá i východní státy (prozatím jsou členy Moldavsko a Ukrajina). Dokumenty VP jej označují za nástroj podpory své politiky (Evropská komise 2009a: 9).

Jelikož kooperace v energetické politice prostřednictvím VP zahrnuje široké spektrum otázek, je nutné specifikovat konkrétní oblast, na které se analýza demokratického vládnutí zaměří. Jde trh s plynem, se zaměřením na regulační rámec vnitřního trhu a role národní regulační autority.

### **3.1.2. Environmentální vládnutí: přístup k informacím a Posuzování vlivů na životní prostředí**

Environmentální politika je pro EU tradičním odvětvím, ve kterém patří na světě k největším propagátorům. V rámci vertikálních vztahů v ochraně životního prostředí se bilaterální spolupráce zaměřuje na legislativní implementaci, dodržování *acquis* a některých mezinárodních úmluv (Úmluva o biologické rozmanitosti, závazky summitu z Johannesburgu, Espoo konvence, Kjotksý protokol, EHK OSN apod.).

Horizontální vztahy jsou nastaveny bohatěji. Pod platformou Hospodářské integrace je zřízen Panel pro ochranu životního prostředí a klimatické změny. Dále pak funguje stěžejní iniciativa pro Environmentální vládnutí. Ve Fóru občanské společnosti je organizována ochrana životního prostředí spolu s energetikou pod třetí pracovní skupinou. Hlavními tématy této politiky v iniciativě VP je tzv. „Zelená ekonomika“, realizace „Shromažďování a správa údajů o životním prostředí“ (zapojení do Environmentálního informačního systému EU) a podpora konvergence legislativy s *acquis* ochrany životního prostředí. Při pravidelných setkáváních se snaží podpořit hlavně přístup k informacím a účast zainteresovaných stran na rozhodování, podávání zpráv a hodnocení v souladu s Aarhuské a Espoo a Aarhuskou úmluvou, což jsou hlavní priority environmentální politiky VP obecně (Canciani nedatováno: 6).



Se všemi těmito programy souvisí také vybraná oblast – přístup k informacím a posuzování vlivů na životní prostředí<sup>11</sup> (dále jen EIA), je jedním z ústředních témat environmentální otázky ve stěžejní iniciativě. Důraz je kladen na posílení legislativy v této oblasti, stejně jako její dodržování.

### **3.1.3. Spravedlnost a vnitřní záležitosti: Příklad azylové politiky**

Spolupráce zemí VP a EU v azylové politice má své základy v Söderköpingském procesu. Ten v roce 2001 vytvořil rámec pro příhraniční spolupráci v oblasti migrace a azylu s Arménií, Ázerbájdžánem, Běloruskem, Gruzii, Moldavskem a Ukrajinou. Nakonec byl integrován do multilaterální dimenze VP (EaP Panel on Migration and Asylum nedatováno).

V rámci bilaterální dimenze je azyl zařazen do jednání o dvoustranných dohodách tzv. „Mobility partnership“, které vychází z iniciativy „Globální přístup k migraci a mobilitě“ a vízové liberalizace. Má poskytovat solidní základ pro dialog a spolupráci mezi EU a partnerskými zeměmi. Akční plány ENP se v rámci azylové politiky zaměřují na tvorbu národního „akčního plánu“ pro migraci a azyl, modernizaci národního uprchlického systému v souladu s mezinárodními normami, implementaci zásad Ženevské úmluvy a příhraniční spolupráci.

Multilaterální spolupráce se odvíjí od Panelu pro migraci a azyl. Panel vznikl absorpcí Söderköpingského procesu do VP. Zaměřuje se na posílení azylových a migračních systémů, pokrok v dialogu a usnadnění výměny osvědčených postupů s cílem dosáhnout sblížení s mezinárodními normami (EaP Panel on Migration and Asylum nedatováno). Záležitosti spojené s přechodem hranic řeší panel a stěžejní iniciativa integrované správy hranic (hlavně prostřednictvím FRONTEX). V tomto odvětví se analýza zaměří na otázky spojené s azylem. Mezi hlavní nástroje pro realizaci těchto aktivit patří ENPI a tematické programy Nástroje pro rozvojovou spolupráci a program Spolupráce s třetími zeměmi v oblasti migrace a azylu.

---

<sup>11</sup> Je to označení pro proces, jehož smyslem je zjistit, popsat a komplexně vyhodnotit předpokládané vlivy připravovaných záměrů a koncepcí na životní prostředí a veřejné zdraví ve všech rozhodujících souvislostech. Cílem procesu je zmírnění nepříznivých vlivů realizace na životní prostředí. (Ministerstvo životního prostředí ČR)

## 3.2. Moldavsko

### 3.2.1. Vnitřní trh s plynem

V dovozu zemního plynu je Moldavsko závislé na plynovodu vedoucím z Ruska. Samo je také důležitým tranzitním územím pro státy na jihu a jihozápadě Evropy. Moldavsko řeší dlouhotrvající problém s nahromaděným dluhem vůči Gazpromu kvůli neplacení Podněstří (v každém progress reportu 2010-2013). Splátky jsou sice účtovány Moldavsku a Podněstří zvlášť, avšak politicky nastalou situaci musí řešit Moldavsko (Harbo 2010:16). Většinu aktivit na trhu s plynem poskytuje jediná firma Moldovagaz a její dceřiné společnosti, pokrývající 98 % trhu. Navíc neexistuje nařízení, které by oddělovalo nabídku od distribuce,<sup>12</sup> takže firma má faktickou převahu na trhu. Moldavsko velmi aktivně spolupracuje s EU. Pravidelně aktualizuje Národní energetické strategie (poslední 2013) a odvětvové akční plány (Plán energetické účinnosti 2012-2014 a probíhající Národní akční plán obnovitelných zdrojů 2012-2020).<sup>13</sup> Zlomovým se stal rok 2009, kdy byl přijat zákon o zemním plynu. Další přípravy na reformu se rozběhly záhy a v roce 2011 vstoupilo Moldavsko do Energetického společenství.

Stávající zákon vymezuje odpovědnost vlády za zabezpečení dodávek energie, schvalování strategií a spolupráci s regulační agenturou. Kompetence místních orgánů veřejné správy definuje na úrovni provádění právních předpisů, jako je stavební povolení či vypracování návrhů na rozvodové sítě plynu (více Moldova 2009a: čl. 6). Co se týče regulační autority, tuto činnost už od roku 1997 vykonává Národní agentura pro energetickou regulaci (dále jen ANRE). Ve výroční zprávě Energetického společenství za rok 2012 byla ANRE označena jako nejvyspělejší regulační autorita partnerských zemí (Energy community secretariat 2012: 52). Zákon ukládá, že ANRE nesmí být podřízena žádnému veřejnému nebo soukromému orgánu, s výjimkou případů stanovených zákonem (Moldova 2009a: čl. 5). Zásadu transparency lze spatřit v požadavku, aby ANRE pravidelně zveřejňovala dokumenty svých rozhodnutí a roční finanční zprávu na webových stránkách (ibid.: čl. 5, odd. 2). Participaci zajišťuje požadavek na spolupráci s ministerstvem a jinými orgány státní správy, regulačními orgány, orgány místních samospráv, jakož i s občanskou společností (ibid.: čl. 8 odd. 2). Navíc všechna jednání rady ANRE jsou přístupná veřejnosti a návrhy zákonů mají být

---

<sup>12</sup> Určité snahy o diverzifikaci naznačuje zpráva o vývoji 2012 (Evropská komise 2012a) „*Rovněž se rozhodla (Moldavko) reorganizovat Moldovagaz do tří společností (napájení, přenos a distribuce)*.“

<sup>13</sup> Více (Moldova 2013) a (Moldova 2007)

konzultovány s veřejností (ibid.: čl. 14). Proti rozhodnutí ANRE je pak možné se odvolat ke správnímu soudu (zásada odpovědnosti).

V praxi chybí ANRE jasná a jednoznačná funkční a právní nezávislost tak, aby byla schopna přijímat samostatná rozhodnutí nezávisle na jakémkoli politickém subjektu (Clean Energy Information Portal 2012a). Kauza odvolání ředitele ANRE parlamentem v červenci 2013 před uplynutím jeho funkčního období (Evropská komise 2014b: 19) potvrzuje chybějící faktickou nezávislost. Moldavský ústavní soud prohlásil toto odvolání za nezákonné (ibid.). Navíc Deklarovaný přístup k informacím není realizován, data nejsou na webu k dispozici ani v rumunštině či ruštině. Jak poukazuje Khvorostionkina (2014: 173, 175), soudci zatím nejsou obeznámeni s patřičnou aplikací a neuvádějí ji v praxi, stejně tak správní úřady ve vztazích s vládou a státními příslušníky. Proto postupují podle starých zavedených pravidel, často netransparentních (Petrov 2012: 334-335). Efektivita externí demokratické správy se v tomto případě zastavila na střední hranici.

### **3.2.2. Posuzování vlivů na životní prostředí**

Během sledovaného období nebyl zaznamenán v Moldavsku nijak významný pokrok v konvergenci environmentální legislativy (Lupușor et al. 2013: 51). Hlavní akty jsou staršího data. Patří sem zákon o ochraně životního prostředí z roku 1993 a zákon o EIA z roku 1996. Druhý zmíněný klade velký důraz na odbornost posuzovatelů (Moldova 1996: čl. 2), na určitá práva na informace a na vyjádření veřejnosti (Moldova 1996: čl. 10). Celkově však stávající právní předpisy obsahují jen obecné postupy, které postrádají detaily, bez kterých je nemožné daná ustanovení uplatňovat efektivně v praxi (MAMA-86 UNENGO 2011:19). Určité změny zákona byly přijaty v červenci 2011, jsou ale jen menšího rozsahu, navíc nedosáhly přiměřené míry konvergence s evropským *acquis*. Zcela nový zákon, který má obsahovat prvky *acquis*, Aarhuské úmluvy a Espoo konvence, byl dopracován a předložen parlamentu už v roce 2012, zatím však nebyl schválen (ibid.). Tato nová legislativa předpokládá rozšířit definice “public”, “public involved” a “environmental consent/agreement” (tedy stejný vývoj pojmů jako bylo u směrnice EU).

V souvislosti s vyjednáváním podepsání asociační dohody a pořádáním 4. sjezdu Aarhuské úmluvy přijalo Moldavsko několik akčních plánů. Jsou jimi Strategie pro životní prostředí (2012-2020) související s návrhem zákona o ochraně životního prostředí a Strategie pro implementaci Aarhuské úmluvy 2011-2015 (Willems, Busuioac

2011: 38). Rovněž ve vládním programu „Evropská integrace: Svoboda, demokracie, sociální péče 2009-2013“ shrnujícím vládní aktivity na podporu podepsání asociační dohody je obsažena sekce životního prostředí.

V nynějším systému EIA hraje klíčovou roli ministerstvo životního prostředí, jehož úkolem je řízení systému pro správu informací a vývoj databází. Podle studie Evropské agentury pro životní prostředí ve skutečnosti v Moldavsku neexistuje žádný systematický řád řízení informací, nynější nastavení pracuje sporadicky a je založeno na odpovědnosti k Mnohostranné dohodě o životním prostředí a k vnitrostátním právním předpisům (Vatamaniuc 2012: 11).

Ve stávající legislativě neexistují žádné účinné ustanovení k zajištění účasti veřejnosti (Energy community secretariat 2013: 168). V praxi jsou zaznamenány případy realizace velkých projektů (např. výstavba uhelné tepelné elektrárny v Ungheni) bez EIA (Energy community secretariat 2012:212). Nyní se čeká na přijetí nového zákona, který by měl být významným posunem směrem k řádné transpozici směrnice EU. Závislá proměnná nabývá nejnižší hodnoty, kdy se proces zastavil na selekci pravidel.

### **3.2.3. Azyl**

Pro Moldavsko je azylová politika jednou z podmínek reforem pro dosažení cílů vizové liberalizace a zvýšené mobility. Tato země má už od roku 2008 podepsanou dohodu Mobility partnership. Díky této dohodě se zapojuje do sítě projektů a programů v oblasti mobility, kde je sama velmi aktivní.<sup>14</sup>

Hlavním legislativním aktem v rámci azylu je zákon z roku 2008, kterým bylo částečně transponováno příslušné *acquis* a ustanovení Ženevské úmluvy z roku 1951 včetně jejího protokolu (Ciumas 2011: 4). Zákon je koherentní a vysvětluje všechny fáze azylového systému, doplňuje formy ochrany a určuje postup vlády vůči uprchlíkům žádajícím o azyl na státní hranici (Evropská komise 2010a: 14). Na něj navazuje ještě několik legislativních aktů jako například vyhláška ministra vnitra o organizaci a fungování úřadu pro migraci a azyl (Moldova 2009b), vládou vypracovaná Národní strategie v oblasti migrace a azylu 2011-2020<sup>15</sup> (Moldova 2011a) a akční plán pro provádění této strategie 2011-2015 (Moldova 2011b). Vyhláška ministerstva vnitra

---

<sup>14</sup> účastní se workshopů UNHCR, v rámci azylu spolupracuje s Rumunskými protějšky, participuje se na seminářích v Nizozemsku (Mosneaga 2013:5)

<sup>15</sup> V souvislosti s azylem se i strategie zaměřuje i na zefektivnění postupů (např. kritéria, minimální normy pro přijímání, atd.) a přizpůsobení evropským požadavkům. Usiluje také o vylepšení právního rámce pro osoby bez státní příslušnosti (Oprunenco 2012: 3).

definuje hlavní orgán kontroly a dohledu nad právními předpisy (Moldova 2009b: čl. 1, odd. 1) Nicméně stále chybí nařízení, které by regulovalo integraci uprchlíků do společnosti (ibid.).

Jelikož je Moldavsko tranzitní zemí migrantů a uprchlíků do EU, účastní se Regionálního programu ochrany pro „Nové západní nezávislé státy“ (s Běloruskem a Ukrajinou). Program má za cíl posílit stávající ochranné kapacity migrace (Evropská komise 2005:6). Po první úspěšné fázi je od roku 2011 spuštěna druhá, zaměřená na práva azylantů (Evropská komise 2011b:14).

Ve sledovaném období bylo schváleno několik legislativních dokumentů, které upravují azyl nepřímě. Např. zákon o cizincích z roku 2010, který reguluje vstup, pobyt a vycestování cizinců. Obsahuje ustanovení „one stop shop“, které má v rámci úřadu pro migraci a azyl usnadnit podávání žádostí (Evropská komise 2012a: 12). Dále byl v roce 2011 přijat zákon o integraci cizinců, zákon o přistoupení k Úmluvě o právním postavení osob bez státní příslušnosti a zákon k Úmluvě o snížení osob bez státní příslušnosti (ibid.). Nadále jsou však mezery v řízení o udělení azylu a poskytování cestovních dokladů pro uprchlíky. Nařízení o činnosti Centra pro ubytování žadatelů o azyl (schválené v prosinci 2012) jsou do značné míry v souladu s evropskými a mezinárodními standardy (Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014a). O rok později byl úspěšně spuštěn integrovaný informační systém migrace a azylu, také byl a zároveň navýšena a geograficky rozšířena kapacita vládních azylových agentur (Evropská komise 2013a :16).

Stávající zákon o azylu je poměrně komplexní. Definuje orgány odpovědné za správu a řešení azylové politiky (ředitelství pro uprchlíky, orgány dozoru a kontroly na státních hranicích, policejní orgány a odbor ministerstva spravedlnosti).<sup>16</sup> Ředitelství pro uprchlíky má povinnost aktualizovat informace v otázkách migrace a azylu na internetových stránkách ministerstva a zajišťovat dodržování pravidel pro cizince (Moldova 2009b: čl. 4, odd.16f). Rozhodnutí je sděleno písemně (v rumunštině) a jeho obsah ústně vysvětlen v jazyce žadatele. Tato zásada transparency je degradována poznámkou, že ředitelství uprchlíkům nesdělují důvody pro udělení formy ochrany (Moldova 2008: čl. 50, odd. 3). Participace je zajištěna přístupem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (dále jen UNHCR) a nevládních organizací do ubytovacích

---

<sup>16</sup> Více Moldova 2008

středisek, kde se jim podle zákona musí vyhradit i pokoj.<sup>17</sup> Jejich úředník by se měl účastnit rozhovoru s žadatelem, stejně tak musí úřad zajistit tlumočnicka a právníka (ibid. čl. 55, odd. 6). Odpovědnost úřadů je zajištěna právem žadatele na odvolání se proti rozhodnutí a požadavkem na správní řízení (ibid.: čl. 61).

V praxi uplatňování práva monitoruje UNHCR spolu s dalšími nevládními organizacemi. Interakce mezi nimi a azylovou agenturou se opírá o dohody o spolupráci (Mosneaga 2013:6). První je z roku 2009, kdy UNHCR podepsala Memorandum porozumění s pohraniční službou Moldavska. Úřad pro migraci a azyl má dohodu s nevládní organizací „The Law Centre of Advocates“ a úspěšná spolupráce probíhá i s „Centrul de caritate pentru refugiatii“ (Center of Charity for Refugees) a „Centrul de consultare v afaceri“(Center of Consultations in Business). Participace je tedy náležitě uplatňována. Stejně tak transparence, protože informace o činnosti odboru s relevantními kontakty na úředníky jsou zveřejňovány na webových stránkách ministerstva, a tak jsou dostupné široké veřejnosti (ibid.). Na druhou stranu existují značné mezery v zákoně (např. neodůvodnění rozhodnutí, regulace integrace uprchlíků do společnosti, poskytování cestovních dokladů pro uprchlíky). Navíc stát nedokáže patřičně financovat garantovaný přístup k právní pomoci (ECRE 2010:1). Nevyřešenou otázkou, která provází všechny sektory, je přístup k Podněstří.

Závislá proměnná azylové politiky Moldavska dosahuje vysoké hodnoty, neboť i když stěžejní zákon byl schválen ještě před vznikem VP, ostatní aktivity zajistily významný pokrok v provádění této politiky (Evropská komise 2013b: 14)

### **3.3. Ukrajina**

#### **3.3.1. Vnitřní trh s plynem**

Energetický sektor Ukrajiny je největší a nesložitější ze všech zemí VP. Hlavním problémem je naléhavá potřeba inovací, jelikož zařízení jsou zastaralá, mají nízkou účinnost a vysokou emisní náročnost. V odvětví plynu pokryje domácí produkce jen 30 % poptávky (Energy community secretariat 2011: 157), zbytek je dovážen z Ruska. VP se snaží pomoci Ukrajině řešit problémy se smluvními závazky nákupu ruského zemního plynu (Evropská komise 2009a: 2). Důležitým podnětem pro spolupráci je fakt, že přes Ukrajinu se dostane do Evropy až 100-120bcm plynu ročně. Navíc

---

<sup>17</sup> Stejně tak má UNHCR umožněn přístup do věznic a zadržovacích středisek, tranzitních zón na letišti a na hranicích.

zkušenosti plynových krizí z let 2006 a 2009 nutí zaměřovat se na zvětšení domácí produkce a zlepšení energetické účinnosti.<sup>18</sup> Ukrajina od roku 2005 implementuje Memorandum porozumění o kooperaci v odvětví energie<sup>19</sup> (Shapovalova 2010:4). Chystá se i další Memorandum porozumění o přístupu plynu ze Slovenska na Ukrajinu. Stejně jako u Moldavska byl pro Ukrajinu důležitý vstup do Energetického společenství v roce 2011.

Za sledované období bylo dosaženo určitého pokroku, i když o něco méně, než bylo původně avizováno úřady. V roce 2009 proběhla společná konference EU-Ukrajina o modernizaci tranzitního systému plynu. O rok později byl přijat zákon o principech fungování trhu se zemním plynem (Ukraine 2010), avšak ten některé postupy stále vysvětluje velmi vágně (např. není jednoznačný, pokud jde o otevření trhu, dále nestanovuje, kam se má uživatel odvolat v případě odmítnutí atd.) a doposud je v rozporu s jinými staršími zákony, které stále platí. Usnesením vlády z roku 2012 byl zrušen monopol státní firmy Naftogazu na dovoz plynu. Zákon o potrubní dopravě změněný v květnu 2012 umožňuje restrukturalizaci a privatizaci Naftogazu (viz Evropská komise 2012b:4.), ale stále ne plnohodnotnou privatizaci, přestože už předtím byla schválena parlamentem. Lze tedy usoudit, že na Ukrajině je reformní proces velmi nevyzpytatelný a netransparentní.

Samotný nový zákon říká, že hlavním politickým orgánem odpovědným za energetické odvětví je ministerstvo energetiky a uhelného průmyslu (Ukraine 2010: čl. 27, odd. 1). Nezávislou regulační autoritou je Národní energetická regulační komise regulace elektřiny Ukrajiny (dále jen NERC) zřízená podle dekretu prezidenta Janukoviče z roku 2011.<sup>20</sup> Jeho obnovu podpořila EU několika školeními. Podle zákona je na ostatních orgánech nezávislá (Ukraine 2010: čl. 4, odd. 2). Na druhou stranu vláda může zamítnout rozhodnutí NERC, pokud nekoresponduje s její politikou (Clean Energy Information Portal 2012b). Komise NERC se skládá z předsedy a šesti členů. V její kompetenci je mimo jiné sledování trhu a požadavků na ochranu a zveřejňování informací o trhu (podrobněji Ukraine 2010: čl. 4, odd. 3). Zákon neobsahuje všechny specifické povinnosti, jak jsou vyžadovány směrnicí 2003/55/ES. NERC má na svých webových stránkách zveřejňovat patřičné informace, stejně jako uzavřené dohody. Má

---

<sup>18</sup> V jednání je také smlouva o zpětných dodávkách plynu s německou RWE.

<sup>19</sup> Už od roku 2005, zaměřuje se na bezpečnost elektráren, integraci trhu, zabezpečení dodávek, uhelný sektor a energetickou účinnost (Více Evropská komise 2005b)

<sup>20</sup> Původní orgán NERC byl zřízen v roce 1994, na začátku roku 2011 byl zrušen a na konci stejného roku obnoven (Energy community secretariat 2012:67).

také povinnost oznámit Výboru ochrany hospodářské soutěže skutečnosti, které by mohly ukazovat na porušení zákona o ochraně hospodářské soutěže na trhu s plynem (Ukraine 2010: čl. 4, odd. 3). Jen málo je ošetřeno právo zákazníka na stížnost a odvolání v souvislosti s dodávkami (odpovědnost).

O rok později byla v NERC zřízena ještě tzv. Veřejná rada, která má zajistit zásady demokratického vládnutí - transparentnost, publicitu, předcházet korupci, podporovat veřejné zájmy při uplatňování regulačních pravidel a předkládat připomínky k návrhům zákonů a rozhodnutí NERC (zajišťuje zásady transparency a částečně i participace).

Lze konstatovat, že právní předpisy Ukrajiny v oblasti plynu se vyznačují rozpory, překrýváním a nesouladem mezi různými legislativními akty. Částečně chybí zásada odpovědnosti, neboť neexistuje žádná povinnost pro provádění auditů, vymezení patřičné nezávislosti NERC a způsob jeho odvolání (Energy community secretariat 2013:75). Na druhou stranu zřízení Veřejné rady je významné zlepšení zastoupení veřejného zájmu v energetice. Agentury EU i investoři si stěžují na nedostatek komunikace při spolupráci s úřady Ukrajiny, což představuje problém pro další vývoj (Energy community secretariat 2012:67). Stav aplikace přijatých pravidel je podobný jako u Moldavska. Ukrajinští soudci jsou kritizováni za to, že neaplikují, nebo dokonce špatně vykládají Evropské právo transportované do jejich národní legislativy (Petrov 2014:148,155).<sup>21</sup> Efektivita demokratického vládnutí se v tomto případě zastavila na střední hranici.

### **3.3.2. Posuzování vlivů na životní prostředí**

Demokratické zásady jsou přítomny v ukrajinské politice životního prostředí už dlouhou dobu. Jelikož ale dlouho nedocházelo k žádným větším novelizacím, i tato pravidla se stávají stále více zastaralá. Do roku 2010 využívala Ukrajina systém EIA na základě zákona o EIA (1995), zákona o ochraně životního prostředí (1991) a zákona o ekologické odbornosti (1995). Všechny tři obsahují některé prvky demokratických zásad (zákon o ekologické odbornosti požadavek na informace a procesní postupy, zákon o ochraně životního prostředí požadavek účasti veřejnosti, apod.). Nejdůležitější funkci v tomto ohledu plní zákon o přijaté Aarhuské a Espoo konvenci (obě 1999).

---

<sup>21</sup> Na druhou stranu určité náznaky aplikace zle podle Petrova jsou vidět v případě Shidenegro vs. State tax authority case, kdy krajský správní soud uznal aplikaci směrnice 2001/80/ES (Petrov 2014:155)



Za určitý mezník v tomto odvětví lze považovat rok 2010 a 2011. Za prvé, vláda přijala rozhodnutí o zajištění účasti veřejnosti při formulaci a provádění politiky EIA, které mimo jiné vyžaduje zpřístupnění zápisů z veřejných jednání do měsíce od jejich konání (Energy community secretariat 2011:161). Ministerstvo si ho hned vyzkoušelo při tvorbě seznamu nebezpečných činností, které má obsahovat návrh nového zákona o životním prostředí. Projednávání bylo zveřejněno na webových stránkách ministerstva. Druhým, důležitějším legislativním aktem je zákon o územním plánování, měnící postupy pro povolení stavební činnosti (Malygina 2012:4). Třetími dokumenty jsou Národní akční plán pro životní prostředí 2011-2015 a Strategie státní politiky životního prostředí do roku 2020. Zatím byla provedena administrativní decentralizace a určité kroky ke zlepšení monitoringu politiky (Evropská komise 2014c: 21). V dubnu 2012 uspořádalo ministerstvo fórum „Životní prostředí pro Ukrajinu“ s cílem zvýšit povědomí o otázkách životního prostředí.

Negativní závěry přinesla zpráva o realizaci Aarhuské a Espoo úmluvy, která konstatovala, že legislativní rámec se zdá být schopen plnit povinnosti vyplývající z těchto úmluv ještě méně, než tomu bylo v roce 2010 (Energy community secretariat 2013:168). Evropská komise zahájila několik projektů v rámci VP na pomoc v provádění konvencí<sup>22</sup> (Evropská komise 2011c: 19). Po přípravě akčního plánu Aarhuské konvence zřídilo ministerstvo meziresortní pracovní skupinu pro tvorbu analýz a legislativních návrhů na zlepšení provádění Úmluvy. V této souvislosti byl v květnu 2013 předložen parlamentu nový návrh zákona o provádění ustanovení Espoo úmluvy, který má reformovat právní rámec o EIA se směrnicí 85/337/EHS a změnit zákon o ochraně životního prostředí stanovením samostatné kapitoly o EIA v souladu s demokratickými zásadami. První pokus o nový zákon o životním prostředí se však dočkal záporného výsledku, když neprošel parlamentem v prvním čtení (Evropská komise 2012c:17).

V současném mechanismu EIA, zůstává hlavním orgánem ministerstvo ekologie a přírodních zdrojů. Má za úkol schvalovat strukturu a vydávat pokyny sekcím pro vypracování ročního národního reportu (Averin 2012: 7). Jednotlivé EIA mají podle zákona vyhodnotit orgány veřejné správy pro vypracovávání odborných posudků, tzv. derzhavna ekologichna ekspertyza, resp. státní odborný environmentální

---

<sup>22</sup> Podpora implementace Aarhuské a Espoo konvence je náplní stěžejní iniciativy environmentálního vládnutí, prováděné např. twinningovým projektem na podporu provádění zákona o ekologickém auditu apod.

přezkum (ibid.). Zákon zavazuje informovat o výsledcích veřejnost prostřednictvím místní správy a zabezpečit právo veřejnosti na připomínky a veřejné diskuze (Alexejev 2013:12). Dokonce požaduje, aby závěrečná zpráva obsahovala důkazy aplikace této zásady např. doložením publikování v médiích (novinový výstřížek) a informace o veřejné diskusi (kdy a kde se konala, zápisy z jednání). Slabé místo zásady participace je v nastavení časového rámce pro veřejnou diskusi a připomínkování. Není totiž stanoveno. V praxi existuje několik případů nedodržování stanovených pravidel. Např. v roce 2009 žaloba podaná nevládní organizací Ekologie-Právo-Člověk (Ekolohiya — Pravo — Lyudyna) na ministerstvo životního prostředí za porušení uzákoněné zásady účasti veřejnosti, kdy bylo připomínkování ohlášeno jen pár dní předem a povoleno jen určitým osobám (ibid.: 14). Dalším případem je nedostatečné zveřejňování usnesení na stránkách ministerstva.

Přestože je zapotřebí dalšího úsilí a reforem, ve sledovaném období byly podniknuty některé významné kroky ke zlepšení postupů a konzultace s veřejností, proto se efektivnost posunula na hranici přijetí norem.

### **3.3.3. Azyl**

Ukrajina je pro Evropu hlavní tranzitní zemí nejen díky plynu z Ruska, ale také kvůli nelegálním uprchlíkům z Asie a arabských zemí. Po zhroucení azylového systému před začátkem sledovaného období učinila Ukrajina následně znatelný pokrok v reformování právních předpisů a prosazování praxe v souladu s mezinárodními standardy v oblasti lidských práv. Souvisí to s plněním požadavků Dohody o usnadnění udělování víz podepsané v roce 2007 a s vízovou liberalizací. Díky reformám došlo v červenci 2013 k aktualizaci dohody. Stejně jako Moldavsko se Ukrajina účastní i Regionálního programu ochrany pro „Nové západní nezávislé státy“.

Během roku 2009 byly zaznamenány určité problémy s porušováním práv uprchlíků a žadatelů o azyl (Bilčík 2012: 72). Jelikož neexistoval žádný subjekt s kompetencemi přijímat praktická rozhodnutí v azylových záležitostech (vše bylo na ministerstvu), ještě toho roku byla zřízena Státní migrační služba, následně vetována prezidentským dekretem<sup>23</sup> a o rok později znovu ustavena. EU v této souvislosti vytvořila projekt na podporu migrační služby v rámci CIB.

---

<sup>23</sup>To vedlo k přerušení více než 600 případů žádostí o azyl, odcházejícím imigrantům s neurčením stavu a nemožnosti přístupu k sociálním službám (Evropská komise 2009:13).

Co se týká právního rámce, byla přijata tzv. Národní migrační strategie (2011), Národní plán implementace akčního plánu pro vízovou liberalizaci (2011) a Akční plán na integraci uprchlíků do roku 2020 (2012). Pozitivní je také přistoupení Ukrajiny k Úmluvě o právním postavení osob bez státní příslušnosti a k Úmluvě o omezení případů bezdomovectví. Nejdůležitější je ale přijetí dvou zákonů. Jsou jimi zákon o právním postavení cizinců a osob bez státní příslušnosti a zákon o uprchlících a osobách, které potřebují doplňkovou a dočasnou ochranu (oba 2012). I když uznávají ustanovení Ženevské úmluvy a jeho Protokolu, mezinárodní organizace stále hlásí případy porušování práv žadatelů a odepření přístupu zástupců UNHCR k procesu (Evropská komise 2011c:16; Evropská komise 2012c:14).

V zákonech jsou definovány povinnosti centrálního výkonného orgánu (nejmenují přímo Centrální migrační službu), který svá rozhodnutí podává ministerstvu. To schvaluje certifikáty uprchlíka a identifikační karty (více Ukraine 2012). Centrální výkonný orgán musí učinit rozhovor s žadatelem a do 15 dnů vydat rozhodnutí (více *ibid.*: čl. 8, odd. 1). Na vyžádání má povinnost uchazeči o azyl poskytnout právního poradce a tlumočnicka. Odmítnutí udělení statusu musí být odůvodněné a vysvětlené (více *ibid.*: čl. 8, odd. 7-8). Je zajištěno právo na odvolání se proti rozhodnutí soudu (*ibid.*:čl. 12) a návštěva pracovníka UNHCR. O spolupráci s jinými nevládními organizacemi se zákon nezmiňuje.

V praxi však existují jisté mezery v mechanismu a značné problémy s jeho aplikací. Týká se zejména lhůty pro odvolání, která je stanovena na pět dnů. Ve spisech nejsou informace o zemi původu. Je porušováno právo na tlumočení a nejasnosti jsou i v seznamu důvodů pro odmítnutí. Mezinárodní organizace pro lidská práva hlásí nejméně 12 případů nedodržení přijetí žadatelů o azyl ze Sýrie a Palestiny za rok 2013 (Evropská komise 2013c: 17). Občanům některých národností, zejména ze Společenství nezávislých států, nebyla poskytnuta azylová ochrana. Státní migrační služba jako vedoucí agentura trpí nedostatečným personálním zajištěním, čítá jen asi 25 zaměstnanců (*ibid.*). I tak se Ukrajina za sledované období posunula o velký legislativní kus vpřed. Proto je efektivita na střední úrovni.

### **3.4. Gruzie**

#### **3.4.1. Vnitřní trh s plynem**

Přestože je Gruzie téměř čistým dovozcem plynu, její tranzitní poloha jí dává strategický význam, který je pro ni ziskový. Gruzínský plynový systém s výjimkou hlavního potrubí je zcela privatizován. Po technické stránce zde působí množství projektů EU, zaměřujících se na inovace soustav s důrazem na bezpečnost tranzitu. V listopadu 2010 gruzínský premiér s komisařem pro energetiku EU společně předsedali Gruzínské energetické investiční konferenci v Bruselu. Na druhou stranu jsou legislativní reformy v podstatě marginální. Gruzie nemá žádný strategický plán rozvoje energetického sektoru a od roku 2001 nebyla zpracována ani energetická bilance (Green Alternative 2013:5). Přes určité změny zákonů v posledních letech je udržitelnost tohoto energetického systému stále problematická.

Primární legislativa se skládá ze zákona o elektřině a zemním plynu (1997) a zákona o nezávislých národních regulačních orgánech (2002). Definují regulaci v oblasti energetiky, regulační orgán a pravidla trhu (Energy charter secretariat 2012: 46). V roce 2010 Gruzie dostala pozorovatelský status Energetického společenství. Rovněž aktualizovala zákon o elektřině a zemním plynu (přístup třetích stran k systému, pravidla rezervních kapacit atd.). V lednu 2013 předložila žádost o členství do Evropského energetického společenství a podepsala Memorandum porozumění o energetické statistice, což představuje krok směrem k integraci s evropskou energetickou politikou (Evropská komise 2013d:18). Z institucionálního hlediska došlo k přerozdělení funkcí ministerstva pro energetiku a přírodní zdroje a ministerstva životního prostředí.

Ministerstvo energetiky má primární odpovědnost za politiku v této oblasti a stanovuje hlavní směry politiky (Georgia 1997: čl. 1, odd. 3). Zákon zakazuje ministerstvu převzít funkci regulačních a provozně-ekonomických činností v tomto odvětví (ibid.: čl. 3, odd. 2). Regulační subjekt, Gruzínská národní komise pro dodávky energie a vody (dále jen GNEWRC), je autonomní, vedená předsedou a čtyřmi dalšími komisaři (ibid. čl. 6). Ti nemohou být odvoláni z funkce před uplynutím funkčního období, kromě příčin stanovených zákonem (EBRD 2010: 148). Zákon podrobně stanovuje funkce regulačního úřadu, stejně jako práva a povinnosti komisařů (např. střet zájmů, odpovědnost za rozhodnutí apod.). Zasedání komise je veřejné, stejně jako všechna usnesení, rozhodnutí a záznamy. Každoročně ke stanovenému datu musí

veřejně vydat příslušnou výroční zprávu (zásada transparentnosti). Účast na rozhodování je zajištěna povinností GNEWRC poskytnout příležitost účastnit se příslušného zasedání komise a písemně oznámit konzultace (Georgia 1997: čl. 13 a čl. 16). Odpovědnost zabezpečuje právo odvolat se proti rozhodnutí (ibid.: čl. 15).

Přestože orgán má kontrolu nad rozpočtem a výše zmíněné struktury odvolání komisařů se dodržují, v posledních letech došlo k několika změnám, které by mohly ohrozit jeho regulační nezávislost. Například nedávné přesunutí jeho kanceláře 200km za hlavní město (EBRD 2010: 148), malý počet komisařů, nebo málo zaškolený personál na všech úrovních úřadu. Navíc byly některé klíčové úkoly přesunuty do pravomoci ministerstva energetiky (Doggart 2011: 142). V praxi je úspěšně aplikováno pravidlo odpovědnosti prostřednictvím odvolání se proti rozhodnutí. Dobře nastavené regulační zákony jsou v praxi ohrožovány politickým bojem o pravomoci a preferenci EU spíše v oblasti bezpečnosti dodávek. Efektivnost zde má hodnotu prvního struně, resp. selekce pravidel.

### **3.4.2. Posuzování vlivů na životní prostředí**

Za sledované období byl zaznamenán téměř nulový pokrok. Naopak zpráva Green alternative (2012: 1) analyzující postup konvergence s *acquis* konstatuje, že změny legislativy v oblasti životního prostředí, které prošly parlamentem, významně oslabily rámec ochrany životního prostředí. V roce 2013 byl přijat druhý Národní akční plán pro životní prostředí 2012-2016,<sup>24</sup> k němuž byla přijata Národní strategie implementace a Akční plán pro environmentální vzdělávání a udržitelný rozvoj. Nedošlo k žádnému významnému pokroku v ratifikaci Espoo konvence a aplikaci Aarhuské úmluvy (Wingqvist, Wolf 2013:6). EIA je definováno v zákonu o povolenkách v oblasti životního prostředí (2005) a zákonu o ochraně životního prostředí (2007). Vyhláška ministra o EIA z roku 2011 obsahuje sice jen skrovný popis postupu, ale zároveň ruší osvobození veřejných projektů od EIA (Evropská komise 2012d: 14). Došlo k již zmíněnému přerozdělení funkcí ministerstev. Ministerstvo životního prostředí tak ztratilo několik svých funkcí. Výkonným orgánem v oblasti EIA je Národní agentura životního prostředí, která má za úkol pravidelný monitoring procesů spjatých s dopadem na životní prostředí. Vypracovává tak EIA a předává je ministerstvu, které vydá či zamítne povolení k činnosti. V platném zákonu ministerstvo využívá tzv. jednoduché správní řízení, kde není povinnost zajistit právo účasti

---

<sup>24</sup> tři roky se nepodařilo schválit plán 2011-2014 (ibid.).

veřejnosti a právo na informování veřejnosti<sup>25</sup> (Green alternative 2012: 4). Část těchto povinností je převedena na žadatele o povolení (především připomínkování a veřejná debata), ministerstvo však nemusí brát v úvahu poznámky veřejnosti. Existuje právo na odvolání se proti rozhodnutí (odpovědnost), avšak není žádná zmínka o závaznosti doporučení expertní komise.

V praxi se ministerstvo domnívá, že tento postup je v souladu s Aarhuskou úmluvou (dochází tedy ke špatnému výkladu). Environmentální analýzy a zprávy o pokroku EU jsou však jiného názoru, soustavně tento stav kritizují a vyzývají Gruzii k urychleným reformám. Legislativa téměř neodpovídá demokratickým zásadám a velmi se vzdaluje od příslušného *acquis*. Efektivita se jen díky přijatým strategickým plánům zastavila na úrovni selekce.

### 3.4.3. Azyl

Azylová politika Gruzie je specifická díky geografickým a historickým souvislostem. Je zde velmi běžnou záležitostí udělování politického azylu pro uprchlíky z Ruska (Čečenci), repatriace Meschetšských Turků, stejně jako vleklý problém běženců z Arménie a vysídlených osob (dál jen IDP) z kvazi samostatných republik Jižní Osetie a Abcházie. Pro Gruzii je spolupráce s EU a pokrok v této oblasti motivován dohodou Mobility partnership (podepsanou v roce 2009), zjednodušením readmisních dohod (2011) a vízovým usnadněním (2011, dialog zahájen 2012).

Zákon o uprchlících (1998) byl nahrazen zákonem o právním postavení uprchlíků a humanitárním statusu<sup>26</sup> (přijatém v prosinci 2011, změněném 2012). Příprava zákona byla podpořena programem EU a realizována za pomoci UNHCR (Evropská komise 2013e:11). Následně byly přijaty ještě tři dodatkové zákony upravující postupy pro udělování postavení uprchlíka, jinou formu ochrany a regulující ubytování v uprchlickém centru.

Státní strategie pro IDP byla schválena v roce 2007 a Akční plán pro provádění státní strategie z let 2009-2012 byl aktualizován v listopadu 2011. Migrační strategii 2013-2015 (schválenou 2012) vytvořila Gruzie za pomoci expertů z EU. Na konci sledovaného období byl k veřejné konzultaci předložen návrh zákona o právním postavení cizinců a osob bez státní příslušnosti, řešící hlavně mechanismus zamítnutí

---

<sup>25</sup> Zajímavé je komparovat tyto skutečnosti se starým zákonem, platícím do roku 2005, kde tato práva byla stanovena, dokonce s lhůtami pro splnění.

<sup>26</sup> Se zakomponovanou Ženevskou úmluvou a jejím protokolem a úmluvou o bezdomovectví (přistoupení v roce 2011).

žádosti. Kvůli napjaté situaci s Ruskem a kvazi státy Jižní Osetii a Abcházíí je v Gruzii důležitá i otázka správy hranic. Gruzínská celní a pohraniční stráž se zúčastnila přípravných školení v Rakousku, Chorvatsku, Itálii a Slovinsku spolu se sousedy z Arménie a Ázerbájdžánu. Později ministerstvo vnitra vytvořilo plán spolupráce s agenturou FRONTEX.

Kompetence azylové polity jsou rozděleny mezi dvě ministerstva. Agentura státní rozvojové služby ministerstva spravedlnosti je odpovědná za vydávání dokladů uprchlíkům. Zbytek agendy pak má v pravomoci ministerstvo vnitřně vysídlených osob z okupovaných území, ubytování a uprchlíků, které je odpovědné za registraci a rozhoduje o právním postavení v Gruzii. Zákon z roku 2011 definuje povinnosti výkonných orgánů (Georgia 2012: čl. 32), transparentní jednání s žadatelem (písemné rozhodnutí s odůvodněním při odmítnutí, přístup k informacím o průběhu procesu), odpovědnost prostřednictvím práva na odvolání se k soudu a participaci veřejnosti prostřednictvím zajištění spolupráce úřadů s UNHCR (s možností jeho návštěvy v přijímacím středisku) a dalšími organizacemi. Při rozhovoru má žadatel právo na tlumočnicka a vedení rozhovoru s osobou stejného pohlaví. Zákon se nezmiňuje o možnosti právního zástupce a přístupu UNHCR k rozhovoru.

Gruzínská legislativa dosáhla za sledované období významného pokroku. Stávající mechanismus podle zákona je úspěšně aplikován (Chelidze 2013: 4). Efektivita tedy dosahuje nejvyšší úrovně aplikace.

### **3.5. Arménie**

#### **3.5.1. Vnitřní trh s plynem**

Rozvoj energetického průmyslu Arménie zatěžují dvě negativní skutečnosti. Je to fakt, že tento stát nemá vlastní zásoby plynu a zároveň díky konfliktu s Ázerbájdžánem a nesrovnalostem s Tureckem se nepodílí na regionálních projektech, které souvisí s jeho dodávkami. Arménie je tak závislá na dovozu z Ruska. Nově byl v roce 2008 dostavěn plynovod vedoucí z Iránu. Oba plynovody vlastní společnost ArmRosGazprom,<sup>27</sup> která má faktický monopol na dovoz plynu a Transgaz, který plyn rozvádí (Socor 2007).

Trh rámcově upravuje zákon o energetice (2011, novelizován 2011 a 2013) a zákon o zřízení regulačního orgánu pro veřejné služby (2004, novelizován 2013). Země

---

<sup>27</sup> 45% společnosti vlastní Gazprom a dalších 45% arménské ministerstvo energetiky

schválila Národní akční plán 2014-2020. Ve spolupráci s EU se zaměřuje spíše na uzavírání havarijních elektráren a výstavbu těch jaderných (podpora zátěžových testů). Zprávy o pokroku EU si všímají i vývoje vztahu Arménie a Ruské federace v tomto odvětví, hlavně investic do výstavby sítí (Evropská komise 2011d: 13). Od října 2011 je Arménie pozorovatelem Energetického společenství.

Ministerstvo energetiky a přírodních zdrojů je odpovědným politickým orgánem v tomto odvětví (Armenia 2011a). Regulační autoritou je Komise veřejné regulační služby (PSRC). PSRC má 5 členů a zákon nařizuje, aby alespoň jeden z nich měl právní a jeden hospodářskou odbornost (Armenia 2004). Dále by komise měla být zcela nezávislá, členové nesmí být ve střetu zájmů. Vládní subjekty nemají právo zasahovat do jejích rozhodnutí (ibid.). Na druhou stranu zákon dále deklaruje odpovědnost s možností odvolat se proti jejímu rozhodnutí k soudu (ibid.). Její rozhodnutí musí být dostupné a v určitých případech je k jednání přizván i zákazník a NGOs (Armenia 2011a: čl. 10 odd. 5). Jednou ročně předkládá parlamentu plán aktivit na další rok. Výroční zpráva je současně publikována i v médiích (ibid.). V Arménii rovněž existuje samostatná kancelář Státní komise pro ochranu hospodářské soutěže, která má na starosti prevenci monopolních aktivit (Armenia 2011a).

V praxi jsou zákony v souladu s *acquis* jen částečně. Některé zásady zcela chybí, jiné jsou zvláštní. Zákon o energii neřeší závazné ustanovení o posuzování možnosti přístupu třetích stran k dlouhodobým akčním plánům, ani do plánů rozvoje infrastruktury. Rozhodování regulační autority není zcela otevřené. Nestandardní jsou důvody předčasného odvolání komisaře z funkce, kdy zákon definuje i případy jako neplnění oficiální funkce či pětinasobná absence na rozhodování bez udání důvodu. Špatná koordinace mezi úřady vytváří netransparentní prostředí a vysoké náklady na rozvoj sektoru. Efektivita se zastavila na hranici přijetí norem.

### **3.5.2. Posuzování vlivů na životní prostředí**

Arménie se v sektoru EIA stále řídí normou z roku 1995. Nový návrh zákona z roku 2011 vyvolal obrovský nesouhlas u ekologických aktivistů (Ionesyan 2012). Počítá totiž se zjednodušením procesu na úkor účasti veřejnosti při rozhodování, která je už v současné době téměř mizivá. I přes schválení sněmovnou v roce 2012, tento návrh nakonec vetoval prezident. Nový zákon o ochraně životního prostředí je stále ve vývoji. Co se ve sledovaném období podařilo realizovat, byl Akční plán pro životní prostředí na léta 2008-2012, mimo jiné s ohledem na vývoj legislativního rámce a budování kapacit.



Dále vláda přijala rozhodnutí o regulaci procesu registrace firem, jejichž aktivity mají negativní dopad na životní prostředí. V roce 2013 spustilo ministerstvo životního prostředí systém e-dokumentace, který má podpořit zásadu transparentnosti.

I v rámci mezinárodních úmluv dosáhla Arménie určitého pokroku. Poté, co si implementační výbor z Espoo konvence vyžádal přehodnocení právních předpisů o EIA v souladu s Úmluvou (2009), předložila Arménie následně uspokojivé strategie pro implementaci (Evropská komise 2010c: 16). Ve stejném roce byl také ratifikován protokol EHK OSN o EIA, který je součástí Úmluvy o vlivu na životní prostředí.

Podle současného právního rámce je politicky odpovědné za proces EIA ministerstvo životního prostředí, které zřizuje výkonný orgán, odbor analýzy životního prostředí (Armenia 1995). Ten by měl po obdržení projektu na EIA okamžitě přeposlat návrh příslušným místním úřadům v dané lokalitě a ty do 5 dnů oznámit záměry veřejnosti skrze média (transparentnost). Zákon také uvádí (ibid.), že prostřednictvím místních orgánů může veřejnost projekt připomínkovat a závěry pak úřad sdělí zmíněnému odboru (participace). Ten podle zákona musí oslovit také odborníky (ibid.). Při sporném výsledku se lze proti závěrům odvolat (odpovědnost). Celkově je zákon velmi úsporný a zmíněné zásady dále nerozvádí.

V praxi je Arménie za své uplatňování zásad kritizována. Čtvrté zasedání smluvních stran Aarhuské úmluvy došlo k závěru, že při posuzování velkých projektů, dochází často ke korupci a jen formální, předstírané proceduře. Příkladem je projekt Teghutského měděného dolu. Jeho zpráva o EIA čítala jen 100 stran. V praxi to bývá u tak velkých návrhů i několik set stran (Policy Forum Armenia 2010: 11). Jelikož byl ale projekt v zájmu některých nejvyšších funkcionářů, schválení bylo „jen“ nutnou formalitou bez ohledu na reálné hodnoty dopadu. Efektivita se v tomto případě díky přijetí protokolu EHK OSN o EIA posunula na hranici přijetí norem.

### **3.5.3. Azyl**

Azylová politika v Arménii je zatížena konfliktem v Náhorním Karabachu a repatriací osob postihnuté arménskou diasporou. Základní legislativou v této oblasti politiky je zákon o uprchlících a azylu, který byl za sledované období dvakrát novelizován (2009, poté 2011).<sup>28</sup> Na něj navazuje osm vládních rozhodnutí a čtyři další ministerské vyhlášky, přijaté v letech 2009-2010. Ty upravují mechanismus posuzování

---

<sup>28</sup> Na konci roku 2013 byl předložen nový návrh zákona o uprchlících, který vznikl za pomoci rumunských expertů.

žádostí a další azylové procedury. Zabývají se např. i dobrovolnou repatriací<sup>29</sup> (více Aghababyan 2011: 2-3). Po zřízení Státní migrační služby byla vypracována Koncepce státní politiky v regulaci migrace 2012-2016,<sup>30</sup> dále podepsána dohoda o spolupráci Mobility partnership (2011), přijata dohoda o zjednodušení vízového režimu (2012) a dohoda o zpětném přebírání osob (2013). V této souvislosti EU realizuje v rámci odvětví azylu Arménie několik projektů.

Jelikož je Arménie v dlouhotrvajícím konfliktu s Ázerbájdžánem, snaží se EU, aby oba státy participovaly na programu Integrované správy hranic pro jižní Kavkaz. Stejně jako Gruzie se Arménie účastnila na již zmíněných přípravných školení.

Politickými orgány odpovědnými za azyl je ministerstvo územní správy a ministerstvo diaspory. Platný zákon o uprchlících a azylu se odkazuje na principy Ženevské úmluvy. Definiuje „určený subjekt“ (v praxi Státní migrační služba na ministerstvu územní správy) pověřený implementací postupů pro udělení resp. zamítnutí azylu, koordinuje ostatní orgány činné v azylovém řízení, spolupracuje s UNHCR a pověřeným orgánem pro bezpečnostní otázky (podrobněji Armenia 2011b: kap. 2). Je zajištěno právo žadatele obrátit se na UNHCR, a to kdykoliv. Zákon dále určuje odpovědnost UNHCR s právem na přístup ke všem informacím o žadateli a účast na rozhovorech žadatele s pověřeným orgánem (zásada participace). Při rozhovoru má žadatel právo na jednání s osobou stejného pohlaví, tlumočnicka zdarma a právníka na vlastní náklady (Armenia 2011b: čl. 51). Rozhodnutí pak musí být písemné a s odůvodněním v případě zamítnutí (více *ibid.*: čl. 52, odd. 7-8). Čl. 57 zákona upravuje možnost odvolání se proti rozhodnutí (*ibid.*).

Jako celek je arménský vnitrostátní azylový systém moderní. Zákon je velmi blízko mezinárodním standardům, avšak má určité mezery. Příkladem je rozpor mezi zákonem o uprchlících a azylu s trestním zákoníkem. Zákon o uprchlících totiž neobsahuje odpovědnost za ilegální vstup do Arménie, zatímco trestní zákon předpokládá takové ustanovení jen pro cizí státní příslušníky, ne tedy pro lidi bez státní příslušnosti. V praxi jsou zaznamenávány případy vyhoštění odmítnutých žadatelů o azyl a dobrovolné repatriace. Na druhou stranu hlásí zprávy o pokroku pozitivní čísla v naturalizaci uprchlíků i v dobrovolné repatriaci. Osmdesát tisíc Ázerbájdžánců získalo arménské občanství a stovky etnických arménských uprchlíků z Iráku byly naturalizovány (Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014d). Během

---

<sup>29</sup> Dobrovolná repatriace je návrat žadatele o azyl nebo uprchlíka do země původu.

<sup>30</sup> To vedlo k zavedení „one-stop shop“ principu, který zjednodušuje celou proceduru.

sledovaného období byla zaznamenána reforma legislativy (druhý stupeň efektivity), avšak aplikace ještě není zcela efektivní.

## **3.6. Ázerbájdžán**

### **3.6.1. Vnitřní trh s plynem**

Situace v energetice Ázerbájdžánu je zcela odlišná od ostatních zemí VP. Jako jediná z jihokavkazských republik má velké zásoby ropy a zemního plynu. Ty vystačí nejen na pokrytí vlastní spotřeby, ale jsou také největší složkou exportu. Ropa a zemní plyn se po získání samostatnosti staly hlavními politickými a ekonomickými faktory, pomocí nichž se řeší národní problémy, jako je posílení nezávislosti země, udržování územní celistvosti a zvyšování ekonomického rozvoje díky obrovskému množství zahraničních investic (Ciarreta, Nasirov 2011: 2). Za těžbu odpovídá státem vlastněná společnost SOCAR, která je smluvní stranou všech mezinárodních konsorcií působících v zemi.<sup>31</sup> Za zpracování, dopravu a distribuci zemního plynu na domácím trhu zodpovídá dceřiná společnost SOCARu Azerigaz (Rzayeva 2010). Díky otevření pole Shah Deniz těžba plynu mnohonásobně vzrostla, navíc v listopadu roku 2010 SOCAR oznámil objev druhého největšího plynového pole Umid (ibid.). Nejvýznamnějším plynovodem je South Caucasus Pipeline označovaný i jako Baku-Tbilisi-Erzurum.

Spolupráce s Ázerbájdžánem v energetickém sektoru je pro EU strategická hlavně z hlediska energetické bezpečnosti. Její význam ještě zesílil po tzv. plynových krizích v letech 2006 a 2009, kdy vyvstala akutní otázka energetické diverzifikace.

I když je stávající legislativa upravující trh s plynem staršího data (zákon o energetice, zákon o dodávkách zemního plynu, oba z roku 1998), je demokratická, neboť byla připravena za účasti odborníků z EU v rámci příslušného projektu TACIS podle tehdejších zákonů evropských zemí, jako je Francie nebo Německo. (Twinning Contract nedatováno: 18). Mechanismus regulace je pak daný několika dekrety prezidenta a rozhodnutím kabinetu z roku 2005, neodpovídá však standardům EU.<sup>32</sup> Jelikož se i evropská legislativa vyvíjí, je potřeba aktualizovat také normy Ázerbájdžánu. Proto byl vytvořen státní program pro komplexní rozvoj energetického paliva 2005-2015, který má za úkol vypracovat právní úpravu v souladu se sblíživáním norem s *acquis*. (Evropská komise 2010d: 14).

---

<sup>31</sup> Přesto SOCAR samotný vytváří okolo 20% celkové produkce. Nejvýznamnějším hráčem je konsorcium AIOC, které vytváří zbylých 80% produkce.

<sup>32</sup> Regulace sazebníku cen schváleno dekretem prezidenta 2005, Pravidla pro zajištění kontroly nad navrhování a uplatňování cen schválené rozhodnutím kabinetu ministrů 2005

Spolupráce mezi EU a Ázerbájdžánem je v současné době tvořena Memorandem porozumění strategického partnerství v oblasti energetiky podepsaného v listopadu 2006. Dokument se týká hlavně vytvoření Jižního energetického koridoru, deklaruje spolupráci na projektech plynovodu Baku-Tbilisi-Erzurum, rozvoje produkce zemního plynu z pole Shah Deniz a sblížení právních předpisů (více Evropská komise 2006). Rovněž VP při svém vzniku v roce 2009 deklarovalo jako jednu ze svých hlavních priorit vybudování Jižního energetického koridoru,<sup>33</sup> potažmo třech jeho potrubí, ITGI, Nabucco a White Stream. K dalšímu prohloubení spolupráce došlo v roce 2011 podepsáním společného prohlášení o závazku obou stran týkajícího se zajištění dodávek energie na evropský trh s plynem (Evropská komise 2011e: 3). V roce 2013 se ázerbájdžánské konsorcium rozhodlo upřednostnit výstavbu Transjaderského plynovodu (a jeho napojení na Transanatolský plynovod) před projektem Západní Nabucco, jehož výstavbu tak odsoudilo k záhubě (EurActiv 27. 06. 2013).

Ústředním orgánem je podle zákona ministerstvo průmyslu a energetiky, které je odpovědné za provádění státní politiky. Společně s ministerstvem hospodářského rozvoje a Tarifní radou zodpovídají za regulační rámec trhu. Tarifní rada má funkci regulační autority, rozhoduje o metodice a výši tarifů a může navrhopvat i změny právního rámce (Azerbaijan 2005a). Není ale nezávislá, její rozhodnutí může prezident zrušit svou vyhláškou a stejně tak odvolat její úředníky. Rada čítá 12 členů, jejichž funkční období není legislativou časově omezeno (Azerbaijan 2005). Zákon stanovuje, že tito členové nesmí vykonávat jinou výdělečnou činnost bez souhlasu inspekce (EBDR 2010: 191). Informace ze zasedání Rady jsou poskytovány na internetu a její rozhodnutí mohou být zrušena na základě soudního přezkumu (Azerbaijan 2005a: čl. 4). Účast veřejnosti legislativa neupravuje.

V praxi je celý tržní systém velmi netransparentní a neprůhledný. Regulační autoritě chybí jasná a přesná pravidla působení a odpovědnosti, navíc je financována ze státního rozpočtu a tím do značné míry navázána na politickou přízeň. Největším problémem je korupce. Například podle Freedom House (2013: 104) je odvětví ropy a zemního plynu jedním z největších zdrojů korupce v celé zemi a to i přes skutečnost, že Ázerbájdžán od roku 2009 participuje v Iniciativě pro transparentnost těžebního průmyslu (Extractive Industries Transparency Initiative). Mezinárodní i tamní nevládní

---

<sup>33</sup> Energetický summit zabývající se tímto projektem nazvaný Jižní koridor - nová hedvábná stezka navazoval přímo na pražský summit VP.

organizace tvrdí, že SOCAR je pod kontrolou prezidenta a že se politici a úředníci dopouštějí masivních podvodů a zpronevření peněz (GAN 2013).

Na závěr lze podotknout, že ve spolupráci EU s Ázerbájdžánem v energetické oblasti je nyní upřednostňována otázka exportu plynu do Evropy a investice do ropovodů, spíše než podpora sbližování norem s *acquis*. Na rozdíl od těchto cílů se efektivita VP v rámci podpory demokratických zásad skrze vnější vládnutí zastavila na nejnižší hranici selekce.

### **3.6.2. Posuzování vlivů na životní prostředí**

V Ázerbájdžánu neexistuje samostatný zákon o EIA. Stávající politika je upravena zákonem o životním prostředí z roku 1999 a zákonem o bezpečnosti životního prostředí (novelizován 2007 a doplněn 2009). Existuje příručka o EIA (1996), nemá ale právní účinnost. Ve sledovaném období byl ve velkém připravován nový zákon o EIA, jehož první verzi předložila pracovní skupina na konci roku 2013 parlamentu k projednání (Abbasova 2013). Ke schválení zatím nedošlo. Plán sbližování právních předpisů s *acquis* byl potvrzen na podzim 2009 a zaměřuje se hlavně na změny zákona o přístupu k informacím ve vztahu k životnímu prostředí. V této souvislosti prošla legislativa týkající se přístupu k informacím výraznější reformou hned v následujícím roce. Upravena byla část o podmínkách pro přístup veřejnosti a kritéria, podle kterých jsou informace klasifikovány jako veřejné či neveřejné (Aliyev 2011: 10). Přístup k informacím a účast veřejnosti byly podpořeny také otevřením Aarhuského centra (Ázerbájdžán je smluvní stranou Aarhuské i Espoo úmluvy). K významnému pokroku v podpoře participace veřejnosti došlo v roce 2013, kdy ministerstvo ekologie a přírodních zdrojů zřídilo Veřejnou ekologickou radu, skládající se hlavně z nevládních organizací a veřejných činitelů (Evropská komise 2013f:13).

Ve stávajícím procesu EIA k projektům životní prostředí je odpovědným orgánem ministerstvo ekologie a přírodních zdrojů. Určuje, zda projekt vyžaduje či nevyžaduje EIA. Žádosti o EIA přijímají regionální odbory ministerstva. Ty mají za úkol zajištění přístupu k odpovídajícím informacím (CENN 2004:19) a vyjádření odborníků ke všem projektů. Účast veřejnosti je deklarována ve všech fázích EIA (čl. 58 zákona o ochraně životního prostředí). Zákon však pouze udává právo občanům si informace vyžádat. Není zde specifikováno, jaké informace musí orgány zveřejnit plošně např. v médiích. Odpovědnost za poskytnutí informací a participace veřejnosti je přenesena ze správních orgánů na žadatele o EIA. Ten musí zajistit veřejnosti a

nevládním organizacím dostatečné informace a právo zorganizovat veřejné ekologické hodnocení k navrhovaným projektům. Žadatelé musí dokázat, že tuto povinnost splnili prostřednictvím pěti kopií mediálních záznamů, potvrzujících dostupnost dokumentu veřejnosti. Na druhou stranu výsledky veřejných debat nemusí být zohledněny při faktickém posuzování.

V praxi jsou občanům jediným zdrojem informací environmentální nevládní organizace a jejich internetové stránky. Ministerstva totiž nezveřejňují nic o postupech EIA, ani to, jak by měla být veřejnost informována (MAMA-86 UNENGO 2011:17). Problémem je i nedostatek správních kapacit, v jehož důsledku jsou analýzy nepřesné a úředníci snadněji zkorumpovatelní. Navíc se princip odvolání se proti rozhodnutí kvůli nedostatečnému zveřejnění výsledků analýz úplně vytratil. I přes deklarované demokratické mechanismy (např. zákon o přístupu k informacím) není mechanismus dobře nastaven. Určitou nadějí je nový zákon o EIA předložený parlamentu v roce 2013. Ten má podle dostupných informací vést ke zvýšení odpovědnosti, aplikaci požadavků a zavést poskytování informací o dopadu na životní prostředí u všech projektů ještě před jejich rozhodnutím (Abbasova 2013). Efektivita se zastavila na hranici selekce, neboť k přijetí zákona zatím nedošlo.

### **3.6.3. Azyl**

Charakter azylových tendencí v Ázerbájdžánu je podobný jako v Arménii a Gruzii. Potýká se s problémem uprchlíků postižených konfliktem v Náhorním Karabachu, jejich repatriací, Meschetšskými Turky a národy severního Kavkazu. Ázerbájdžán je rovněž tranzitní zemí pro běžence z Blízkého východu, kteří se snaží dostat do Evropy.

Přes značnou důležitost a naléhavost azylové otázky v tomto státě neexistuje žádný komplexní právní rámec ani samostatný zákon o azylu. Otázky azylu jsou upraveny zákonem o postavení uprchlíků a IDP (1999). Ten však řeší především stav Náhorního Karabachu a jiných okupovaných území země. Není ani v souladu s mezinárodními normami (Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014e).

Integrace a ochrana azylantů je nicméně zajištěna Státním programem pro zlepšení životních standardů a zákonem o sociální ochraně IDP. Základní komplexní dokument doplňuje Ženevská úmluva a její Protokol, stejně jako aktivní podpora UNHCR a dalších organizací při vypracování právních předpisů v oblasti azylu. V rámci spolupráce s EU byla realizována Migrační mise úředníků, která umožnila prohloubit výměnu informací

mezi nimi. V roce 2013 byla parafována i Readmisní dohoda a Dohoda o usnadnění udělování víz (Evropská komise 2014d: 16).

Infrastruktura je nedostatečná, ale příslušný odpovědný orgán, Státní výbor pro uprchlíky a IDP, funguje. UNHCR poskytuje finanční a organizační pomoc na zlepšení situace žadatelů o azyl a IDP. Díky bilaterální dohodě s vládou může při odmítnutí azylu žadateli sama udělit mezinárodní ochranu (Aliev 2012: 2). Zákon o postavení uprchlíků a IDP se zmiňuje o některých mechanismech procesu žádosti o udělení statusu uprchlíka (více Azerbaijan 2000). Mluví o povinnosti podat rozhodnutí písemně, povinnosti vysvětlit zamítající stanovisko a uvést postup pro odvolání k soudu (zásady transparency a odpovědnosti). Participaci stanovuje prezidentská vyhláška o Státním výboru pro uprchlíky a IDP, která deklaruje spolupráci s UNHCR a ostatními organizacemi (Azerbaijan 2005b). Ani jeden zákon však nevyjasňuje části procesu, jako je rozhovor s uprchlíkem nebo možnost právního zastoupení.

V praxi nejsou některá deklarovaná práva zákona dodržována (především poskytování ubytování a zaměstnání) a chybí i některé procedury (například zbavování bezdomovectví). Co se týče mechanismu udělení statusu, jsou právní akty uplatňovány transparentně a nejsou složité (Aliev 2012: 3). Vzhledem ke skrovnému vývoji azylové otázky ve sledovaném období je efektivita marginální.

## 4. Empirická část - nezávislá proměnná

Tato část se zabývá jednotlivými vlastnostmi sektorových politik resp. faktory, které ovlivňují výslednou efektivitu modelu podpory demokracie skrze vnější vládnutí. Jsou jimi kodifikace, podpora vnějšími aktéry, interdependence a domácí náklady na přijetí pravidel. Ve čtyřech následujících podkapitolách je analyzován jejich stupeň přítomnosti. Aby byly lépe vidět rozdíly mezi státy v jednotlivých odvětvích, jsou podkapitoly řazeny podle sektorů. Za každou analýzou následuje komparativní hodnocení.

### 4.1. Kodifikace

Tato proměnná je statického charakteru a nabývá pro všechny země stejné hodnoty. Kodifikace je o míře specifikace *acquis*, pokud jde o prvky demokratického vládnutí. Nemá za úkol vysvětlit rozdíly v efektivitě, na druhou stranu by měla tuto efektivitu ovlivňovat podle hodnoty, které dosáhla.

#### 4.1.1. Vnitřní trh s elektřinou a plynem

Ústředním bodem regulačního *acquis* jsou požadavky pro zřízení nezávislého regulačního orgánu (Duleba 2012: 47). Národní regulační autorita bývá ústředním orgánem státní správy a většinou spolu s ministerstvem jsou hlavními aktéry, zajišťující rámec energetické politiky. Podstatou legislativních norem je úprava právního základu k uskutečnění liberalizace a vnitřního trhu, zavádí právní unbundling,<sup>34</sup> stanovuje pravomoci regulačních úřadů, deklaruje otevřený a nediskriminační přístup do sítí těm, kteří je fyzicky nevlastní, a ochranu spotřebitelů.

Zásada transparentnosti se odráží v právu na přístup k účetnictví regulačními orgány nebo pověřenými úřady (Úřední věstník EU 2003a: čl. 16), zveřejňování příslušných informací regulačním orgánem provozovateli (ibid.: čl. 25), stejně jako opatření na ochranu spotřebitele a s tím spojené poskytování informací (ibid. Příloha A).

Od odpovědnost a participace vychází z tvrzení, že *„každá osoba, která si stěžuje na provozovatele přenosové nebo distribuční soustavy ohledně záležitostí uvedených v odstavcích 1, 2 a 4, může podat stížnost regulačnímu orgánu, který jako orgán pro*

---

<sup>34</sup> provozovatelé přenosových a distribučních soustav jsou funkčně odděleni od komerčních zájmů ostatních společností



*řešení sporů vydá rozhodnutí do dvou měsíců po obdržení stížnosti.*“ (ibid.: čl. 25, odd. 5-6). Regulační úřad může pak uplatnit sankční mechanismus. Za své rozhodnutí je regulační úřad odpovědný příslušnému úřadu tak, jak stanoví členský stát, který může jeho stanovisko přehodnotit a zamítnout včetně odůvodnění (podrobněji ibid.: čl. 25, odd. 3). Stejně tak podle Nařízení Komise ES č. 1228/2003 informuje regulační úřad Evropskou komisi o některých rozhodnutích, např. odůvodnění odchylky (Úřední věstník EU 2003b: čl. 7, odd. 5), a podává zprávu o své činnosti (všechny zmíněné dokumenty).

Proces není podpořen žádnou mezinárodní smlouvou. Navíc prvky v *acquis* nejsou jasně specifikované, chybí participace veřejnosti (například povinnost, aby schůze byly veřejné) a mechanismus odpovědnosti je nastaven směrem k Evropské komisi. V nečlenských státech EU pak vyvstává otázka, jak tento mechanismus suplovat. Kodifikace je na nejnižší úrovni.

#### **4.1.2. Posuzování vlivů na životní prostředí**

Hlavním dokumentem EU je Směrnice 97/11/ES o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí. Zajišťuje přístup konkrétním orgánům a veřejnosti k informacím, kterých se dané posouzení týká a mohli by být významně zasaženi navrhovanou činností (Úřední věstník EU 1997: čl. 7, odd. 3a). Navíc zaručuje možnost dotyčných orgánů a veřejnosti vyjádřit před povolením dané činnosti své stanovisko (ibid.: čl. 7, odd. 3b).

Mezi další důležitou legislativu patří Směrnice 2003/35/ES o účasti veřejnosti na vypracovávání některých plánů a programů týkajících se životního prostředí. Stanovuje základní pravidla pro participaci veřejnosti. Deklaruje je jako důležitou část rozhodovacího procesu, potvrzuje přijetí Aarhuské úmluvy (viz dále) a její důležité vlastnosti (Úřední věstník EU 2003c: úvod odd. 3-12). Obsah směrnice reviduje ty předchozí s důrazem právě na participaci, transparentnost a odpovědnost. (Např. *Za tímto účelem členské státy zajistí, aby veřejnost byla informována o jakýchkoli návrzích takových plánů nebo programů nebo jejich změn či revizí [...] mimo jiné také informace o právu účastnit se rozhodování a o příslušném orgánu, kterému je možné předkládat připomínky nebo dotazy [...] aby veřejnost měla právo vyjádřit své připomínky a stanoviska.*(ibid.: čl. 2, od 2). Strategické posuzování vlivů na životní prostředí je zakotveno ve směrnici o posuzování vlivů některých plánů a programů na životní prostředí. Opět garantuje, „*aby při přijetí plánu nebo programu byly*

*informovány příslušné orgány a veřejnost a aby jim byly zpřístupněny příslušné údaje,* (Úřední věstník EU 2001: úvod odd., 18 a čl. 6).

Směrnice jsou doplněny o řadu pokynů komise a zpráv o uplatňování legislativy, jako je Zpráva Komise o uplatňování a účinnosti směrnice o strategickém posuzování vlivů na životní prostředí (Evropská komise 2009b), Pokyny Komise o provádění směrnice 2001/42/ES o posuzování vlivů některých plánů a programů na životní prostředí apod.

Výše představené *acquis* je navíc podpořeno mezinárodní smlouvou, Aarhuskou úmluvou z roku 1998 (promítá se ve směrnících 2003/4/ES a 2003/35/ES) a Espoo konvencí z roku 1997. Všechny partnerské státy tyto úmluvy ratifikovaly, jen Gruzie není signatářem Espoo (UNECE nedatováno c). Stupeň kodifikace nabývá v přístupu k environmentálním informacím a EIA nejvyšší hodnoty, neboť *acquis* je jasně specifikováno zejména po technických stránkách a doplněno horizontálním *acquis*, které zřetelně obsahuje zásady demokratického vládnutí. Navíc je podpořeno mezinárodními smlouvami, ke kterým se zavázaly i všechny partnerské státy (Aarhuská úmluva).

### **4.1.3. Spravedlnost a vnitřní záležitosti: Případ azylové politiky**

Azylové *acquis* je stanovené jako minimální standardizace a ponechává státům možnost svůj systém azylového řízení dotvořit nad stanovený rámec ve prospěch žadatelů o azyl (více Úřední věstník EU 2004: čl. 3 a Úřední věstník 2005: čl. 5). To ale neznamená, že základní postup není přesně stanovený, resp. legitimní. Procedurální směrnice 2005/85/ES podrobně stanovuje, jak mají státy resp. jejich úřady postupovat při vyřizování žádosti postavení uprchlíka. Uznává žadateli právo „*na přístup k řízení, možnost spolupracovat a řádně komunikovat s příslušnými orgány [...] a dostatečné procesní záruky pro sledování svého případu v průběhu všech etap řízení.*“ (Úřední věstník 2005: úvod, odd. 13). Navíc zavazuje orgány patřičně informovat žadatele o jeho právech (Úřední věstník EU 2003d: čl. 5) a po vyhodnocení žádosti podat písemné vyrozumění o rozhodnutí orgánu s jeho jasným odůvodněním (Úřední věstník 2005: čl. 9, odd. 2 a čl. 38).

Dále *acquis* definuje orgány činné v rozhodovacím řízení a povinnost jejich pracovníků mít patřičné znalosti a školení související s výkonem jejich práce (zásada odpovědnosti). Tyto úřady rovněž poskytují informace UNHCR. Odpovědnost je navíc podpořena právem na opravný prostředek posuzující rozhodnutí před soudem (Úřední

věstník EU 2005: čl. 39, odd. 1 a Úřední věstník EU 2003d: čl. 21). Méně specifikovaná je podmínka systému řízení nad odpovědnými orgány, kdy „s *patřičným ohledem na své ústavní struktury členské státy zajistí, aby byl zaveden vhodný mechanismus řízení a sledování podmínek příjmu a dozoru nad jejich kvalitou.*“ (Úřední věstník EU 2003d: čl. 23). Participace veřejnosti, resp. zainteresovaných aktérů (např. NGOs, UNHRC) je zajištěna umožněním žadatelům o azyl se „*účinně radit s právním zástupcem nebo jiným poradcem*“ (Úřední věstník EU 2005: čl. 15, odd. 11), stejně tak udává povinnost poskytnout přístup této osobě k informacím uvedeným ve spisu žadatele (Úřední věstník EU 2005: čl. 16, odd. 1).

Acquis je podpořeno mezinárodním právem a Ženevskou úmluvou o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (a Protokolem z roku 1967). Ta určuje komu a za jakých podmínek udělit status uprchlíka. Nespecifikuje ale přesně procesní pravidla posouzení, ani práva a principy, která je nutno zajistit při procesu posouzení. Začleněny a specifikovány jsou tedy hlavně *acquis*, a proto kodifikace v azylové politice dosahuje střední síly.

## **4.2. Podpora dalšími aktéry**

Tento faktor se zaměřuje na státy a organizace, které podporují rozvoj a dodržování evropských norem v daném odvětví. Jelikož se analýza zaměřuje na skutečnosti, které dokážou významně ovlivnit efektivitu, jsou vyloučeny programy organizací a států, které ovlivňují dané odvětví jen nepřímo nebo okrajově. Naopak zahrnuje ty, které se určenou problematikou zabývají oficiálně.

### **4.2.1. Vnitřní trh s plynem**

V tomto odvětví neexistuje žádná mezinárodní smlouva ani jednotná instituce, která by se zaměřovala pouze na tuto agendu. Nicméně i tak spolupracuje v této oblasti s partnerskými zeměmi kromě EU také řada mezinárodních aktérů. Jsou to většinou finanční instituce vytvářející časově a tematicky ucelené programy. Patří sem Evropská banka pro obnovu a rozvoj (dále jen EBRD) a Evropská investiční banka, Světová banka (resp. její součásti, dále jen WB), Německá banka pro obnovu a rozvoj (dále jen KfW), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), nebo třeba Švédská vláda. V rámci jednotlivých zemí VP tito aktéři vytváří projekty s různou intenzitou spolupráce a oddělenými rozpočty. Proto je potřeba zkoumat jejich angažovanost odděleně podle zemí.

V podpoře energetického sektoru Moldavska se nejvíce angažuje WB. Z probíhajících programů lze zmínit např. projekt financovaný vládou Švédska na podporu reformu pro úspěšnou participaci v Energetickém společenství (World Bank Group 2014a: 12). Angažuje se zde i EBRD. Ta si ale klade za cíl podpořit prosazování evropských norem (EBRD 2014).

Na Ukrajině jsou důležitější spíše investice do infrastruktury (projekty WB, EBRD) a restrukturalizace v odvětví plynu (WB a MMF spolupracuje s EU). EBRD se opět soustředí na integraci s evropskými trhy a sblížení norem podle rámce Energetického společenství (EBRD 2012).

V Gruzii je situace částečně odlišná. Např. současnou podporu WB v energetickém sektoru lze spatřit pouze prostřednictvím analytického posouzení (např. regionální analytická studie o obchodu s energií) a prostřednictvím projektů zaměřujících se na rozvoj regionu (World Bank Group 2014b:15).

Arménie díky své nelehké situaci v tomto odvětví získává hlavně investiční a technickou pomoc (WB). EBRD má za cíl zlepšit regulační a institucionální rámec a USAID implementuje projekt energetické asistence, kterým podporuje regionální rozvoj trhu Arménie a harmonizaci arménských energetických norem s evropskými požadavky (USAID 2014).

V Ázerbájdžánu se spolupráce zaměřuje hlavně na projekty umožňující export ropy a plynu do zahraničí a s tím spojenou výstavbu ropovodů. Klíčová je podle WB spolupráce s EBRD a KfW (World Bank Group 2014c:16). Regulačním rámcem a vnitřním trhem se aktéři nezabývají.

#### **4.2.2. Srovnání podpory dalšími aktéry v odvětví vnitřního trhu s plynem**

Celkově lze konstatovat, že v každé partnerské zemi se kromě EU angažují i některé jiné organizace. Lze vysledovat výrazné rozdíly mezi investicemi do inovací výroby a transportu, a do podpory regulačních a institucionálních reform. Aktéři se totiž mnohdy zaměřují spíše jen na investice. Jinou cestou jde Moldavsko a Ukrajina, u kterých, díky vstupu do Energetického společenství, dochází k otevřeně deklarované podpoře sblížení s *acquis* (EBRD, WB prostřednictvím Švédska apod.).

Na jižním Kavkaze je situace poněkud odlišná. Ostatní aktéři se spíše zaměřují na podporu regulačních a institucionálních reform, většinou v oblastech jako je energetická bezpečnost a efektivnost, spíše než na klasický trh s plynem. V Gruzii je

hlavní oblastí zájmu renovace starých a výstavba nových energetických kapacit. U Ázerbájdžánu je znatelné upřednostnění exportních otázek před reformováním nedemokratického regulačního rámce trhu s plynem. Na druhou stranu je zajímavé, že USA podporuje přímo zajištění evropských požadavků v Arménii. To nejspíše kvůli alarmujícím podmínkám na trhu, způsobujících izolaci od regionálních programů a náklonnost ke spolupráci s Ruskem. Lze tedy na závěr konstatovat, že přítomnost jiných aktérů, podporujících sblížení s evropskými normami v odvětví trhu s plynem, lze vysledovat u Moldavska, Ukrajiny a Arménie. V Gruzii a Ázerbájdžánu ve sledovaném období nikoliv.

#### **4.2.3. Posuzování vlivů na životní prostředí**

Snad nejdůležitějším aktérem v souvislosti s EIA a poskytování informací je Výbor pro politiku životního prostředí v rámci Evropské hospodářské komise OSN (dál jen EHK OSN). Jeden z jeho hlavních úkolů je podpora implementace a aplikace environmentálních úmluv (mimo jiné také Aarhuské úmluvy a Konvence z Espoo). Dále také sama vytváří studie hodnocení vlivu na životní prostředí a hodnotí jednotlivé státy (UNECE nedatováno a). Vydává doporučení ke zlepšení vlivu na životní prostředí. Navíc každá z úmluv má svou vlastní institucionální strukturu (pracovní skupiny, výbory pro dodržování, stálou kancelář), mívá své vlastní zasedání a vydává svoje doporučení. Na rozdíl od Aarhuské úmluvy, kterou přijaly všechny sledované státy, se na Konvenci z Espoo nepodílí Gruzie.

OBSE zřizuje tzv. Aarhuská centra, která mají podpořit provádění úmluvy, poskytovat informace veřejnosti s praktickými radami pro uplatnění práv v oblasti životního prostředí (UNECE nedatováno b). OBSE jako další aktér angažující se mimo jiné v této oblasti na rozdíl od EHK OSN není přítomen ve všech sledovaných státech. Aarhuská centra lze najít jen jihokavkazských republikách<sup>35</sup> a nově i v Moldavsku (2013). Na Ukrajině se OBSE angažuje v rámci politiky životního prostředí v jiných otázkách<sup>36</sup> (OSCE nedatováno).

Jiný program vznikl přímo v souvislosti s iniciativou VP. Tzv. projekt „EaP Green Economies“ za podpory OECD a EHK OSN (také UNEP a UNIDO) byl spuštěn v roce 2013, tedy téměř na konci sledovaného období, a proto do proměnné není zařazen.

---

<sup>35</sup> zde je zajímavá i četnost středisek – Ázerbájdžán s Gruzii po jednom a Arménie jich má 15 (OSCE 2012:27)

<sup>36</sup> spíše v trestné činnosti proti životnímu prostředí na hranicích a informovanosti o udržitelném rozvoji

#### **4.2.4. Srovnání podpory dalšími aktéry v odvětví posuzování vlivů na životní prostředí**

V rámci podpory implementace smluv EHK OSN existuje relativně dobře nastavený informační mechanismus posuzování pro všechny partnerské země. Výjimku tvoří Gruzie, která není smluvní stranou Espoo konvence, a proto se na ni nevztahují hodnocení komise této úmluvy. Rozdíl je patrný i v aktivitách OBSE, která zřizuje regionální centra Aarhuské úmluvy (ať už v počtu zřízených center nebo v oblasti působení). Nicméně přítomnost aktérů a jejich podpora ve sledované oblasti se nachází víceméně ve všech partnerských státech (kromě Espoo konvence v Gruzii a Aarhuských center na Ukrajině).

#### **4.2.5. Azylová politika**

Spolupráce mezi EU a partnerskými státy v odvětví azylu je podpořena převážně činností Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) a Mezinárodní organizací pro migraci (Berbeca et al. 2011: 255). Ve většině zemí je UNHCR zmíněna přímo v azylových normách (také v *acquis*) jako externí autorita dohlížející na implementaci pravidel podle úmluv a přijatých zákonů. S finanční záštitou EU realizuje projekty „Asylum Systems Quality Initiative in Eastern Europe and Southern Caucasus“ a „Refugee Status Determination“ (UNHCR 2014). Měly by napomoci zlepšení rozhodování v azylovém řízení a zvýšení a zkvalitnění administrativních kapacit. Aktivity UNHCR jsou doplňovány také Rozvojovým programem OSN (hlavně v integraci uprchlíků) a Dětským výborem OSN (UNICEF). Rozdíl zůstává v rozpočtu, kdy největší část získává dlouhodobě Gruzie (průměrně 15 milionů dolarů, ale v roce 2010 až 60 milionů podle UNHCR reportů 2010-2013) a nejmenší Arménie (průměrně kolem 5 milionu dolarů podle *ibid.*),<sup>37</sup> přičemž nejvíce uprchlíků a vysídlených osob má Ázerbájdžán (s rozpočtem průměrně kolem 6 milionů dolarů podle *ibid.*).

IOM pak podporuje Mobility partnership a napomáhá EU s realizací jejich projektů (IOM nedatováno). Stejně tak 4. pilotní projekt Pražského procesu s názvem „Kvalita a školení v oblasti azylových procesů“ podporuje německý spolkový úřad pro migraci a Švédské migrační rady (*ibid.*). Participují se na něm všechny partnerské státy kromě Ázerbájdžánu.

---

<sup>37</sup> Moldávie si s Ukrajinou a Běloruskem rozdělují o něco větší rozpočet, připadající na regionální kancelář v Kyjevě. Dá se tedy předpokládat, že pro ně bude rozpočet ještě menší.

#### **4.2.6. Srovnání podpory dalšími aktéry v odvětví azylové politiky**

Jelikož je otázka azylu světovým tématem obsaženým v mezinárodním právu, je velmi dobře ukotvena jeho mezinárodní implementace a aplikace. UNHCR je v podstatě světová azylová autorita, mnohdy začleněná do mezinárodního práva. (více UNHCR nedatováno). Dalo by se říci, že UNHCR spíše propaguje mezinárodní normy, než aby podporovalo sblížení norem partnerských států s *acquis*. Ostatní organizace a agentury pak jen doplňují jeho činnost. Na druhou stranu ani UNHCR není mechanicky objektivní, neboť rozpočet tvořený z příspěvků konkrétních států na konkrétní politiky partnerských zemí nereflkuje reálnou situaci azylu a uprchlíků v daných zemích (např. největší rozpočet má Gruzie a země s největším počtem uprchlíků je Ázerbájdžán). Nicméně v každé zemi lze identifikovat přítomnost mezinárodních aktérů. Proměnná tedy dosahuje pozitivní hodnoty.

### **4.3. *Interdependence***

Tato proměnná vychází z předpokladu, že externí a hierarchické vazby na EU mají vliv na výslednou efektivitu vnějšího vládnutí. To lze vysvětlit analýzou vnějších vztahů sledovaného státu a tím detekovat ostatní aktéry, na kterých je partnerský stát závislý. Následné určení síly závislosti mezi daných státem, EU a dalšími aktéry povede k určení *interdependence*.

#### **4.3.1. Vnitřní trh s plynem**

Moldavsko je ve většině odvětví energetické politiky čistým dovozcem (Clean Energy Information Portal 2012a). Proto je jasné, že bude silně závislé na externích aktérech. Tradičním hlavním distributorem a faktickým dodavatelem je Rusko. Avšak po tzv. plynových krizích 2006 a 2009 se Moldavsko ocitlo spolu s dalšími státy bez plynu. Navíc je tranzitním územím pro ruský plyn do jihovýchodní Evropy a Turecka. Proto jsou jeho problémy důležité i pro EU. Je nutné podotknout, že právě tolik chválená celková aktivita Moldavska v iniciativách EU souvisí s příležitostí snížit svoji závislost na dodávkách z Ruska. Konvergencí s *acquis* se snaží standardizovat zákony a přiblížit se tak investicím z evropského trhu (Verdun, Chira 2008:432). Tomu se samozřejmě Rusko, potažmo jeho největší vývozce Gazprom, účinně brání prostřednictvím vyjednávání o ceně plynu. Praktickým příkladem pak může být situace z roku 2011, kdy Gazprom záměrně prodlužoval jednání o ceně plynu, jelikož

Moldavsko předtím artikulovalo závazek přijmout 3. energetický balík EU (Muntean 2011: 1). Celkově tak díky faktické závislosti na Rusku a snaze o snížení této závislosti orientací na EU, získává interdependence střední hodnotu.

Ukrajina má z hlediska tranzitu plynu a ropy do Evropy ještě významnější postavení než Moldavsko. Pro EU je velmi důležitá, neboť 76 % ruského plynu jde přes ni. (Dimitrova a Drageva 2009:879). Navíc 70 % Ukrajinské spotřeby je dodáváno buď přímo z Ruska nebo pod jeho kontrolou z Tuzmenistánu (ibid.). Ukrajina se proto snaží odpoutat se od Ruské závislosti právě rozvíjením vztahů se Západem. Rusko, potažmo firma Gazprom, však využívá své pozice a drží v šachu jak Ukrajinu, tak její vztahy s EU. To se také projevilo po plynových krizích v letech 2006 a 2009. Rusko-ukrajinský konflikt značně narušil dodávky plynu do EU a ukázalo se, že energetická bezpečnost je stále strategickou otázkou zahraničních vztahů EU. Prozatímni vysoký zájem EU o energetickou situaci a politiku na Ukrajině (hlavně rozšíření principů energetické charty a energetického společenství) může snížit dostavba plynovodů, plánovaných mimo ukrajinské území (dostavba South streamu, Nord stream už stojí) a uplatňování Memoranda včasného varování v rámci energetického dialogu EU-Rusko, z něhož byla Ukrajina a Bělorusko vypuštěno (Tichý 2010: 27). Nicméně realizace těchto projektů je v rozporu se závazkem EU z Memoranda porozumění, ve kterém se slibuje zvýšit tranzit ropy a plynu přes Ukrajinu, a které není kompatibilní ani s ustanoveními Smlouvy o Energetickém společenství, jehož je Ukrajina součástí (Ogryzko 2014: 50). EU nyní plánuje pomoci Ukrajině v energetické bezpečnosti tak, že hodlá dodávat na Ukrajinu plyn ze Slovenska (ihned 20. 11. 2013), a to za nižší než průměrné ceny, jež nastavuje Rusko (Matuszak 2011). Postupující asymetrie vztahů je stále nepříznivá. Ukrajina se dostává do závislosti obou aktérů, Ruska i EU, kdy závislost na východním partnerovi je silnější. Důkazem je také nepodepsání Asociační dohody na Vilniusském summitu (28-29. 11. 2013). Vedoucí představitelé EU se shodli na tom, že za oficiálními nabídkami Kremlu na půjčky a slevy Kyjevu za nepodepsání AA se skrývá vydírání obchodními sankcemi a vyššími účty za plyn (online BBC 5. 7. 2014). Interdependence dosahuje tedy střední hodnoty.

V Gruzii je situace zcela odlišná. Od roku 2006 kvůli zvýšení cen od Gazpromu přestala ruský plyn dovážet a na většinu území proudí plyn z Ázerbájdžánu (online Corso 5. 7. 2014). Gruzie sleduje cestu osamostatnění se od ruského vlivu a orientace na EU a USA, což bylo umocněno Rusko-gruzínským konfliktem v srpnu 2008. Pro EU je Gruzie důležitá z hlediska procházející strategické alternativní trasy plynu a ropy



z Kaspického moře a íránských zdrojů, které obchází Ruskou federaci (Tichý 2009). Tato trasa (Baku-Tbilisi-Erzurum) byla Evropskou radou v březnu 2009 vyhlášena za jednu z šesti prioritních os energetické infrastruktury a ve sledovaném období spojena s projektem Nabucco a Transkaspickým plynovodem (Lobjakas 2009). Sbližování Gruzínských norem s *acquis* patří mezi hlavní zahraniční politické cíle a podle Gogolashvili (2009: 90) je EPS (potažmo VP) institucionální kotvou pro politické a hospodářské reformy. Proto také interdependence dosahuje vysoké hodnoty.

V Arménii je významná závislost energetické politiky na Rusku (Galstyan 2013:3). Extrémní svázanost Jerevanu k Ruské federaci v oblasti plynu je dána pozůstatky regionálního konfliktu s Ázerbájdžánem a nesrovnalostmi s Tureckem. Arménie je tak vyřazena z regionálních projektů a možnosti odebírání plynu z Kaspického moře. Na druhou stranu je od roku 2008 dostavěn ropovod vedoucí z Íránu. I tak zatím celému plynovému systému a trhu vládne Gazprom (Grigoryan 5. 7. 2014). O absolutní závislosti mluví i fakt, že Arménská vláda podepsala novou dohodu o cenách s Ruskem, přestože nabídka Íránu byla značně levnější (Hayrumyan 2013). Navíc arménští experti podotýkají, že cena zemního plynu se stala klíčovým nástrojem Ruska pro ovlivňování arménských vládních orgánů a domácí politiky. Tím si Kreml udržuje si loajalitu vlády a parlamentu, brání Arménii diverzifikovat své energetické vztahy s Íránem a zablokoval podepsání dohody o přidružení Arménie s EU (ibid.). Arménie tak dosahuje nízké hodnoty interdependence.

V případě Ázerbájdžánu uplatňuje EU nehierarchický přístup spolupráce. Jelikož má zásoby ropy a zemního plynu, které může exportovat, jeho postavení na rozdíl od ostatních partnerských států je odlišné. Po plynových krizích a rusko-gruzínském konfliktu získal ještě větší strategický význam jako zdroj diverzifikace dovozu plynu do EU. V této souvislosti existuje řada projektů plynovodů.<sup>38</sup> Otázka vzájemné závislosti a energetické zájmy vedou v tomto případě také k pragmatickému přístupu EU k otázkám lidských práv a demokratizace v této zemi (Hale 2012: 3). Pro Ázerbájdžán není ale vztah se Západem jednoznačný. Jak podotýká Paul a Rzayeva (2011: 2), Baku se od získání nezávislosti snaží udržovat multivektor zahraniční politiky, která chce udržet rovnováhu mezi vztahy s Ruskem, Íránem a Západem. Poslední věcí kterou chce, je konfrontace s Moskvou, což se při realizaci projektů s EU může docela jistě stát. Navíc, Baku musí vzít navíc v úvahu významnou úlohu Ruska při řešení konfliktu v Náhorním

---

<sup>38</sup> V roce 2013 se ázerbájdžánské konsorcium rozhodlo upřednostnit výstavbu Transjaderského plynovodu a jeho napojení na Transanatolský plynovod (EurActiv 29. 6. 2014).

Karabachu, kdy Arménie je spojencem Moskvy v regionu. Nicméně Ázerbájdžán potřebuje přístup na mezinárodní trhy a ten evropský je pro něj velkou šancí. Současný stav dobře hodnotí Lidl (2013a: 3), jenž poukazuje na to, že Ázerbájdžán „nemá prozatím žádný zájem na integraci do EU, tuto organizaci vnímá pouze jako dobrého zákazníka, se kterým se snaží udržet si korektní vztahy. Unie nemá na Ázerbájdžán na rozdíl od Ukrajiny, Gruzie anebo Arménie žádné zahraničně-politické páky z prostého důvodu, že tato země má dost vlastních financí.“ Interdependence je proto nízká.

#### **4.3.2. Srovnání interdependence v odvětví vnitřního trhu s plynem**

Je patrné, že interdependence států VP v rámci energetického odvětví osciluje od silné závislosti na EU až po oddanou spolupráci s Ruskem. V evropské části VP se státy ocitají mezi dvěma vlivy. Prakticky neustále stojí před politickými rozhodnutími, zda se přiklonit k „Východu“ nebo k „Západu“. Každý je pro ně strategicky důležitý, každý jim dává jiné pobídky pro spolupráci (Rusko suroviny, EU lepší obchodní vazby). Faktem zůstává, že i sama EU zatím potřebuje dodávky surovin z Ruské federace. Nemůže a nechce se proti ní tedy razantně postavit. Interdependence zde hraje velkou roli a dosahuje střední hodnoty, závisí tedy na EU, ale ve větší míře na jiném aktérovi.

Na Kavkaze je situace velmi odlišná. Prakticky v každém ze tří sledovaných států je odlišné zahraničně-politické klima, které lze vysledovat i ve vztazích energetických. Gruzie ve snaze o úplné odpoutání se od ruského vlivu neimportuje suroviny z Ruska, ale z Ázerbájdžánu, a politicky se upíná na spolupráci s EU, pro niž je strategickým tranzitním územím plánovaných programů zajišťujících energetickou diverzifikaci. Arménie se ocitla v nezáviděníhodné pozici. Je zcela závislá na Ruské federaci, a to nejen kvůli regionálním podmínkám, ale i kvůli zdatné politické manipulaci Moskvy. Ázerbájdžán si díky roli exportéra může dovolit rovnocenné jednání s velmocemi jako je EU, jejíž závislost se projevuje čím dál více v nevyzpytatelném počínání Ruské federace, které ohrožuje evropskou energetickou bezpečnost. Nicméně i tak ji Ázerbájdžán potřebuje pro rozšiřování svých trhů. Na jižním Kavkaze nabírá interdependence jak nejvyšší hodnoty (Gruzie), tak té nejnižší (Arménie a Ázerbájdžán).

### **4.3.3. Posuzování vlivů na životní prostředí**

Jak shledávají ekologické analýzy EU, Moldavská republika se potýká s mnoha problémy životního prostředí, specifickými pro ostatní tranzitivní země, nacházející se v této zeměpisné oblasti (Willems, Busuioc 2011: 13). Současná hospodářská omezení zpožďují pronikání nových technologií, které by zmírnily dopady na životní prostředí (Lupușor et al. 2013: 51). Bez dotací z programů EU by si v podstatě nemohla dovolit příznivější změny nebo reformy (Freyburg 2011:1035). Navíc spolupráce mezi Moldavskem a EU pokročila k finálnímu stádiu jednání o AA (nakonec podepsanou na summitu ve Vilniusu), jehož důležitou součástí je i odvětví ochrany životního prostředí. Proto má závislost vysokou hodnotu.

Díky nízké energetické účinnosti, neefektivnímu využívání zdrojů, znečištění odpady, vypouštění emisí do ovzduší a vody je Ukrajinské životní prostředí zatíženo mnohonásobně větším znečištěním než Moldavské, (Breusegem, Stupak 2011: 15). Politika životního prostředí ale není tolik navázána na EU a není definována jako prioritní sektor spolupráce (MAMA-86 UNENGO 2011:139). Přesto využívá programů a dotací EU a podmínky podpisu AA také obsahují environmentální kapitolu (ibid.: 133). Proto Ukrajina dosahuje v tomto odvětví vysoké hodnoty závislosti.

V Gruzii jsou otázky životního prostředí ještě více podhodnocené (Wingqvist, Wolf 2013:7). Velmi nízká sektorová závislost pramení z upřednostnění jiných sektorů (energetika, průmysl a obchod) na úkor ochrany životního prostředí. Podobná situace je také v Ázerbájdžánu. V rámci vyjednávání AA měla otázka životního prostředí marginální význam. Například podle neoficiálních informací do jednání s Ázerbájdžánem ani nebyly zahrnuty (MAMA-86 UNENGO 2011: 24). Výjimku tvoří Arménie, která podle výzkumu UNENGO MAMA-86 (ibid.) dosáhla nejvyššího skóre v rámci posouzení sektorové kooperace. Je však otázkou, do jaké míry by následovala politiku EU, kdyby to začalo vadit Kremlu, který ovlivňuje arménskou politiku a vládní elity.

### **4.3.4. Srovnání interdependence v odvětví posuzování vlivů na životní prostředí**

Celkově lze říci, že sektorová závislost environmentální politiky je ovlivněna dvěma faktory. Za prvé, důležitou skutečností je, že Ruská federace se v tomto ohledu neangažuje. Za druhé, podmínka environmentálních reforem je často spojena s pobídkami jiných oblastí (například obchod nebo energetika) a definována

v důležitých dokumentech jako je třeba AA. Závislost Moldávie a Ukrajiny je dána geografickou blízkostí, kdy jejich znečišťování ovlivňuje i sousední státy, tedy některé země EU. Naopak na Jižním Kavkaze je patrný odklon od tohoto tématu, hlavně kvůli průmyslu a energetice, které mají strategický význam. Jedinou výjimku tvoří snad jen Arménie, kde je sektorová spolupráce podle výzkumů docela intenzivní.

#### **4.3.5. Azylová politika**

Sektorová závislost azylové politiky se odvíjí od geografické polohy a situace, ve které se nacházejí žadatelé o azyl. Moldavsko a Ukrajina jsou tranzitními zeměmi uprchlíků do EU a obě strany tak proto mají zájem na rozvoji této politiky. Druhým důvodem je skutečnost, že tyto země jsou také příjemci žadatelů o azyl (často politický, ale národy z Ruska) z nedemokratických zemí. Kvůli netransparentní a neodpovědné proceduře by takoví lidé nemuseli dostat azyl a naopak být vyhoštěni (o špatném zacházení a vydírání žadatelů na Ukrajině hovoří Trehub 2013). Pro tyto dva státy je důležité dosáhnout vízových a migračních výhod, jež představují jedny z hlavních pobídek ve VP (Rinnert 2013:4). Sektorová závislost je tedy vysoká.

Na Kavkaze je situace odlišná. EU není příjemcem migračních toků z tohoto regionu (Bara et al. 2013: 3). Dědictvím bývalých konfliktů je obrovské množství azylantů pocházejících ze sousedních států a tisíce IDP. Navíc je zde přítomný ohromný počet uprchlíků ze zemí blízkého východu (hlavně Syřané, Iráčané a Libanonci), ale i z Ruska (hlavně Čečenci). Jelikož Gruzie, Arménie ani Ázerbájdžán nemají dostatek prostředků realizovat azylové mechanismy efektivně, spoléhají se na přítomnost UNHCR a jeho rozpočet pro dané země. Největší dobrovolné příspěvky jdou z USA (Gruzii) a EU (Gruzie a Ázerbájdžán). Výjimkou je Arménie, která dostává příspěvky pouze od Ruské federace (UNHCR 2010, 2011, 2012, 2013). Ruská pohraniční stráž pomáhá Arménii na hranicích s Iránem a Tureckem. V poslední době v souvislosti s válkou v Sýrii proudí do Arménie velké množství Syrských Arménů a její azylová situace se dostává do pozornosti Západu (EaP Panel on Migration and Asylum nedatováno).

Stejně jako u Ukrajiny a Moldavska je pro tyto státy důležitá spolupráce Mobility partnership EU, podepsání readmisní a zjednodušení vízového styku (Bara et al. 2013: 3). Závislost na UNHCR je však nutně větší, a proto má proměnná interdependence v Gruzii a Arménii střední hodnotu. Ázerbájdžán vinou absence komplexního rámce azylové politiky postrádá nastavení dlouhodobých priorit a rozvíjí

svůj vlastní přístup v této oblasti (ibid.). Kvůli takovým podmínkám je přítomnost UNHCR prakticky nepostradatelná.

#### **4.3.6. Srovnání interdependence v odvětví azylové politiky**

Na Ukrajině a Moldavsku dosahuje interdependence v rámci azylu nevyšší hodnoty, jelikož zájem na rozvoji azylových procedur v těchto zemích je oboustranný. Tyto dva státy potřebují operační a finanční zázemí pro rozvoj azylu, na druhou stranu EU má zájem na tom, aby se migrační a azylové toky zastavily jinde než na jejím území. Proto je zde dobře nastavený azylový mechanismus potencionální zárukou, že když bude těmto žadatelům vyhověno, nebudou hledat azyl v EU.

Na Kavkaze jsou země více závislé na UNHCR, který zajišťuje finanční a institucionální pomoc. Ve výsledku jde o pozitivní záležitost, neboť EU a UNHCR se navzájem podporují a většinou realizují své projekty společně. Arménie a Gruzie tak dosahují středního a Ázerbájdžán nízkého stupně interdependence.

#### **4.4. Domácí náklady na přijetí**

Tento faktor je dán vnitřním prostředím státu a následující podkapitola analyzuje, do jaké míry jeho nastavení umožňuje či neumožňuje vládnoucím strukturám přijmout evropské normy bez politické újmy. Jelikož se jedná o přijetí legislativy, je v každé zemi představena jeho politická charakteristika, vláda a vládnoucí elity, významné politické události a nálada veřejného mínění.

##### **4.4.1. Vnitřní trh s plynem**

V Moldavsku ovlivnily domácí náklady na přijetí ve sledovaném období dvě skutečnosti. Povolební krize v roce 2009 vyústila v nové volby, po kterých do čela dostala Koalice pro evropskou integraci. Jak už název napovídá, je silně proevropská (online Milevski 2011). Impulsem pro zrychlení tvorby reforem byla rovněž již zmíněná plynová krize v roce 2009. Aby se v budoucnosti předešlo podobným situacím, začala nová vláda aplikovat souhrn postupných proevropských reforem (ibid.). Po takzvaném Loveckém skandálu<sup>39</sup> a obvinění z korupce však ztratila podporu veřejného mínění nejen strana, ale také celá proevropská politika (Lupușor et al. 2013: 9). Průzkumy ukazují významný pokles podpory ze zhruba 75 % v roce 2007 na pouhých 52 % v roce 2012 (CEPI 2013a: 4). K tomuto úsudku nijak nepřispělo vyjednávání o ceně plynu v roce 2011, kdy Ruská federace dala jasně najevo, že plyn pro Moldávii

---

<sup>39</sup> Generální prokurátor se snažil zakrýt vraždu, která se stala na honu.

závisí na politické stabilitě v zemi (Muntean 2011). Jinými slovy, na vnějším politickém směru vlády. Navíc je velmi důležité podotknout, že asi 20 % členů parlamentu jsou podnikatelé, kteří používají své postavení pro ochranu svých zájmů. Stejně tak se lobbisté nejdůležitějších firem snaží udržet svou převahu na trhu a znemožnit přijetí zákonů, které by je omezovaly. Příkladem je firma Moldovagaz a její největší akciový vlastník Gazprom, mající faktický monopol v zemi, kteří bojují proti přijetí nového zákona, jenž by tento monopol omezil (Muntean 2011). Lupușor et al. (2013: 40) podotýká, že moldavská politická kultura se jen tak nezmění a vysoký stupeň politické radikálnosti spíše ukazuje, že skutečný zájem mnoha Moldavských elit není pro zavádění strukturálních reforem, ale udržování se u moci za každou cenu s cílem chránit své volební působení, podnikání a aktiva. Celkově lze konstatovat, že náklady na přijetí energetického *acquis* se z relativně nízkých nákladů na začátku sledovaného období rapidně změnily na střední.

Vnitřní situace na Ukrajině, ač se to nezdá, zůstala proevropská. V politickém prostředí je sledované období reprezentováno vládou Viktora Janukoviče a jeho Strany regionů. V 2010 vyhrál prezidentské volby a mezinárodní pozorovatelé označili tyto volby za demokratické. Trochu rozporuplný se zdál být politický směr prezidenta. I když byl on a jeho strana obecně považováni za propagátory užších vztahů s Ruskem, za jejich vlády bylo přijato hodně proevropských reforem. Hlavním cílem jeho politiky bylo usilovat o snížení cen dodávek zemního plynu z Ruska. V dubnu 2010 se Kyjev a Moskva dohodly na prodloužení nájemní smlouvy ruské černomořské flotily na Ukrajině na 25 let výměnou za snížení cen zemního plynu. Dopad dohody na cenu zemního plynu byl nicméně ve výsledku menší, než se očekávalo, protože ceny ropy (od kterých se vypočítává na Ukrajině cena zemního plynu) se kvůli nepokojům na Blízkém východě rapidně zvýšily.

Na druhou stranu, politické elity Ukrajiny jsou i přes vzájemnou kritiku v politice vůči EU v zásadě jednotné a všechny parlamentní strany kromě komunistů podporují podepsání asociační dohody (Lebduška 2013: 3). Ačkoliv se vláda s opozicí ne vždy shoduje na přesném znění zákonů, obě strany souhlasí s obecnou nutností implementace *norem acquis*.

Mezi lidmi je přístup k politice EU také pozitivní. Obecně veřejné průzkumy za sledované období ukazují, že proevropskou politiku podporuje 40 % Ukrajinců (Razumkov centre: nedatováno a). Vzestupný trend podpory byl nastolen právě

v polovině roku 2009, tedy po vzniku VP. Proti jsou samozřejmě etničtí Rusové, kteří tvoří téměř 17,3 % obyvatel.

Zvláštní postavení zaujímá skupina oligarchů. Ta není pro přílišné sbližování s Ruskem, ani s EU. Příklon pouze na jednu stranu je pro ně totiž nevýhodný. Jak podotýká Svoboda (15. 4. 2014): „*V prvním případě by došlo ke ztrátě levného plynu z Ruska, navíc zatíženého ještě ztrátou objednávek z této země, ve druhém případě zase ke ztrátě, respektive citelnému zhoršení přístupu na evropské trhy, navíc k zesílení tlaku ze strany ruských oligarchů, za kterými stojí přímo Kreml.*“ Oligarchům vadí požadavek transparentnosti a odpovědnosti ze strany EU. Tyto změny by měly negativní vliv na jejich podnikání. I když se jedná jen o malou skupinu, podle Shumylo-Tapiola (2012: 13) mají tito lidé určitý vliv na ukrajinského prezidenta, což by mohl být problém. Průmyslový lobbing je patrný hlavně v parlamentu, kde je přítomno mnoho milionářů, jejichž podniky mají přístup ke státním zdrojům prostřednictvím programů pro zadávání veřejných zakázek a státních dotací (ibid.). Konkrétní problém je třeba privatizace energetických společností. O výsledcích státem nařízené privatizace (2011-2012) bylo rozhodnuto předem, kdy Rinat Achmetov, oligarcha a poslanec Verkhovne Rady, a Dmytro Firtaš, bussinesman navázaný na Stranu regionů, zprivatizovali plynárenské a elektrárenské podniky ještě před jejím faktickým spuštěním (Sarna 2013: 15).

Celkově je na Ukrajině ve sledovaném období spatřen pozitivní přístup k přijímání norem EU (veřejné mínění, podpora reforem vládou i opozicí), nicméně je degradován vlivem vnějších okolností (závislost na Rusku), spojených s dodávkami plynu a politické kulturou (oligarchové), která by sice akceptovala proevropský přístup, avšak bez podemokratičt'ování nastavených právních mechanismů. Politická situace se vlivem nepodepsání Asociační dohody (za vinu přisuzována tlaku Ruska) na summitu ve Vilniusu na konci roku 2013 vyhrotila v násilné protesty a pád vlády v únoru následujícího roku. Tato skutečnost poukazuje na velmi vysoké náklady na přijetí.

Gruzínská vnitřní politická situace se odvíjí od rusko-gruzínského konfliktu z roku 2008 a velmi silného proevropského diskursu, prostupujícího celou společnost. Po značně autoritativní, ale i prozápadní vládě prezidenta Saakašviliho a jeho Národního hnutí se dostal v roce 2012 k moci milionář<sup>40</sup> a jeho strana Gruzínský sen (Lídl 2013b: 2). Za vlády Saakašviliho, vlivem rozvětveného státního

---

<sup>40</sup> Ivanišviliho majetek je odhadován na šest miliard dolarů, což je více než celý rozpočet Gruzie. Získal ho podnikáním v Rusku.

aparátu a špatné politické morálky, docházelo téměř neustále k netransparentnímu jednání ze strany úřadů a ke korupci (Fairbanks, Gugushvili 2013:117). Deklarované proevropské reformy nebyly až tak demokratické, jak bylo avizováno. Ivanišvili a jeho strana tedy symbolizují určitou naději v politickém prostředí Gruzie. Politická orientace vlivem veřejného mínění sleduje téměř stejnou, pro euroatlantickou linii. Menší kontroverzi sice vyvolalo prohlášení Ivanišviliho o opětovném zlepšení vztahu s Ruskem (Zhorzholiani 2013). Nicméně zůstalo zatím jen u slov a opakované deklaraci, že prioritou pro jeho vládu zůstává integrace do EU a NATO. Gruzie od roku 2006 nebere plyn z Ruské federace, ale z Ázerbájdžánu. Je také důležitou tranzitní zemí plynu do ostatních zemí a z toho generuje určité příjmy. Po konfliktu v roce 2008 byl vydán zákaz vyvázet některé suroviny do Ruska, ale Kreml sám zůstal ekonomicky přítomný v Gruzii, včetně strategicky významného odvětví elektrické energie (Zasztowt 2013: 4). Linie prohlubování vztahů s EU je sledována prakticky ve všech aspektech politiky a všechny politické strany podporují prozápadní zahraniční politiku. Avšak reformám v oblasti trhu s plynem brání již zmíněná špatná politická a právní kultura. Poslanci ve velké míře nedokážou a mnohdy nechtějí přijmout nová opatření s opravdovými reformními prvky, jelikož za to dostanou patřičnou odměnu (ať už finanční nebo funkční).

Veřejné mínění a podpora prozápadní politiky mezi lidmi je tak silná, že žádná strana propagující opačnou politiku by se nemohla dostat do parlamentu ani jako opozice (Gogolashvili 2013: 5). Existuje dokonce samostatné ministerstvo pro evropskou integraci, které se normálně zřizuje v kandidátských státech EU. Podle výsledků posledního veřejného mínění 81 % Gruzínců silně podporuje myšlenku sbližování s EU, avšak informace o tom, co to obnáší, jsou omezené (Haindrava2013:3). EU je symbolem odpoutání se od Ruského vlivu, jenž je díky konfliktu z roku 2008 vyobrazován jako největší nebezpečí nezávislosti Gruzínské republiky.

V Arménii je vnitřní situace více než rozporuplná. V posledních letech následovala proevropskou politiku a zároveň se snažila příliš nezhoršovat vztahy se svým strategickým partnerem Ruskem. Přístup nazvaný arménskou vládou „politika komplementarity“, dosáhl na konci sledovaného období svých limitů (Lídl 2013c: 2). Jerevan se místo podepsání vyjednané spolupráce DCFTA přiklonil ke vstupu do proruské Eurasijské unie. Pro chudou Arménii byla vidina snadnějšího přístupu na evropský trh velkou příležitostí, avšak s Ruskou federací jsou spojeny vnitřní bezpečnostní garance týkající se Náhorního Karabachu a ekonomická spolupráce.



Domácí náklady na přijetí v průmyslových a energetických oblastech jsou velmi vysoké. To je způsobeno faktem, že Rusko vlastní významnou část arménského energetického průmyslu (ibid.: 3), což znemožňuje jednání s Íránem o dodávkách plynu a potencionální diverzifikaci. Navíc je Kreml šedou eminencí celého politického dění Arménie. Podle něho se řídí celá politická kultura, která i přes některé výrazné pokroky v oblasti soudnictví a transparentnosti je stále nedemokratická. Reálně je politická a obchodní moc soustředěna do rukou tří mužů, Serže Sarkisjana, jeho předchůdce Roberta Kochariana a bývalého prezidenta Levona Terpetrosyana. Síla těchto osob zabraňuje vzniku jakékoliv nové politické organizace, ať už vládní či opoziční (Petrosyan 2011).

Rozporuplné je i veřejné mínění. Podle dostupných údajů má Arménie poměrně silnou občanskou společnost a přístup k nezávislým sdělovacím prostředkům (EaPcommunity: nedatováno e). Oficiálně je EU vnímaná méně pozitivně než Rusko a otázka integrace s EU nikdy nebyla vyjádřena tak jednoznačně, jako například v Gruzii. Na druhou stranu Arméni vítají finanční pomoc z EU a 85 % má pocit, že EU je pro Arménii významným obchodním partnerem (ENPI Info centre 2011). Energetické a bezpečnostní záruky jsou však pro ni zdaleka přednější, proto jsou domácí náklady na přijetí evropských norem vysoké.

Domácí politika Ázerbájdžánu je prezentována silně autoritativní vládou, jejíž politika se řídí trhem s ropou a zemním plynem. Díky energetickým zdrojům je dnes Ázerbájdžán jednou z nejrychleji rostoucích ekonomik na světě. Prezident Ilham Alijev má ještě větší kontrolu nad celým státem, než měl předchůdce, otec Hejdar (Lídl 2013a: 2). Zavedl velmi přísné autoritativní mechanismy (kontrola nevládních organizací, cenzura novinářů, zákaz demonstrací, na 9,5 milionu lidí je jen 800 právníků, kteří nemohou obhajovat klienty v politicky motivovaných případech). Politická elita je tvořena okruhem přátel prezidenta Alijeva. Většina ministrů je u moci od konce sovětské éry. V pozadí stojí dva hlavní rodinné klany Nakhichevani a Yeraz (Chatham House 2013: 4).

Vládní reformy slouží pouze vlastním zájmům vládních elit a koncentrují zdroje do rukou režimu. Energetická bezpečnost zůstává hlavním nástrojem k dosažení těchto cílů. Spolupráce se Západem je v této souvislosti strategickou prioritou, avšak jen jak se to hodí politikům. Příkladem může být stavba plynovodu Baku-Tbilisi-Erzurum ve spolupráci s EU, po jehož dokončení začal být Ázerbájdžán kritický k EU a požadoval ustanovení zvláštního bilaterálního vztahu (ibid.: 6).

Za takových podmínek jsou průzkumy veřejného mínění nerepresentativní. Nepřekvapí, že nejvíce ze všech politických institucí v zemi lidé věří prezidentovi 60 % a armádě až 83,1 % (Caucasus Research Resource Centers 2009: 6). EU jako významného partnera vidí jen 37 % obyvatel (ENPI Info centre 2013). Celkově se tedy vládnoucí elita Ázerbájdžánu při výkonu zahraniční politiky řídí především svým vlastním zájmem. Prezident Ilham Alijev nemá prozatím žádný zájem na užší spolupráci s EU a tuto organizaci vnímá pouze jako dobrého zákazníka, se kterým se snaží udržet si korektní vztahy (Lídl 2013a: 3). Z výše uvedených skutečností vyplývá, že domácí náklady jsou velmi vysoké.

#### **4.4.2. Srovnání nákladů spojených s přijetím v odvětví vnitřního trhu s plynem**

V tomto odvětví je aspekt domácích nákladů spojen s orientací vládnoucích elit a stabilitou jejich režimu nejvíce ze všech sledovaných oblastí. Je to proto, že energetika je strategické odvětví, tvořící nejen peněžní zisky, ale také chod průmyslu a domácností.

Nejnižší domácí náklady má Moldavsko, neboť domácí proevropská politika a evropsky citící veřejné mínění vytváří velmi dobré podmínky pro efektivní přijetí evropských norem. Jistým následníkem je i Gruzie, kde jsou však opakované deklarace proevropského směru zatíženy dědictvím politické kultury a korupcí. Ukrajinská energetická politika má kvůli tlaku dvou supervelmocí nelehké postavení. Nejvýhodnější je pro ni vyvažovat vnitřní i vnější orientaci, což ale způsobuje vnitřní rozporuplnost, ze které těží hlavně jednotlivci. I když je v Arménii i Ázerbájdžánu výsledek stejný, ovlivňují je zdaleka odlišné skutečnosti. V Arménii vinou chudoby a historických událostí ovládá domácí politiku Rusko. Naopak autoritativní elity v Ázerbájdžánu díky své exportní povaze formují energetickou politiku jen ve svůj prospěch.

#### **4.4.3. Posuzování vlivů na životní prostředí**

V domácí politice Moldavska sice nejsou environmentální otázky prioritou (MAMA-86 UNENGO 2011:116), ale přijetí zákonů více méně nic nebrání. Stejně jako u energetické politiky, lze vysledovat určité pokroky v souvislosti s povolebním proevropským reformním nadšením, spojeným s vítězstvím strany Aliance pro evropskou integraci (online Milevski 2011) a cílem přijmout asociační dohodu (Cujba 2009). Nicméně strategičtější otázky jako třeba energetická bezpečnost upozadily snahu

o reformy v životním prostředí. Případ již zmíněné výstavby tepelné elektrárny v Ungheni jasně ukazuje, že energetická bezpečnost má přednost.

Domácí environmentální politiku Ukrajiny zatěžuje dědictví minulosti. Černobylská havárie, intenzivní a energeticky neefektivní ekonomika, znehodnocování půdy a mnohé další problémy vytvářejí alarmující stav, který je potřeba řešit efektivními zákony. Pro vládu a parlament není environmentální politika jako taková prvořadá. Nicméně kvůli propojení s energetickým sektorem se jí musí zabývat. Jelikož otázky životního prostředí souvisí se závazky k EU, jsou brány jako nutnost pro pokrok v jiných (obchodních či energetických) sektorech. Podle Aleksyeyevy a Khomechko (2013) je patrný určitý tlak na vládu vyvíjený zahraniční lobby velkých firem (Chevron, Royal Dutch Shell), jejichž přítomnost slibuje investice a snížení závislosti na energii z Ruska. EIA je pak nutně odsouváno do pozadí. Ne ale vždy. Odlišné postoje k EIA lze vysledovat v rámci východní a západní regionální politiky. Oligarchové vlastníci velké průmyslové závody na východě se snaží udržovat tuto otázku v hranicích debaty, neboť výraznější změny by jim mohly přinést problémy a ekonomickou ztrátu. Naopak třeba Regionální rada města Lvov v roce 2011 odmítla dát souhlas k rozvoji těžby břidlicového plynu v městečku Olesko, vzhledem k nedostatku informací o vlivu na životním prostředí (ibid.). Naopak v oblasti Yuzivska (na východě) vláda neprovedla žádná hodnocení požadované zákonem (ibid.). Celkově tak náklady na přijetí dosahují středního stupně.

V politice Gruzie není žádná politická vůle udělit skutečné pravomoci institucím životního prostředí (MAMA-86 UNENGO 2011:91). Trend je spíše opačný. Řada v důsledku negativních změn je vládnoucími elitami prezentována jako pozitivní. Například reorganizace ministerstva životního prostředí je deklarována jako cíl, jak snížit údajnou korupci. Avšak přerozdělení kompetencí jiným ministerstvům lze chápat jako odstranění environmentálních překážek a upozadění otázky životního prostředí na úkor investic do energetiky, privatizace lesů a dalších přírodních zdrojů (Corso 2011). Gruzínské orgány ospravedlňují nedostatek pozornosti životnímu prostředí tím, že po rozpadu Sovětského svazu a následnému zhroucení ekonomiky dnes Gruzie produkuje méně emisí ve srovnání s rokem 1990 (Transparency international Georgia 2008). Veřejnosti není poskytován dostatek informací a to způsobuje nezájem občanů o tyto otázky. Několik nevládních organizací se pokouší o osvětu a bojuje za lepší legislativu. Hodnota nákladů je ale vysoká.

V Arménii je situace v politice životního prostředí obdobná jako v energetice, ale bez výraznějšího ruského vlivu. Jako rozvíjející se přechodová ekonomika se soustředí hlavně na rozvoj průmyslu, přilákání investic, těžbu nerostných surovin (Ishkarian et al. 2013:9) a odstranění překážek, kterou je pro ně například EIA. Životní prostředí je tak upozaděno a není prioritou pro vládní elity. Kde však toto téma rezonuje je, občanská společnost. Od roku 2007 se v Arménii rozvíjí docela široký nevládní sektor (o čemž svědčí 15 regionálních kanceláří Aarhuské úmluvy). Environmentální aktivisté pak běžně pořádají různé kampaně, protesty a otevřené dopisy vládním elitám (např. kampaň S.O.S Shikahogh, Save Teghut Civic Initiative apod.). Díky této skutečnosti se domácí náklady na přijetí evropských norem snižují na střední stupeň.

V Ázerbájdžánu se na environmentální problémy vůbec nebere ohled, neboť ochrana životního prostředí nepřináší peněžité zisky v kontrastu s energetickým průmyslem. Mnoho institucí neodpovídá mezinárodním normám a platy úředníků jsou nejnižší ze všech post-sovětských států, což poskytuje živnou půdu korupci. Kolem 60 % státního rozpočtu tvoří převody z fondů ropy (Chatham House 2013: 3). Stejný zdroj uvádí, že v posledním desetiletí došlo ke komercializaci státu a rapidnímu zvýšení závislosti na penězích státní naftařské společnosti Ázerbájdžánské republiky (SOCAR). Domácí náklady jsou proto velmi vysoké.

#### **4.4.4. Srovnání nákladů spojených s přijetím v odvětví posuzování vlivů na životní prostředí**

Životní prostředí má obecně v domácích politikách podhodnocený význam vlivem orientace na rozvíjející se průmysl. V Moldavsku souvisí toto odvětví hlavně s orientací proevropské politiky, na Ukrajině s dědictvím Černobylu a průmyslovým znečišťováním. Preference ochrany je nicméně vnitřně roztržštěná a lokálně odlišně uplatňována.

Na Kavkaze je politika EIA chápána spíše jako „nutné zlo“, které je překážkou průmyslu a investicím ze zahraničí. Příkladem tohoto jednání je polické prostředí v Gruzii, kde již křehké mechanismy EIA postupně legálně znehodnocují ve prospěch zahraničních projektů. Jak již bylo řečeno, Ázerbájdžán vytváří primárně energetickou politiku a zájem o životní prostředí souvisí jen se ziskovými aktivitami. Jedinou výjimku tvoří snad jen Arménie, kde se v posledních letech zformulovala široká občanská společnost, která vytváří tlak na vládnoucí elity a upozorňuje na neefektivní a nedemokratické způsoby environmentálního vládnutí.

#### 4.4.5. Azylová politika

Domácí náklady na přijetí v odvětví azylu u Moldavska jsou nízké. Vzhledem k tomu, že počty žadatelů o azyl zde nejsou příliš vysoké, úřady nečelí žádným významným problémům.<sup>41</sup> Přijetí a dodržování standardů v oblasti migrace a azylu je pro politické elity možnost, jak ukázat motivaci a odpovědnost k plnění závazků. Navíc, jak již bylo řečeno, velkou roli hrají benefity vízové liberalizace a požadavek bezpečné a standardizované azylové politiky (Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014a). Právě to je jediný proevropsky orientovaný zájem, který vidí široká veřejnost jako důvod k reformám (CEPI 2013b:7).

Na Ukrajině, po zhroutilí azylového systému na počátku sledovaného období, získala azylová politika určitý proreformní směr. Jelikož je také jedním z okruhů vízové liberalizace, která patří mezi významné priority spolupráce s EU, dostává se této otázce oficiálně náležitě pozornosti (Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014b). Nicméně pro Ukrajinu není azyl jako takový významným tématem. I přes svou tranzitní polohu nedosahuje žádného výrazného počtu žadatelů o azyl. Toto téma není kontroverzní ani pro vládnoucí elity a oligarchy. Výjimkou zůstává otázka politických uprchlíků (např. Ruslan Sulejmanov nebo Leonid Razvozhajev), kdy dochází k porušování mezinárodních úmluv a navracení do země původu (Amnesty international 2013). Do značné míry jde o sovětské dědictví, kdy měl v SSSR politický azyl spíše negativní význam. Podobně je na tom veřejné mínění, které je většinou proti integraci uprchlíků. Podle Oldřicha Andrýska, regionálního zástupce UNHCR, vidí obyvatelé Ukrajiny azyly jako obyčejné migranty hledající lepší život (online Trehub 2013), proto náklady na přijetí dosahují střední hodnoty.

Azylová otázka je v Gruzii velmi aktuální. Kvůli problému Abcházie a Severní Osetie se v Gruzii ocitlo 280 tisíc IDP a další stovky žadatelů o azyl, hlavně Čečenců, Mekhéšských Turků a dalších národů ze zemí Asie (online ungeorgia.ge). Navíc velmi významným stimulem je pro gruzínskou administrativu program vízové liberalizace EU (Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014c). Vládní elity sice mají tendenci přijímat opatření, chybí ale peněžní prostředky, což podstatě zvyšuje náklady na přijetí legislativy azylové politiky.

Stejně jako v Gruzii jsou velkými otázkami migrační a azylové politiky Arménie hlavně repatriace, diaspora a uprchlíci z Ázerbájdžánu a Sýrie (většinou etničtí Arméni).

---

<sup>41</sup> žadatelů o azyl začátku ledna 2014 bylo něco kolem 84 (UNHCR nedatováno)

Podle Chobanyana (2012: 1) je dokonce migrace nejdiskutovanější téma v celé Arménii. Uprchlíci tvoří v dnešní době téměř 12 % populace a etničtí Arméni berou veřejnost jako členy národa a postupně dochází k rozsáhlé legislativní naturalizaci uprchlíků (zrychlený proces získání občanství a majetku). Vláda se zajímá o životní podmínky uprchlíků, avšak v souvislosti se Sýrskou válkou a zvýšenými migračními toky Arménie nemá prostředky na financování rozsáhlejších azylových programů a sociálních garancí (CARIM-East team 2013: 3) a to zvyšuje domácí náklady na přijetí nových norem na střední úrovni.

V Ázerbájdžánu je ojedinělá i situace v azylové politice. Ázerbájdžán má největší počet vnitřně vysídlených osob a velké množství žadatelů o azyl (dohromady podle oficiálních údajů ázerbájdžánského státního výboru až 1,2 milionů osob, avšak UNHCR odhadují, že to bude méně). Zapojení vlády je oficiálně velmi často deklarováno, ale ve skutečnosti souvisí jen s IDP. V souvislosti s azyly zjistilo UNHCR výraznou diskriminaci Čečenců. Údaje ukazují, že jich bylo odmítnuto až 58 % (UN 2011: 1). Ve skutečnosti totiž není přílišný zájem řešit problém azylu. Vláda otevřeně silně nesouhlasí s požadavky OBSE a Rady Evropy k realizaci doporučení a změn, a označuje to za vměšování se do vnitřních záležitostí země (Lídl 2013a: 2). Domácí náklady jsou tedy i přes povahu tohoto odvětví velmi vysoké.

#### **4.4.6. Srovnání nákladů spojených s přijetím v odvětví azylové politiky**

Situace domácích nákladů se odvíjí od polohy, konfliktů a diaspor v daném regionu. Moldavsko a Ukrajina jsou tranzitními zeměmi do EU, počty žadatelů v těchto zemích jsou malé a velkou roli zde hrají benefity vízové liberalizace. Pro Moldavsko jsou tedy náklady minimální, avšak na Ukrajině, kvůli povaze politického azylu a negativní náladě veřejného mínění, dosahují náklady středního stupně. Politika azylu je důležitým tématem spíše na Kavkaze. Vlády Gruzie a Arménie mají tendenci zabývat se azylovou politikou, problémem jsou hlavně finance, které zvyšují domácí náklady na přijetí. Ázerbájdžán finance má, ale politické elity situaci, přes oficiální deklaraci zájmu, nijak neřeší a ponechávají většinu aktivit na UNHCR.

### **4.5. Souhrnné komparativní hodnocení**

Tato podkapitola má za cíl podat ucelené výsledky předchozího zkoumání a předpřipravuje tak informace pro závěrečné hodnocení. První sektorová politika, vnitřní

trh s plynem, je zajímavá pro svou strategickou a politickou důležitost. Žádné jiné z ostatních sledovaných odvětví nedosahuje tolik odlišných výsledků v jednotlivých proměnných. První tabulka znázorňuje výsledky efektivnosti a hodnoty nezávislých proměnných u zkoumaných partnerských států v rámci odvětví vnitřního trhu s plynem.

**Tabulka 5 Hodnoty proměnných v odvětví trhu s plynem**

	<b>Moldavsko</b>	<b>Ukrajina</b>	<b>Gruzie</b>	<b>Arménie</b>	<b>Ázerbájdžán</b>
<b>efektivnost</b>	++	++	+	++	+
<b>kodifikace</b>	+	+	+	+	+
<b>podpora dalšími aktéry</b>	+	+	-	+	-
<b>interdependence</b>	++	++	++/+++	+	+
<b>domácí náklady</b>	+++/>++	+	++	+	+

Zdroj: autorka; Poznámka: +++ znázorňuje vysokou hodnotu proměnné, ++ střední hodnotu a + nízkou resp. u domácích nákladů přijetí +++ nízkou a + vysokou ve smyslu jaký popisuje operacionalizace, viz kapitola 2.4. Proměnná podpora dalšími aktéry nabývá + přítomnost a – nepřítomnost.

V energetické politice má ve sledovaném období nejlepší výsledky Moldavsko, Ukrajina a Arménie. Moldavsko nabývá nejvyšších hodnot v rámci zkoumaných proměnných. Dá se předpokládat, že vysoká míra domácích nákladů, střední míra interdependence a podpora dalšími aktéry nahradila nízkou míru kodifikace. U Ukrajiny má největší význam obdobná míra interdependence a přítomnost dalších aktérů. V Arménské republice lze vysvětlit přijetí norem přítomností dalších aktérů, kteří se zaměřují na podporu a rozvoj tohoto odvětví. Je to logické, pokud vezmeme v úvahu fakt, že Arménie je chudá a sama nemá dostatek prostředků na rozvoj. Navíc v kontextu orientace na Ruskou federaci, která má v tomto ohledu spíše manipulační postoj. Gruzie i přes vysokou hodnotu interdependence a středních nákladů nedosáhla většího pokroku a zůstala u pozvolné aktualizace starších norem. Dá se předpokládat, že výraznější reformy přijdou v následujícím období. Ázerbájdžán si může díky svému specifickému postavení mezi ostatní partnerskými zeměmi dovolit sledovat zcela odlišnou linii spolupráce resp. spíše obchodovat s Unií, což je příčinou toho, že efektivnost i všechny vlastnosti sektorové politiky nabývají v jeho případě negativních hodnot.

Celkově lze tedy konstatovat, že rozdíl v efektivitě v odvětví trhu s plynem vysvětluje přítomnost dalších aktérů a u Moldavska a Ukrajiny částečně i interdependence, díky jejich poloze na hlavních plynových trasách.

V oblasti životního prostředí je zajímavé pozorovat, jak nejsilnější kodifikace a nejpřesněji specifikované demokratické zásady působí na výslednou efektivitu ve zkoumaných zemích. Samotné odvětví EIA je ze své podstaty jako stvořené pro

environmentální demokratické vládnutí. Nicméně je nutné podotknout, že nejvýznamnější a nejúspěšnější období pro EU bylo na počátku minulého desetiletí, kdy se podařilo v rámci spolupráce EPS, aby tyto státy přijaly Aarhuskou úmluvu. O to zajímavější je sledovat následný vývoj v námi sledovaném období. Následující tabulka zobrazuje hodnoty proměnných v odvětví posuzování vlivů na životní prostředí.

**Tabulka 6 Hodnoty proměnných v odvětví EIA**

	Moldavsko	Ukrajina	Gruzie	Arménie	Ázerbájdžán
<b>efektivnost</b>	+	++	+	++	+
<b>kodifikace</b>	+++	+++	+++	+++	+++
<b>podpora dalšími aktéry</b>	+	+/-	+/-	+	+
<b>interdependence</b>	+++	+++	+	+++	+
<b>domácí náklady</b>	++	++	+	++	+

Zdroj: autorka; Poznámka: hodnota +++ znázorňuje vysokou hodnotu proměnné, ++ střední hodnotu a + nízkou resp. u domácích nákladů přijetí +++ nízkou a + vysokou, ve smyslu jaký popisuje operacionalizace, viz kapitola 2.4. Proměnná podpora dalšími aktéry nabývá + přítomnost a – nepřítomnost.

Nejvýše dosažených hodnot efektivnosti nabývá Ukrajina a Arménie. První zmíněná země dosahující středních nákladů a vysoké interdependence přijala za sledované období legislativu upravující poskytování informací a veřejnou diskusi. Druhá dosáhla hodnoty přijetí zákonů díky přistoupení k mezinárodnímu protokolu o EIA, v jejím případě se hodnoty interdependence a domácích nákladů rovnají těm Ukrajinským. Ostatní země i přes nejvyšší stupeň kodifikace zůstaly na hranici selekce. Největší roli zde sehrálo nejspíše podhodnocení EIA otázky a její odsun do pozadí ve prospěch průmyslové činnosti. I přes vysokou míru kodifikace nelze říci, že by vysvětlovala výslednou efektivitu. To spíše vysvětluje interdependence a domácí náklady. Tento výrok degraduje případ Moldavska, jehož hodnota efektivnosti je nulová i přes vysokou interdependenci a střední domácí náklady (podle informací se dá předpokládat, že posun v efektivitě nastane v dalším období).

Posledním odvětvím je azylová politika. Jelikož se jedná o sektor příznačný mezinárodním tlakem na dodržování lidských práv a svobod, stejně jako s aktuálními externími podmínkami (uprchlické vlny). Následující tabulka představuje přehledně výsledky, kterých nabírají jednotlivé proměnné za sledované období.



Tabulka 7 Hodnoty proměnných v odvětví v odvětví azylu

	Moldavsko	Ukrajina	Gruzie	Arménie	Ázerbájdžán
<b>efektivnost</b>	+++	++	+++	++	+
<b>kodifikace</b>	++	++	++	++	++
<b>podpora dalšími aktéry</b>	+	+	+	+	+
<b>interdependence</b>	+++	+++	++	++	+
<b>domácí náklady</b>	+++	+++	++	++	+

Zdroj: autorka; Poznámka: hodnota +++ znázorňuje vysokou hodnotu proměnné, ++ střední hodnotu a + nízkou resp. u domácích nákladů přijetí +++ nízkou a + vysokou, ve smyslu jaký popisuje operacionalizace, viz kapitola 2.4. Proměnná podpora dalšími aktéry nabývá + přítomnost a – nepřítomnost.

Efektivnost v azylové politice obecně dosahuje těch nejvyšších hodnot v rámci všech zkoumaných politik. Za prvé v Moldavsku a Gruzii byla identifikována nejvyšší hodnota, tedy aplikace přijatých norem. V případě Moldavska pak dosahují nejvyšší hodnoty i ostatní proměnné (kromě kodifikace, která je statická a na střední úrovni). Gruzie dosahuje jen střední síly interdependence a domácích nákladů, vlivem nedostatku financí v domácí politice. Ukrajina, i přes stejné podmínky jako má Moldavsko, dosahuje střední hodnoty vlivem špatných podmínek politického azylu a negativního veřejného mínění. Arménie dosahuje rovněž stupně přijetí legislativy a to za podmínek podobných Gruzii. Ázerbájdžán jako jediný opět nedosahuje žádného pokroku, jelikož vnitřní a vnější politické prostředí pokrok neumožňuje. Efektivitu jasně ovlivňuje jak podpora dalšími aktéry, tak interdependence v azylových otázkách i domácí náklady na přijetí.

## Závěr

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat strategii podpory demokracie skrze koncept vnějšího vládnutí jako alternativní způsob k dvěma stávajícím modelům vlivu a vazby. Jeho potenciál byl zkoumán na efektivnosti spolupráce EU a pěti zemí, které se zapojily do iniciativy VP v rámci tří vybraných odvětví (energetika, životní prostředí a spravedlnost a domácí záležitosti), v časovém období od vzniku této iniciativy v roce 2009 do podzimu 2013.

Principem celého konceptu vnějšího vládnutí je rozšiřování interních pravidel aktéra, v tomto případě EU, za jeho hranice do třetích států. Využívá dva režimy vládnutí, tzv. hierarchii a sítě. Při spolupráci na bázi těchto režimů dochází k sblížení norem třetích států s *acquis communautaire* a tímto způsobem i k demokratizaci státní správy třetích zemí tzv. demokratickému vládnutí. To proto, že demokratické vládnutí definuje demokracii podle zásad (transparentnost, odpovědnost úředníků a účast veřejnosti). Jelikož *acquis communautaire* obsahuje zmíněné demokratické zásady, při jeho přenosu do legislativy třetích zemí a v ideálním případě i úspěšné aplikaci, dochází k demokratizaci správních struktur.

Jakým způsobem a jestli vůbec se daří touto cestou podporu demokratizace aplikovat, se zabývá empirická část výzkumu. V dřívějších studiích se na tuto otázku pokoušel odpovědět výzkumný tým vedený profesory Sandrou Lavenex a Frankem Schimmelfennigem (Lavenex 2011; Freyburg et al. 2007; 2011; Wetzel 2010). Šlo o komparaci jen několika států východní a jižní dimenze EPS. Tato diplomová práce vychází z jejich studií a aplikuje jimi předkládané koncepty, avšak liší se v případě výzkumu, časovém období, výběru politik a nastavením závislé a nezávislé proměnné. Navíc postupuje dál v čase a zaměřuje se na novou iniciativu VP. Ta je skvělým případem pro výzkum efektivnosti tohoto modelu, jelikož jeho nastavení perfektně odkazuje na mechanismy vnějšího vládnutí (bilaterální spolupráce jako režim hierarchie a multilaterální jako režim sítě) a zároveň mezi její cíle patří podpora demokracie a sblížení sektorových politik.

Výsledky spolupráce se promítají do závislé proměnné, nabývající tři hodnot - selekce pravidel jako nízké efektivity, přenosu pravidel jako střední efektivity a aplikaci pravidel jako vysoké efektivity. Výzkum ve sledovaném období a následné jejich určení hodnoty odpovídají na první výzkumnou otázku, zda je EU schopna integrovat své

demokratické systémy pravidel do vnějšího prostředí a jak efektivní je tento mechanismus v jednotlivých zemích VP.

Po souhrnném posouzení výsledků lze konstatovat, že EU byla víc jak z poloviny zkoumaných případů úspěšná. Sektorově je efektivita největší v odvětví azylové politiky, kde s výjimkou Ázerbájdžánu byl ve všech ostatních zemích zaznamenán určitý vývoj. Nejmenšího pokroku v rámci sektorů byl zaregistrován v oblasti EIA, což vyvrací tvrzení o efektivnosti silné kodifikace (viz dále). Mezi státy lze výsledek posuzovat ze dvou úhlů. Za prvé, pokud budeme jako neúspěšnější brát situaci, kdy bylo alespoň v jednom ze sektorů dosaženo nejvyšší úrovně, jedná se o Moldavsko a Gruzii. Pokud však bereme za nejúspěšnější výsledek případ, kdy bylo dosaženo legislativního pokroku ve všech sledovaných sektorech, je výsledek překvapující. Za takových podmínek je spolupráce s EU nejefektivnější na Ukrajině a v Arménii. Toto zjištění vyvrací komentáře médií, kde jsou za „premianty“ označováni Moldavsko a Gruzie. Co se týče zásad demokratického vládnutí, je patrné mírné zlepšení u států, které přijali novou legislativu, avšak stále se v žádném ze sledovaných případů nejedná o úplnou konvergenci, tak jak je transparentnost, odpovědnost a účast obsažena v *acquis*. Nicméně v souvislosti s předkládanou otázkou můžeme konstatovat, že EU je víceméně schopna integrovat své demokratické systémy pravidel do vnějšího prostředí a být částečně efektivní. Tím je zodpovězena první polovina výzkumné otázky.

Druhý úsek empirické části zkoumal, co ovlivňuje konečnou míru efektivity a tím tak způsobuje rozdíly ve výsledcích závislé proměnné. Základní hypotéza uvádí, že *„Stupeň efektivity externí demokratické správy závisí na specifických souvislostech a pravidlech sektorové politiky.“* Pro tento výzkum byly vybrány čtyři specifické souvislosti pravidel, vytvářející jednotlivé dílčí hypotézy. Jsou jimi dvě základní - kodifikace, internacionalizace a dvě alternativní - interdependence a domácí náklady na přijetí norem. Pomocí komparativní analýzy pravidel a ověření formulovaných hypotéz mělo být také zodpovězeno, jak lze vysvětlit rozdíly v efektivitě.

*Hypotéza 1: „Míra kodifikace ustanovení externí demokratické správy zvyšuje efektivitu externího demokratického řízení.“*

Tato hypotéza mající statickou povahu ze své podstaty, neměla za cíl vysvětlit rozdíly, ale pouze zhodnotit zda vlastnost kodifikace působí na převod pravidel. V odvětví trhu s plynem, který nabýval nejnižší hodnoty kodifikace, ani v odvětví EIA, který měl naopak nejvyšší hodnotu, byly identifikovány velmi odlišné výsledky

efektivitu nekorespondující s nastavením kodifikace. V azylovém sektoru je situace opačná, dá se předpokládat, že účinek kodifikace přispěl k výslednému účinku, avšak vzhledem k vysokým hodnotám ostatních proměnných není jednoznačně potvrditelný. Tato hypotéza nebyla potvrzena, neboť ani v jednom ze sledovaných odvětví nedosáhla faktické příčinnosti s výslednou efektivitou.

Určitou alternativou pro kodifikaci je druhá podproměnná – podpora jinými aktéry. Pokud se angažují v partnerské zemi jiné organizace nebo státy, za účelem podpory sbližování legislativy s evropským *acquis*, předpokládá se, že jejich přítomnost může zvýšit efektivitu i bez silné kodifikace. Konkrétní hypotéza zněla takto:

*Hypotéza 2: „Je-li činnost EU v tomto sektoru podpořena jinými aktéry, tím pravděpodobněji bude přijata i partnerskou zemí“*

Analýza tohoto faktoru musela nejdříve v každém odvětví identifikovat významné aktéry, kteří se zaměřují na podporu konvergence s evropskými normami v daném sektoru a to nejenom okrajově, ale s reálným dopadem. V odvětví trhu s plynem se v partnerských zemích angažuje nespočet aktérů a to každém státě odlišně. Hlavně EBRD, WB a další finanční instituce, v Arménii také USAID, který podporuje přímo i sbližování norem s EU v odvětví trhů. Podpora jinými aktéry je identifikována vždy tam, kde došlo k určitému legislativnímu přijetí a její nepřítomnost, kde k žádnému vývoji nedošlo. Navíc u Arménie, je jediným přítomným faktorem při střední hodnotě efektivitu. V případě EIA jsou výsledky odlišné. Zde i přes přítomnost UNECE a OBSE nedošlo např. v Moldavsku a Ázerbájdžánu k žádnému pokroku. V Moldavsku se však očekává vývoj v nejbližším období. Ázerbájdžán díky své silně nedemokratické vládě ignoruje pobídky k reformám. V azylu je UNHCR přítomný ve všech sledovaných státech a ve všech svou silnou přítomností ovlivňuje institucionální a legislativní vývoj. V případě Ázerbájdžánu je situace stejná jako u EIA s tím, že UNHCR, zde ve velké míře doplňuje efektivní institucionální mechanismy. Celkově lze konstatovat, že hypotéza byla potvrzena pro odvětví trhu s plynem a v azylu. V rámci EIA vyžaduje další sledování případ Moldavska. Následující proměnná souvisí se závislostí na externích aktérech, kdy je naprostá či aspoň stejně velká závislost na EU předpokladem, pro účinné sbližování legislativy s evropskými normami.

*Hypotéza 3: „Čím větší je sektorová závislost partnerské země na EU, tím vyšší je efektivita externího demokratického řízení.“*

Princip interdependence má jasný předpoklad být vysvětlením pro rozdílnou efektivnost v přijetí zákonů. V sektoru trhu s plynem nabývá širšího politického rozměru

hlavně na Ukrajině a v Moldavsku, v souvislosti se závislostí na plynu z Ruska a jejich tranzitní polohou pro dodávky do zemí EU. Tyto podmínky pak silně ovlivňují i domácí náklady (viz dále). Na druhou stranu díky jiným okolnostem je situace na Kavkaze zcela odlišná. Gruzie je sice v tomto ohledu velmi závislá na EU, avšak žádnou vyšší efektivitu interdependence tomto odvětví nevyvolala. Pro Arménii, silně závislou na Ruském vlivu a Ázerbájdžán jako obchodního partnera je závislost na EU marginální záležitostí. Politiku EIA interdependence ovlivňuje více, hlavně z finančního důvodu. Pro interdependenci azylu platí stejný závěr jako u energetického sektoru. Moldavsko a Ukrajina jako blízké tranzitní země azylantů do Evropy vykazují vyšší závislost, která ovlivňuje výslednou účinnost. A na Kavkaze je vazba spíše vazba na UNHCR, nicméně povaha tohoto aktéra zde propaguje mezinárodní (potažmo evropské) normy. Tato hypotéza tedy vysvětluje příčinnost v odvětví EIA, azylu a částečně i trhu s plynem.

Poslední proměnná se týká opačného směru než je tomu u vlastnosti předchozího faktoru a soustředí se na vnitřní záležitosti. Analýza si všímá hlavně politického prostředí a veřejného mínění, stejně jako ekonomických preferencí.

*Hypotéza 4: „Čím vyšší jsou náklady spojené s přijetím pravidel demokratické správy v partnerské zemi, tím nižší je efektivita externího demokratického řízení.“*

Tento faktor se svým způsobem odvíjí od celopolitické nálady, ale i určitého sektoriálního prostředí, specifického pro každé odvětví. Domácí náklady stejně jako interdependence mají skvělý předpoklad pro vysvětlení odlišných výsledků účinnosti. U trhu s plynem domácí náklady výslednou efektivitu spíše nevysvětlují, což je patrné na případu Ukrajiny. Tam i přes velmi vysoké náklady na přijetí došlo k legislativnímu vývoji a dokonce přijetí do energetického společenství. Události na konci sledovaného období (prohlášení o nepodepsání AA) rovněž odkazují na preferenci faktoru interdependence. Stejně tak Arménie, kde je Ruská federace „šedou eminencí“ politické scény, potvrzuje výše uvedené tvrzení. Nicméně v dalších dvou odvětvích je situace odlišná. Hodnota domácích nákladů až na Moldavskou výjimku v EIA navazuje na pozitivní hodnoty efektivnosti. U EIA jeto způsobeno podhodnocením této otázky, vedoucím ke dvěma různým důsledkům. V prvním případě (Moldavsko, Ukrajina) je nedůležitost dána do souvislosti s proevropskou politikou a přijetí zákonů více méně nic nebrání. V druhém případě (Gruzie) je tento sektor upozaděn ve prospěch zahraničních investic do průmyslu. Arménie je výjimka, zde je hodnota ovlivněna aktivní občanskou společností. Domácí náklady v azylové politice můžeme považovat za výsledek historických souvislostí, pobídkami migrační liberalizace a mezinárodními tlaky.

Celkově lze konstatovat, že tato hypotéza vysvětluje účinnost v případech EIA a azylu, naopak souvislosti v sektoru vnitřního trhu s plynem nikoliv.

Z uvedené komparace dat lze vyvodit, že konečnou míru efektivity spíše než kodifikace (hypotéza se nepotvrdila) ovlivňuje přítomnost dalších aktérů (u trhu s plynem a azylu), interdependence (EIA, azyl a trh s plynem ve východní Evropě) a domácí náklady (EIA a azyl). U těchto faktorů se dá tedy předpokládat, že čím vyšší je jejich přítomnost, tím více se zvyšuje výsledná efektivita, která ještě větší, pokud proměnné působí současně (případ azylu v Moldavsku a na Ukrajině). Tím je zodpovězena i druhá část výzkumné otázky. Následující tabulka shrnuje platnost hypotéz.

**Tabulka 8 Platnost hypotéz**

	<b>Energetika</b>	<b>Životní prostředí</b>	<b>Azyl</b>
<b>Kodifikace</b>	ne	ne	ne
<b>Podpora dalšími aktéry</b>	ano	vyžaduje další sledování	ano
<b>Interdependence</b>	částečně	ano	ano
<b>Domácí náklady</b>	ne	ano	ano
<b>Efektivnost</b>	střední (3/5)	nízká (2/5)	vysoká (4/5)

Zdroj: autorka

V samotném závěru nezbyvá než konstatovat, že model podpory demokracie skrze vnější vládnutí je efektivní jen z části. Spíše než alternativou by měl být doplňujícím či podpůrným mechanismem pro ostatní, tedy model vlivu a vazby. Je totiž nepravděpodobné, že demokratické vládnutí by samo o sobě dokázalo vyvolat systémové změny. Nicméně určitě hraje důležitou roli při stanovování právních a byrokratických zásad, ze kterých v pozvolném přechodu na demokracii může čerpat. Model vládnutí má v demokratizaci určitě co nabídnout, při pohledu z optimističtější dlouhodobé perspektivy totiž přijetí zásad transparentnosti, odpovědnosti a účasti v odvětvových právních předpisech může napomoci mobilizaci a oživení občanské společnosti, zájem veřejného mínění o svá práva a větší společenskou kontrolu státní moci.

Celkově iniciativa VP využívá všech tří modelů podpory demokracie a předkládaný model využívaný v sektorových politikách je doplněn o tyto další dva modely v oblastech zabývající se demokracií a kontaktem mezi lidmi. Posouzení efektivnosti využití modelu vlivu a vazby ve VP může být námětem pro další výzkum.

## Summary

The thesis focuses on the strategy of democracy promotion through the concept of external governance as an alternative to the existing two models - leverage and linkage. Its potential is studied on effectiveness of cooperation between the EU and the countries of the Eastern dimension of the European Neighborhood Policy. That is the Eastern Partnership. This initiative includes six post Soviet republics - Ukraine, Moldova, Belarus, Georgia, Armenia and Azerbaijan. Despite the fact that Belarus belongs to the EP and its representatives have participated in some multilateral negotiations, it is excluded from evaluation. Due to undemocratic government of president Lukašenko the Eastern Partnership has no official influence on Belarus as such. For the purpose of the analysis three sectors are selected: energy industry, environment and justice and home affairs. The time period for the research is from establishing of the initiative in 2009 to the summit in Vilnius in the fall 2013. The theoretical part shows that democratic governance defines democracy according to the following principles: transparency, accountability of officials and public participation. It is also based on the concept of external governance, which focuses on expanding EUs internal rules beyond its borders. This concept uses two modes/regimes of governance, hierarchy and network (in addition, there is also the definition of markets). Application of these regimes leads to the democratization of administration in the third countries because *acquis communautaire* includes democratic principles. They are thus transferred to third countries' legislation and ideally also successfully applied. The empirical part of the research deals with the question of how and if this strategy of democracy promotion is successful. After general assessment of the results it can be said that the EU was successful in more than half the studied cases. The most effective is the EU in the sector of asylum where progress was found in all countries except Azerbaijan. The least/lowest development is registered in the sector of the EIA which refutes claims about the effectiveness of strong codification. Regarding the principles of democratic governance, there are signs of a slight improvement in the states that adopted new legislation. However, it is still not a complete convergence in terms of transparency, accountability and participation in the *acquis communautaire*. Nevertheless, in the context of the research question, we can say that the EU is more or less able to integrate their democratic systems of rules in the external environment and be partially effective. The second part of the thesis focused on what affects the final level of effectiveness and makes the

differences in the results of the dependent variable. The basic hypothesis states that "*the degree of effectiveness of external democratic governance depends on the specific context and rules of sectoral policies.*" For this research were selected four specific contexts and rules: codification, internationalization, interdependence and domestic costs associated with the adoption of norms. Use of comparative analysis of rules for verifying hypotheses should help to explain differences in effectiveness. Having compared the data, it can be concluded that the presence of other actors (in the gas market and asylum), interdependence (EIA, asylum and gas market in Eastern Europe) and domestic costs (EIA and asylum) influence the final level of effectiveness rather than codification (hypothesis has not been confirmed). It can be assumed that the higher presence of these factors more increases the resulting effectiveness, which is even greater, if the variables affect together (in case of asylum in Moldova and Ukraine). In conclusion, we must consider/can state that the model of democracy promotion through external governance would/should be a complementary and supportive mechanism for the others - leverage and linkage rather than their alternative. The Governance model has a lot to offer in democratization, viewed from a more optimistic and long-term perspective. The adoption of the principles of transparency, accountability and participation in sectoral legislation may be, if properly applied, one step towards the mobilization (and strengthening) civil society and a stronger societal control of state power, both of which would constitute important preconditions a proper democracy.



## Použitá literatura

### Dokumenty

- Armenia. 1995. *Law on Environmental Impact Assessment*. Official Journal of Armenia. No. 21, 12. 12. 1995. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné (v angličtině) z WWW: <<http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2115&lang=eng>>
- Armenia. 2004. *Law on Public Utility Regulatory Body for public services*. Official Journal of Armenia. No. 120, 4. 2. 2004. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné (v angličtině) z WWW: <<http://faolex.fao.org/docs/pdf/arm67099E.pdf>>
- Armenia. 2011a. *Law on Energy In: Official Journal of Armenia*. No. 648, 13. 5. 2011. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.parliament.am/law\\_docs/210301HO148eng.pdf](http://www.parliament.am/law_docs/210301HO148eng.pdf)>
- Armenia. 2011b. *Law of the Republic of Armenia On Refugees and Asylum*. Official Journal of Armenia. No. 18 (821), 30. 03. 2011, [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.carimeast.eu/media/legal%20module/natfr/AM\\_3.2%20Law%20on%20Refugees%20and%20Asylum-Eng.pdf](http://www.carimeast.eu/media/legal%20module/natfr/AM_3.2%20Law%20on%20Refugees%20and%20Asylum-Eng.pdf)>
- Azerbajdžan. 2000. *Law on Status of Refugees and Internally Displaced Persons*. Collection of Laws of the Republic of Azerbaijan. No. 7. 31. 6. 1999. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.carimeast.eu/media/legal%20module/natfr/AZ\\_2.2%20Law%20of%20AR%20on%20Legal%20Status%20of%20Refugees%20and%20IDPs\\_RU.pdf](http://www.carimeast.eu/media/legal%20module/natfr/AZ_2.2%20Law%20of%20AR%20on%20Legal%20Status%20of%20Refugees%20and%20IDPs_RU.pdf)>
- Azerbajdžan. 2005a. *Decree of President about Tariff price Council*. Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu. No. 343, 31. 5. 2005: [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.tariffcouncil.gov.az/?/en/content/89/>>
- Azerbajdžan. 2005b. *Regulation on the State Committee on Affairs of Refugees and Internally Displaced Persons*. In: Collection of Laws of the Republic of Azerbaijan. No. 2, 28. 2. 2005. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.refugees-idps-committee.gov.az/en/laws/46.html>>
- Evropská komise. 2003. *Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*. Brusel: COM (2003) 104 final, 11.3.2003. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.enpi-info.eu/library/sites/default/files/attachments/com03\\_104\\_en.pdf](http://www.enpi-info.eu/library/sites/default/files/attachments/com03_104_en.pdf)>
- Evropská komise. 2004. *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*. Brusel: COM(2004) 373 final, 12.5.2004. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.iemed.org/docs\\_oficials\\_migracio/regionals/COM\\_2004\\_373\\_ENP\\_Strategy\\_paper/ENP\\_COM\\_2004\\_373\\_strategy\\_paper\\_en1.pdf](http://www.iemed.org/docs_oficials_migracio/regionals/COM_2004_373_ENP_Strategy_paper/ENP_COM_2004_373_strategy_paper_en1.pdf)>
- Evropská komise. 2005a. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on regional protection programmes*. Brusel: COM(2005) 388 final, 1. 9. 2005. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0388&from=EN>>

- Evropská komise. 2005b. *Memorandum of Understanding on cooperation in the field of energy*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/energy/international/bilateral\\_cooperation/doc/ukraine/2010\\_ukraine\\_mou.pdf](http://ec.europa.eu/energy/international/bilateral_cooperation/doc/ukraine/2010_ukraine_mou.pdf)>
- Evropská komise. 2006. *Memorandum of Understanding on a Strategic Partnership between EU and Azerbaijan on Energy*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/energy/international/doc/mou\\_azerbaijan\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/energy/international/doc/mou_azerbaijan_en.pdf)>
- Evropská komise. 2009a. *Implementation of the Eastern Partnership: Report to the meeting of Foreign Ministers*, Meeting doc. 319/09. 8. 12. 2009. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/eastern/docs/2009\\_eap\\_implementation\\_report\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/eastern/docs/2009_eap_implementation_report_en.pdf)>
- Evropská komise. 2009b. *Zpráva Komise o uplatňování a účinnosti směrnice o strategickém posuzování vlivů na životní prostředí (směrnice 2001/42/ES)*. Brusel: COM(2009) 469 final. 14. 9. 2009. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405952017748&uri=CELEX:52009DC0469>>
- Evropská komise. 2010a. *Progress Report Republic of Moldova. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009*. Brussels: SEC(2010) 523 final, 12.5. 2010. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2010/sec10\\_523\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2010/sec10_523_en.pdf)>
- Evropská komise. 2010b. *Progress Report Georgia. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009*. Brussels: SEC(2010) 518 final, 12.5. 2010. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2010/sec10\\_518\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2010/sec10_518_en.pdf)>
- Evropská komise. 2010c. *Progress Report Armenia. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009*. Brussels: SEC(2010) 516 final, 12.5. 2010. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2010/sec10\\_516\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2010/sec10_516_en.pdf)>
- Evropská komise. 2010d. *Progress Report Azerbaijan. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009*. Brussels: SEC(2010) 519 final, 12. 5. 2010. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/delegations/azerbaijan/documents/eu\\_azerbaijan/report\\_2009\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/delegations/azerbaijan/documents/eu_azerbaijan/report_2009_en.pdf)>
- Evropská komise. 2011a. *A new response to a changing Neighbourhood*. Brusel: COM (2011) 303 final, 25. 5. 2010. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0303:FIN:en:PDF>>
- Evropská komise. 2011b. *Country report: Republic of Moldova. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010*. Brusel: SEC(2011) 643 final. 25. 5. 2011. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2011/sec\\_11\\_643\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2011/sec_11_643_en.pdf)>
- Evropská komise. 2011c. *Country report: Ukraine. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010*. Brusel: SEC(2011) 646 final. 25. 5. 2011. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://aei.pitt.edu/39637/1/sec2011\\_0646en01.pdf](http://aei.pitt.edu/39637/1/sec2011_0646en01.pdf)>
- Evropská komise. 2011d. *Country report: Armenia. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010*. Brusel: SEC(2011) 639 final 25.5. 2011.

- [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2011/sec\\_11\\_639\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/progress2011/sec_11_639_en.pdf)>
- Evropská komise. 2011e. *Country report: Azerbaijan. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010*. Brusel: SEC(2011) 640 final. 25.5. 2011. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0640:FIN:EN:PDF>>
- Evropská komise. 2012a. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2011, Regional Report: Eastern Partnership*. Brusel: SWD(2012) 112 final, 15.5. 2012. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.enpi-info.eu/library/sites/default/files/attachments/e\\_pship\\_regional\\_report\\_en.pdf](http://www.enpi-info.eu/library/sites/default/files/attachments/e_pship_regional_report_en.pdf)>
- Evropská komise. 2012b. *Seventh joint EU-Ukraine report, Implementation of the EU-Ukraine Memorandum of Understanding on cooperation during 2012*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/energy/international/bilateral\\_cooperation/doc/ukraine/20130225\\_mou\\_progress\\_report7\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/energy/international/bilateral_cooperation/doc/ukraine/20130225_mou_progress_report7_en.pdf)>
- Evropská komise. 2012c. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Ukraine, Progress in 2011 and recommendations for action*. Brusel: SWD(2012) 124 final, 15.5.2012. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://aei.pitt.edu/39657/1/SWD\\_\(2012\)\\_124.pdf](http://aei.pitt.edu/39657/1/SWD_(2012)_124.pdf)>
- Evropská komise. 2012d. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Georgia, Progress in 2011 and recommendations for action*. Brusel: SWD(2012) 114 final, 15.5. 2012. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://aei.pitt.edu/39649/1/SWD\\_\(2012\)\\_114.pdf](http://aei.pitt.edu/39649/1/SWD_(2012)_114.pdf)>
- Evropská komise. 2013a. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in the Republic of Moldova Progress in 2012 and recommendations for action*. Brussels: SWD(2013) 80 final , 20.3.2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013SC0080&qid=>
- Evropská komise. 2013b. *Fifth Report on the implementation by the Republic of Moldova of the Action Plan on Visa Liberalisation*. Brusel: COM(2013) 807 final, 15.11. 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131115\\_5th\\_progress\\_report\\_on\\_the\\_implementation\\_by\\_moldova\\_of\\_the\\_apvl\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131115_5th_progress_report_on_the_implementation_by_moldova_of_the_apvl_en.pdf)>
- Evropská komise. 2013c. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Ukraine, Progress in 2012 and recommendations for action*. Brussels: SWD(2013) 84 final , 20.3. 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013\\_enp\\_pack/2013\\_progress\\_report\\_ukraine\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013_enp_pack/2013_progress_report_ukraine_en.pdf)>
- Evropská komise. 2013d. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Georgia, Progress in 2012 and recommendations for action*. Brussels: SWD(2013) 90 final , 20.3. 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013\\_enp\\_pack/2013\\_progress\\_report\\_georgia\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013_enp_pack/2013_progress_report_georgia_en.pdf)>
- Evropská komise. 2013e. *First Progress Report on the implementation by Georgia of the Action Plan on Visa Liberalisation*. Brusel: COM(2013) 808 final, 15.11.2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131115\\_1st\\_progress\\_report\\_on\\_the\\_implementation\\_by\\_georgia\\_of\\_the\\_apvl\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131115_1st_progress_report_on_the_implementation_by_georgia_of_the_apvl_en.pdf)>

- Evropská komise .2013f. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Azerbaijan, Progress in 2012 and recommendations for action*. Brussels: SWD(2013) 88 final, 20.3. 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:<[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013\\_enp\\_pack/2013\\_progress\\_report\\_azerbaijan\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013_enp_pack/2013_progress_report_azerbaijan_en.pdf)
- Evropská komise. 2014b. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in the Republic of Moldova Progress in 2013 and recommendations for action*. Brusel: SWD(2014) 93 final, 27. 3. 2014. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2014/country-reports/moldova\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2014/country-reports/moldova_en.pdf)>
- Evropská komise. 2014c. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Ukraine Progress in 2013 and recommendations for action*. Brusel: SWD(2014) 96 final, 27. 3. 2014. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2014/country-reports/ukraine\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2014/country-reports/ukraine_en.pdf)>
- Evropská komise. 2014d. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in Azerbaijan Progress in 2013 and recommendations for action*. Brusel: SWD(2014) 70 final, 27.3 2014. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2014/country-reports/azerbaijan\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2014/country-reports/azerbaijan_en.pdf)>
- Moldova. 1996. *Pravitelstvo Postanovlenije ob ekologicheskoy ekspertize i otsenke vozdeystviya na okruzhayushchuyu sredu ob ekologicheskoy ekspertize*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 29.5 1996, No. 851. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311519>>
- Moldova. 2007. *Pravitelstvo Postanovlenije Ob Energeticheskou strategii republiky Moldova Do 2020 goda*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 21. 8. 2007, No. 958. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=325108&lang=2/>>
- Moldova. 2008. *Law on Asylum in the Republic of Moldova*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 18. 12. 2008, No. 53-54. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.carim-east.eu/media/legal%20module/natfr/MD\\_3.3%20Asylum\\_ENG.pdf](http://www.carim-east.eu/media/legal%20module/natfr/MD_3.3%20Asylum_ENG.pdf) >
- Moldova. 2009a. *Natural Gas Act*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 23. 9. 2009, No. 123. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.erranet.org/index.php?name=OE-ELibrary&file=download&keret=N&showheader=N&id=8521>>
- Moldova. 2009b. *Pravitelstvo Postanovlenije ob utverzdenii polozeniya ob organizacii i funkcionirovanii ministerstva vnutrenich del, struktury i predelnoi cislennosti ego centralnogo apparata*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1. 12. 2009. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://lex.justice.md/ru/332899/> >
- Moldova. 2011a. *Pravitelstvo Postanovlenije Ob utverzhdenii Natsional'noy strategii v oblasti migratsii i ubezhishcha (2011-2020 gody)*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 8. 9 2011. No. 655. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=340066&lang=2> >
- Moldova. 2011b. *Pravitelstvo Postanovlenije Ob utverzhdenii Plana deystviy na 2011-2015 gody o vnedrenii Natsional'noy strategii v oblasti migratsii i ubezhishcha (2011-2020 gg.)*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 26.12 2011, No. 1009. [cit. 23. 7. 2014].

- Dostupné z WWW: < <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=341743&lang=2>>
- Moldova. 2013. *Energy Strategy of the Republic of Moldova until 2030*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. No. 102, 5. 2. 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.serviciilocale.md/public/files/Energy\\_Strategy\\_2030\\_Final.pdf](http://www.serviciilocale.md/public/files/Energy_Strategy_2030_Final.pdf)>
- Rada EU. 2009. *Společná deklaráce z pražského summitu o Východním partnerství*. Brusel: Council of the European Union, 8435/09 (Presse 78), 7. 5. 2009. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/09/st08/st08435.cs09.pdf>>
- Georgia. 1997. *Law of Georgia on Electricity and Gas*. Sakanonmdeblo mats'ne. No. 816, 27. 7. 1997. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné (v angličtině) z WWW: <<http://www.erranet.org/index.php?name=OE-eLibrary&file=download&id=3248>>
- Georgia. 2012. *Law on the Legal Status of Refugees and Humanitarian Statute*. Sakanonmdeblo mats'ne. No. 100, 16. 8. 2012. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://mra.gov.ge/res/docs/2014022417083173878.pdf>>
- Ukraine. 2010. *Zakon Ukrajiny pro zasady funkcionuvannya rynku pryrodnoho hazu*. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrajiny. No. 48, 8. 7. 2010. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2467-17>>
- Ukraine. 2012. *Law of Ukraine on Refugees and Persons in need of Complementary or Temporary Protection in Ukraine*. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrajiny. No. 16, 5. 7. 2012. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.refworld.org/pdfid/51cd36464.pdf>>
- Úřední věstník EU. 1987. *Jednotný evropský akt*. Úřední věstník EU L 169, 29. 6. 1987, s. 1 - 27. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405967346665&uri=CELEX:11986U/TXT>>
- Úřední věstník EU. 1997. *Směrnice Rady 97/11/ES ze dne 3. března 1997, kterou se mění směrnice 85/337/EHS o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí*. Úřední věstník EU L 073, 14. 03. 1997. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: < <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405951454156&uri=CELEX:31997L0011>>
- Úřední věstník EU. 2001. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/42/ES ze dne 27. června 2001 o posuzování vlivů některých plánů a programů na životní prostředí*. Úřední věstník EU L 197, 21. 07. 2001. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: < <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405951833969&uri=CELEX:32001L0042>>
- Úřední věstník EU. 2003a. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/55/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 98/30/ES*. Úřední věstník EU L 176, 15. 07. 2003. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405951046166&uri=CELEX:32003L0055>>
- Úřední věstník EU. 2003b. *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1228/2003 ze dne 26. června 2003 o podmínkách přístupu do sítě pro přeshraniční obchod s elektřinou (Text s významem pro EHP)*. Úřední věstník EU L 176, 15. 07. 2003. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: < <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405951214017&uri=CELEX:32003R1228>>

- Úřední věstník EU. 2003c. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/35/ES ze dne 26. května 2003 o účasti veřejnosti na vypracovávání některých plánů a programů týkajících se životního prostředí a o změně směrnic Rady 85/337/EHS a 96/61/ES, pokud jde o účast veřejnosti a přístup k právní ochraně.* Úřední věstník EU L 156, 25.06 2003. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405951656227&uri=CELEX:32003L0035>>
- Úřední věstník EU. 2003d. *Směrnice Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl.* Úřední věstník EU L 031, 06. 02. 2003. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405952835348&uri=CELEX:32003L0009>>
- Úřední věstník EU. 2004. *Směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany.* Úřední věstník EU L 04, 30. 9. 2004. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW:<<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405952290180&uri=CELEX:02004L0083-20041020>>
- Úřední věstník EU. 2005. *Směrnice Rady 2005/85/ES ze dne 1. prosince 2005 o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka.* Úřední věstník EU L 326, 13. 12. 2005. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1405952570975&uri=CELEX:32005L0085>>

## **Literatura<sup>42</sup>**

- ABBOTT, W.; KEOHANE, K.; MORAVCSIK, R.; SLAUGHTER, A.; SINDAL, D. N 2000. The Concept of Legalization. *International Organization*. vol. 54, no. 3, s. 401-419.
- AGHABABYAN, P. 2011. The Systematic Composition of Asylum-related Legislation in the Republic of Armenia. *CARIM-East Explanatory Note*, vol. 11, no.4
- ALEXEJEVA, Y. 2013. OVNS ta ekolohichna ekspertyza. In SKRYL'KOV, D.; ALEXEJEVA, Y. (eds.). *Otsinka vplyvu na dovkillya ta uchast' hromads'kosti*. Lvov: EPL, s. 11-16
- ALIYEV, A. 2012. The Systematic Composition of Asylum Legislation in the Republic of Azerbaijan. *CARIM-East Explanatory Note*, 2012, vol. 12, no. 21
- BALFOUR, R. 2011. Debating the Eastern Partnership: Perspectives from the European Union. *Internationale Politik und Gesellschaft*, Friedrich Ebert Stiftung, vol. 3, no. 4, s. 29-40.
- BALZAC, T. 2009. The Frontiers of Governance: Understanding the External Dimension of EU Justice and Home Affairs. In: BALZAC, T. (eds.). *The External Dimension of EU Justice and Home Affairs. Governance, Neighbours, Security*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 1-34.
- BARA, A. et al. 2014. FOREWORD. In BARA, A.; DI BARTOLOMEO, A.; BRUNARSKA, Z.; MAKARYAN, S.; MANANASHVILI, S.; WEINAR, A. (eds.). *Regional migration report South Caucasus*. Luxembourg: Publications Office. s. 3-4

---

<sup>42</sup> knihy a akademické články ze sborníků a periodik

- BARACANI, E. 2004. The EU and Democracy Promotion: A Strategy of Democratization in the framework of Neighbourhood Policy. In ATTINA F.; ROSSI, R. (eds). *European Neighbourhood Policy: Political, Economic and Social Issue*. Catania, s. 37-57.
- BARBÉ, E.; COSTA, O.; SURRALLÉS, A.; NATORSKI, M. 2009. Which rules shape EU external governance? Patterns of rule selection in foreign and security policies. *Journal of European Public Policy*. vol. 16, no. 6, s. 834-852.
- BERBECA, V.; LITRA, L. 2011. International dimensions of Democracy. In BERBECA, V.; CIUREA, C.; GURIN, M. et al.(eds.). *The audit of the democratic system of Republic of Moldova: Anthology of Analysis on Governance*. s. 237-256
- BILČÍK, V. 2012. Energy. In DULEBA, A.; BENČ, V.; BILČÍK, V.(eds.). *Policy impact of the Eastern Partnership on Ukraine*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, s. 60-70
- BÖRZEL, T. A. 2007. European Governance – Verhandlungen und Wettbewerb im Schatten der Hierarchie. Politische Vierteljahresschrift, In TÖMMEL I. (eds.). *Die Europäische Union: governance und policy-making* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, s. 61-91
- BRINKERHOFF, D. W. 2000. Democratic governance and sectoral policy reform: Tracing linkages and exploring synergies. *World Development*. vol. 28, no. 4, s. 601-615.
- CAMPAIN, M. 2012. Avoiding New Dividing Lines? EU External Governance and the Eastern Neighbours, In STADTMÜLLER, E.; BACHMANN, K. (eds.). *The EU's shifting borders: theoretical approaches and policy implications in the new neighbourhood*. New York: Routledge, s. 120-135
- CIARRETA, A.; NASIROV, S. 2010. Impact of Azerbaijan's Energy Policy on the Development of the Oil Sector. *Frist Quater Newsletter*. International association for Energy Economics, s. 43-46.
- CIUMAS, T. 2011. The Systematic Composition of Asylum-related Legislation in the Republic of Moldova. *CARIM-East Explanatory Note*. vol. 11, no. 6
- CHELIDZE, N. 2013. Asylum Seekers, Refugees and Internally Displaced Persons (IDPs) in Georgia: the challenges of social cohesion. *CARIM-East Explanatory Note*. vol. 13, no. 130
- CHOBANYAN, H. 2013. Asylum, Refugees and IDPs: the Challenges of Social Cohesion in Armenia. In BARA, A.; DI BARTOLOMEO, A.; BRUNARSKA, Z.; MAKARYAN, S.; MANANASHVILI, S.; WEINAR, A. (eds.). *Regional migration report South Caucasus*. Luxembourg: Publications Office. s. 381-385
- COLLIER, D.; LEVITSKY, S. 1996. Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research. *World Politic*. vol. 49, no. 3, s. 430-473
- DELCOUR, L. 2011. The Institutional Functioning of the Eastern Partnership: An Early Assessment. *Eastern Partnership Review*. Estonian Center of Eastern Partnership. vol. 2011 no. 1, s. 1-24

- DIAMOND, L. 2002. Thinking About Hybrid Regimes. *Journal of Democracy*. vol. 13 no. 2, s. 21-35.
- DIMITROVA, A.; DRAGEVA, R. 2009. Constraining external governance: interdependence with Russia and the CIS as limits to the EU's rule transfer in the Ukraine. *Journal of European Public Policy*. vol. 16, no. 6, s. 853-872.
- DOGGART, C. 2011. Russian Investments in Georgia's Electricity Sector: Causes and Consequences. Frist Quater Newsletter. *International Association for Energy Economics*. Chicago, s. 39-43
- DULEBA, A. 2012. Energy. In DULEBA, A.; BENČ, V.; BILČÍK, V.(eds.). *Policy impact of the Eastern Partnership on Ukraine*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, s. 44-60
- DRULÁK, P. 2008. Epistemologie, ontologie a operacionalizace. In DRULÁK, Petr a kol. (eds.). *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, s. 14-28.
- FAIRBANKS, C.; GUGUSHVILI, A. 2013. A New Chance for Georgian Democracy. *Journal of Democracy*. vol. 24, no 1, s. 116-127.
- FREYBURG, T. 2010. *Transnational Influences and Democratic Socialization in Authoritarian Contexts*. Curych: Swiss Federal Institute of Technology, 127 s., 14 s. příloh. Vedoucí disertační práce: prof. Frank Schimmelfennig
- FREYBURG, T.; SKRIPKA, T.; WETZEL, A. 2007. *Democracy between the Lines? EU Promotion of Democratic Governance via Sector-specific Co-operation*. National Centre of Competence in Research (NCCR) Challenges to Democracy in the 21st Century, Working Paper no. 5, s. 1-28
- FREYBURG, T.; LAVENEX, S.; SCHIMMELFENNIG, F.; SKRIPKA, T.; WETZEL, A. 2011. Democracy promotion through functional cooperation? The case of the European Neighbourhood Policy. *Democratization*, vol. 18, no. 4, s. 1026-1054.
- FREYBURG, T.; LAVENEX, S.; SCHIMMELFENNIG, F.; SKRIPKA, T.; WETZEL, A. 2009. EU promotion of democratic governance in the neighbourhood. *Journal of European Public Policy*. vol. 16, no. 6, s. 916-934.
- GOGALASHVILI, K. 2013. Georgia's European Choice: Has an Old Georgian Dream Changed? *Caucasus analytical digest*. vol. 2013, no. 48
- GOGOLASHVILI, K. 2009. The EU and Georgia: The Choice is in the Context. In Tigran MKRTCHYAN, T.; HUSEYNOV, T.; GOGOLASHVILI, K. (eds.). *The European Union and the South Caucasus, Three Perspectives on the Future of the European Project from the Caucasus*. Europe in Dialogue. vol. 2009 no. 01
- GRABBE, H. 2006. *The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- HAGEMANN, C. 2013. External Governance on the Terms of the Partner? The EU, Russia and the Republic of Moldova in the European Neighbourhood Policy. *Journal of European Integration*. vol. 35, no. 7, s. 767-783.



- HARBO, F. 2010. Moldova: A Status Quo of EU Institutional Relations. *IFRI South-East Europe*. vol. 1, [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.ifri.org/downloads/noteeuropesemoldaviefharbo1.pdf>
- ISHKANIAN, A.; GYULKAHANDANYAN, E.; MANUSYAN, S.; MANUSYAN, A. 2013. *Civil society, development and environmental activism in Armenia*. Yerevan: City Print House
- KARLAS, J. 2008. Komparativní případová studie. In: DRULÁK, P. a kol. (eds.). *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, s. 62-91.
- KAROLEWSKI I. P. 2012. The external aspects of the European identity construction. In STADTMÜLLER, E.; BACHMANN, K. (eds.). *The EU's shifting borders: theoretical approaches and policy implications in the new neighbourhood*. New York: Routledge, s. 7-27
- KELLEY, J. 2006. New Wine in Old Wineskins: Promoting Political Reforms through the New European Neighbourhood Policy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. vol. 44, no. 1, s. 29-55.
- KHOVOROSTIONKINA, A. 2014. Legislative approximation and application of EU law in Moldova. In PETROV, R.; VAN ELSUWEGE, P. (eds.). *Legislative Approximation and Application of EU Law in the Eastern Neighbourhood of the European Union Towards a Common Regulatory Space?*. Hoboken: Taylor and Francis, s. 159-178
- KIRCHNER, E. J. 2006. The Challenge of European Union Security Governance. *Journal of Common Market Studies*. vol. 44, no. 5, s. 947-968.
- KOROSTELEVA, E. 2011a. The Eastern Partnership Initiative: A New Opportunity for Neighbours?. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. vol. 27 no 1, s. 1-21.
- KOROSTELEVA, E. 2011b. Change or Continuity: Is the Eastern Partnership an Adequate Tool for the European Neighbourhood?. *International Relations*. vol. 25, no. 2, s. 243-262.
- KNILL, C.; TOSUN, J. 2009. Hierarchy, networks, or markets: how does the EU shape environmental policy adoptions within and beyond its borders?. *Journal of European Public Policy*, vol. 16, no. 6, s. 873-894.
- KRATOCHVÍL, P. 2010. *Evaluating the Multilateral Framework of the Eastern Partnership*. Policy paper. Institute of International Relations in Prague, s. 1-8
- KUBÍČEK, P. J. 2011. Political Conditionality and the European Union's Cultivation of Democracy in Turkey. *Democratization*. vol. 18, no. 4, s. 910–31
- LAVENEX, S. 2004. EU external governance in 'wider Europe'. *Journal of European Public Policy*. vol. 11, no. 4, s. 680-700.
- LAVENEX, S. 2007. *A governance perspective on the European neighbourhood policy: integration beyond conditionality? The Study of the European Neighbourhood Policy: Methodological, Theoretical and Empirical Challenges*. University of Nottingham 25th-

26th October 2007. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW:  
<[http://www.criticaltheology.ac.uk/shared/shared\\_icmcr/Docs/Lavenex.pdf](http://www.criticaltheology.ac.uk/shared/shared_icmcr/Docs/Lavenex.pdf)>

- LAVENEX, S.; LEHMKUHL, D.; WICHMANN, N. 2009. Modes of external governance: a cross-national and cross-sectoral comparison. *Journal of European Public Policy*. vol. 16, no. 6, s. 813-833.
- LAVENEX, S.; SCHIMMELFENNIG, F. 2009. EU rules beyond EU borders: theorizing external governance in European politics. *Journal of European Public Policy*. vol. 16, no. 6, s. 791-812.
- LAVENEX, S.; SCHIMMELFENNIG, F. 2011. EU democracy promotion in the neighbourhood: from leverage to governance?. *Democratization*. vol. 18, no. 4, s. 885-909.
- LEBDUŠKA, M. 2013. *Ukrajina v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu*. Briefing Paper. Asociace pro mezinárodní otázky, vol. 2013 no. 10
- LEVITSKY, S.; WAY, L. A. 2006. International Linkage and Democratization. *Journal of Democracy*. vol. 16, no. 3, s. 20–34
- LÍDL, V. 2013a. *Ázerbájdžán v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu*. Briefing Paper. Asociace pro mezinárodní otázky. vol. 2013 no. 8
- LÍDL, V. 2013b. *Gruzie v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu*. Briefing Paper. Asociace pro mezinárodní otázky. vol. 2013 no. 6
- LÍDL, V. 2013c. *Arménie v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu*. Briefing Paper. Asociace pro mezinárodní otázky. vol. 2013 no. 7
- MAIER, S.; SCHIMMELFENNIG, F. 2007 Shared values: democracy and human rights. In WEBER, K.; SMITH, M.; BAUN, M. (eds.). *Governing Europe's Neighbourhood. Partners or Periphery?*. Manchester: Manchester University Press, s. 39-57
- MALYGINA, K. 2012. Europeanizing Environmental Impact Assessment in Ukraine. *ICPS Newsletter*, vol 513, no. 9.
- MICHALSKI, A. 2009. *The Eastern Partnership: Time for an Eastern Policy of the EU?*. *European Policy Analysis*. Swedish Institute for European Policy Studies. vol. 14. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <[http://www.sieps.se/sites/default/files/591-2009\\_14\\_epa.pdf](http://www.sieps.se/sites/default/files/591-2009_14_epa.pdf)> [cit. 2014-07-19]
- MOSNEAGA, V. 2013. Asylum-seekers, refugees and displaced persons in Moldova: Problems of recognition, social protection and integration. CARIM-East Explanatory Note, vol. 13 no.103
- MOURALOVÁ, M.; GEISLER, H. 2011. NEKOLA, M.; GEISLER, H.; MOURALOVÁ, M. (eds.). *Komparativní přístupy při zkoumání veřejných politik. In Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, s. 170-193.
- OGRYZKO, O. 2014. The energy triangle: the EU, Ukraine and Russia. *World Commerce Review*. vol. June 2014, s. 50-52

- OPRUNENCO A. (2012). National Strategy for Migration and Asylum: an Attempt of Holistic and integrated approach towards Migration Issues in Moldova. *CARIM-East Explanatory Note*. vol. 12 no. 10
- PETROV, R.; VAN ELSUWEGE, P. 2014. *Legislative Approximation and Application of EU Law in the Eastern Neighbourhood of the European Union Towards a Common Regulatory Space?*. Hoboken: Taylor and Francis.
- PETROV R. 2012. Energy Community as a Promoter of the European Union's 'Energy Acquis' to Its Neighbourhood. *Legal Issues of Economic Integration*. vol. 38, no. 3, s. 331-356
- RINNERT, D. 2013. *The Republic of Moldova in the Eastern Partnership: From »Poster Child« to »Problem Child«? Perspectives*. Friedrich-Ebert-Stiftung. Dostupné z <WWW: <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/10184.pdf>>
- SARNA, A. 2013. Still before “The Choice”: Ukraine after Parliamentary Elections. In BALÁZS, P.; MYTRYAYEVA, S.; ZÁKONYI, B.(eds.). *Ukraine at Crossroads. Prospects of Ukraine's Relations with the European Union and Hungary*. s. 12-20
- SCHIMMELFENNIG, F.; ENEGERT, S.; KNOBEL, H. 2006. *International socialization in Europe: European organizations, political conditionality, and democratic change*. New York: Palgrave Macmillan.
- SCHIMMELFENNIG, F.; SEDELMEIER, U. 2004. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*. vol. 11, no. 4, s. 661-679.
- SCHIMMELFENNIG, F.; SCHOLZ, H. 2008. EU Democracy Promotion in the European Neighbourhood: Political Conditionality, Economic Development and Transnational Exchange. *European Union Politics*. vol. 9, no. 2, s. 187-215.
- SHAPOVALOVA, N. 2010. *The battle for Ukraine's energy allegiance*. FRIDE Policy Brief. Dostupné z WWW: <[http://www.fride.org/download/PB55\\_Ukraine\\_allegiance\\_ENG\\_sep10.pdf](http://www.fride.org/download/PB55_Ukraine_allegiance_ENG_sep10.pdf)>
- SHUMYLO-TAPIOLA, O. 2012. Ukraine at the Crossroads: Between the EU DCFTA & Customs Union. *IFRI Russie. Nei.Reports*, vol. 2012 no. 11
- SOARE, S. 2013. The Eastern Partnership's Road So Far: An Assessment of the EaP Multilateral Track's Performance. In: IONESCU M. E. (eds.). *The Eastern Partnership Dossier: The Road So Far*. Bucharest: Military Publishing House, s. 131-195
- TICHÝ, L. 2010. Energetické vztahy mezi EU a Ruskem: stagnace, nebo na cestě ke zlepšení?. *Mezinárodní politika - Drogy a politika*. vol. 1, s. 26-28
- VACHUVOVÁ, M. 2005. *Europe undivided: democracy, leverage, and integration after communism*. New York: Oxford University Press.
- VERDUN, A.; CHIRA, G. 2008. From neighbourhood to membership: Moldova's persuasion strategy towards the EU. *Southeast European and Black Sea Studies*. vol. 8, no. 4, s. 431-444.

YOUNGS, R. 2001. *Democracy promotion: the case of European Union strategy*. Brussels: CEPS, no. 167.

WETZEL, A. 2011. The Promotion of Participatory Governance in the EU's External Policies: Compromised by Sectoral Economic Interests? *Democratization*. vol. 18, no. 4, s. 978-1000

ZASZTOWT, K. 2013 'Georgian Dream's Foreign Policies: An Attempt to Change the Paradigm? *The Polish Institute of International Affairs*, vol. 3, no. 51, s. 1-6.

### **Elektronická autorská literatura<sup>43</sup>**

ABBASOVA, G. 2013. Azərbaycanda ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında qanun hazırlanı. In: *Gün.Az*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:<<http://www.gun.az/social/88607>>

ALYIEV, I. 2011. European Neighbourhood and Partnership Instrument – Shared Environmental Information System: Country report of Azerbaijan, *European Environment Agency*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://enpi-seis.ew.eea.europa.eu/east/azerbaijan/enpi-seis-country-report-azerbaijan-final.pdf/download>>

AVERIN, G. 2012. European Neighbourhood and Partnership Instrument – Shared Environmental Information System: Country report of Ukraine, *European Environment Agency*. [cit. 23. 7. 2014]. ) Dostupné z WWW: <[http://www.zoinet.org/web/sites/default/files/publications/SEIS/enpi-seis\\_country\\_report\\_ukraine\\_final.pdf](http://www.zoinet.org/web/sites/default/files/publications/SEIS/enpi-seis_country_report_ukraine_final.pdf)>

ALEKSYEYEVA, Y.; KHOMECHKO, H. 2013. Shale Gas in Ukraine: Facts. *The Access Initiative*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW:<<http://www.accessinitiative.org/blog/2013/12/shale-gas-ukraine-facts>>

CANCIANI E. nedatováno. Environmental governance: An Eastern Partnership Flagship initiative. *DG RELEX D1, ENP – General Coordination European Commission*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: [http://eeas.europa.eu/eastern/initiatives/docs/fs\\_environmental\\_gov\\_canciani\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/eastern/initiatives/docs/fs_environmental_gov_canciani_en.pdf)>

CARIM-East team. 2013. What is the impact of the Syrian crisis on migration governance of the Republic of Armenia? Policy Brief, *CARIM-East*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/policy\\_brief/PolicyBrief-Armenia-2013.pdf](http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/policy_brief/PolicyBrief-Armenia-2013.pdf)>

Chatham House. 2013. Azerbaijan: External Relations, Internal Realities, Russia and Eurasia Meeting Summary. *Chatham House*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:<<http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/110113summary.pdf>>

CORSO, M. 2013. Georgia: No Plans to Import More Russian Gas. In: *Natural Gas Europe*. May 21st, 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.naturalgaseurope.com/georgia-russian-gas-imports>>

---

<sup>43</sup> neperiodické články a analýzy dostupné na internetu a autorské články z médií

- CORSO, M. 2011. Georgia: Georgia: Environmental Reform Seeks “Golden Balance” between Commerce and Conservation. *The Open Society Institute*. March 17, 2011. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.eurasianet.org/node/63095>>
- CUJBA, A. 2009. *STATEMENT at General Debate of the 64th Session on the United Nations General Assembly. GA/10866*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.un.org/en/ga/64/generaldebate/MD.shtml>>
- GRIGORYAN, M. 2014. Why Is Russia Silent on Iran’s Gas Courtship of Armenia?. In: Eurasianet.org. April 2, 2014. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.eurasianet.org/node/68226>>
- HALE, J. 2012. EU relations with Azerbaijan: More for Less?. Discussion Paper. *Open Society European Policy Institute*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/eu-relations-azerbaijan-20120606.pdf>>
- HAINDRAVA, I. 2014. One Year after its First Democratic Change of Government: Georgia on the Road to Europe? Event report. Heinrich-Böll-Stiftung. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.boell.eu/sites/default/files/uploads/2014/02/event\\_report\\_georgia.pdf](http://www.boell.eu/sites/default/files/uploads/2014/02/event_report_georgia.pdf)>
- HAYRUMYAN, N. 2014. Analysis: WTO terms and Armenia’s Eurasian integration; new obstacles arise. In: *ArmeniaNow.com*. 25. 06. 14. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.armenianow.com/commentary/analysis/55554/armenia\\_urasian\\_union\\_accession\\_russia\\_lavrov\\_analysis](http://www.armenianow.com/commentary/analysis/55554/armenia_urasian_union_accession_russia_lavrov_analysis)>
- IONESYAN, K. (2012) The law on Environmental Impact Assessment adopted: will the President sign it? In: *Human Rights in Armenia*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://hra.am/en/point-of-view/2012/02/20/environment#sthash.3IPPCmRo.dpuf>>
- LOBJAKAS, A. 2009. 'Strategic' Nabucco Deal Inked To Help Curb Dependence On Russian Gas. In: *Radio Free Europe/Radio Liberty*. July 13, 2009. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.rferl.org/content/Strategic\\_Nabucco\\_Deal\\_To\\_Reduce\\_Dependence\\_On\\_Russian\\_Gas/1775655.html](http://www.rferl.org/content/Strategic_Nabucco_Deal_To_Reduce_Dependence_On_Russian_Gas/1775655.html)>
- LUPUȘOR, A.; CENUȘĂ, D.; ROMANIUS, R. 2013. Republic of Moldova 2013: State of the Country Report. *Think-Tank EXPERT-GRUP*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://expert-grup.org/en/biblioteca/item/download/1031\\_8e3a7035f593d18663e856f5d341c8d9](http://expert-grup.org/en/biblioteca/item/download/1031_8e3a7035f593d18663e856f5d341c8d9)>
- MAMA-86 UNENGO 2011. Assessment of Environmental Performance According to the Priorities of the Eastern Partnership Flagship Initiative on Environmental Governance Towards Good Environmental Governnace in the Eastern Partnership Countries: Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine. In: *Eastern Partnership: Civil Society Forum*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.mama-86.org.ua/files/assessment-of-ep-eng.pdf>>
- MATUSZAK, S. 2011. Ukrainian-Russian gas dispute. In: *EaPcommunity*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.easternpartnership.org/publication/politics/2011-09-14/ukrainian-russian-gas-dispute>>

- MILEVSCHI, O. 2011. Moldova's Tenacious European Course and the Political Significance of the Eastern Partnership. In: *EaPcommunity*. [cit. 23. 7. 2014].  
Dostupné z WWW: <<http://www.easternpartnership.org/publication/politics/2011-02-15/moldova-s-tenacious-european-course-and-political-significance-easte>>
- MUNTEAN, I. 2011. The first consequences of the third energy package for the Republic of Moldova, In: *EaPcommunity*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:  
<<http://www.easternpartnership.org/publication/economy/2011-12-21/first-consequences-third-energy-package-republic-moldova>>
- PAUL, A.; RZAYEVA, G. 2011. Azerbaijan – The key to EU energy security. In: *EPC Commentary*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:  
<[http://www.epc.eu/pub\\_details.php?cat\\_id=4&pub\\_id=1357&year=2011](http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=1357&year=2011)>
- PETROSYAN, D. 2011. Political map of Armenia. In: *EaPcommunity*. [cit. 23. 7. 2014].  
Dostupné z WWW: <<http://www.easternpartnership.org/publication/politics/2011-03-10/political-map-armenia>>
- RZAYEVA, G. 2010. Umid field provides Azerbaijan with new export perspectives. *Central Asia-Caucasus*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:  
<<http://www.cacianalyst.org/?q=node/5470>>
- SVOBODA, K. 2014. Oligarchům nevyhovuje připojení k Rusku, ale ani příklon k EU. In: *Ihned.cz*. 15. 4. 2014.[cit. 23. 7. 2014].  
Dostupné z WWW:<<http://dialog.ihned.cz/komentare/c1-62028780-oligarchum-nevyhovuje-pripojeni-k-rusku-ale-ani-priklon-k-eu>>
- SOCOR, V. 2007. Iran-Aramenia Gas Pipeline: Far More Than Meets Tthe Eye. In: *Eurasia Daily Monitor*. Dostupné z WWW:  
<[http://www.jamestown.org/single/?tx\\_ttnews%5Btt\\_news%5D=32607](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=32607) >
- TREHUB, H. 2013. Refugees in Ukraine: Not Our Problem?. In: *Ukrainian Week LLC*. July 7. 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://ukrainianweek.com/Society/83814>>
- WILLEMS, S.; BUSUIOC, C. 2011. ENPI Benefit Assessment: Moldova Country report. *Analysis for European Neighbourhood Policy (ENP) Countries and the Russian Federation on social and economic benefits of enhanced environmental protection*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.enpi-info.eu/library/sites/default/files/attachments/Moldova-ENPI%20Benefit%20Assessment.pdf>>
- VAN BREUSEGEM, W.; STUPAK, N. 2011. ENPI Benefit Assessment: Ukraine Country report. *Analysis for European Neighbourhood Policy (ENP) Countries and the Russian Federation on social and economic benefits of enhanced environmental protection*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: < file <http://www.enpi-info.eu/library/sites/default/files/attachments/Ukraine-ENPI%20Benefit%20Assess.pdf> >
- VATAMANIUC, M. 2012. European Neighbourhood and Partnership Instrument – Shared Environmental Information System: Republic of Moldova Country report. *European Environment Agency*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://enpi-seis.ew.eea.europa.eu/east/moldova/enpi-seis-country-report-\\_republic\\_of\\_moldova-final.pdf/download](http://enpi-seis.ew.eea.europa.eu/east/moldova/enpi-seis-country-report-_republic_of_moldova-final.pdf/download)>

WINGQVIST, G. Ö.; WOLF, H. 2013. Environment and Climate Change. Policy Brief Eastern Europe and Caucasus Region. *Sida's Helpdesk for Environment and Climate Change*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://sidaenvironmenthelpdesk.se/wordpress3/wp-content/uploads/2013/04/Regional-EasternEurope-PolicyBrief-2013.pdf>>

ZHORZHOLIANI, A. 2013. Will Georgia Follow Armenia's Path Towards Eurasian Union?. *Analysis of The Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program Joint Center*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.cacianalyst.org/publications/field-reports/item/12812-will-georgia-follow-armenia%E2%80%99s-path-towards-eurasian-union?.html>>

### **Jiné dokumenty a články<sup>44</sup>**

Amnesty international. 2013. Ukraine. Annual report 2013. The state of the world's human rights. In: *amnesty.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.amnesty.org/en/region/ukraine/report-2013>>

BBC. 2013. EU summit shows no sign of reviving Ukraine deal. In: *BBC News Europe*. 29 November 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-25134682>>

CENN. 2004. Assessment of Effectiveness of Environmental Impact Assessment (EIA) System in Azerbaijan. *Caucasus Environmental NGO Network*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/CENN\\_EIA\\_reviews/Azerbaijan\\_English\\_FINAL.pdf](http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/CENN_EIA_reviews/Azerbaijan_English_FINAL.pdf)>

CEPI. 2013a. Moldova Reality Check. *CEPI Policy Review*, 1st Non Paper. Bratislava. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/non-paper\\_-\\_moldova\\_reality\\_check\\_062013.pdf](http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/non-paper_-_moldova_reality_check_062013.pdf)>

CEPI. 2013b. Georgia Reality Check. *CEPI Policy Review*, 1st Non Paper. Bratislava. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/non-paper\\_-\\_georgia\\_reality\\_check\\_062013.pdf](http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/non-paper_-_georgia_reality_check_062013.pdf)>

Clean Energy Information Portal. 2012a. Moldova. In: *reefle.info*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.reegle.info/policy-and-regulatory-overviews/MD>>

Clean Energy Information Portal. 2012b. Ukraine. In: *reegle.info*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.reegle.info/policy-and-regulatory-overviews/UA>>

Caucasus Research Resource Centers. 2009. Trust in Institutions of State and Society in the Countries of the South Caucasus, *Caucasus Analytical Digest*. [cit. 23. 7. 2014]. vol. 2009, no. 2

EaPcommunity.(nedatováno a). The EaP's bilateral dimension. In: *easternpartnership.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.easternpartnership.org/content/eap-s-bilateral-dimension>>

---

<sup>44</sup> Články a analýzy neautorské, informační materiály institucí a organizací.

EaPcommunity.(nedatováno b). The EaP's multilateral dimension. In: *easternpartnership.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.easternpartnership.org/content/eap-s-multilateral-dimension>>

EaPcommunity.nedatováno c. Civil Society Forum. In: *easternpartnership.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.easternpartnership.org/eap-institutions/civil-society-forum>>

EaPcommunity.nedatováno d. EURONEST. In: *easternpartnership.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.easternpartnership.org/eap-institutions/euronest>>

EaPcommunity.nedatováno e. Armenia. In: *easternpartnership.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:< <http://www.easternpartnership.org/partner-states/armenia>>

EaP Panel on Migration and Asylum nedatováno. About us. In: *eapmigrationpanel.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW:

< <http://eapmigrationpanel.org/page39964.html>>

Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014a. Moldova. In: *monitoring.visa-free-europe.eu* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://monitoring.visa-free-europe.eu/moldova>>

Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014b. Ukraine. In: *monitoring.visa-free-europe.eu* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://monitoring.visa-free-europe.eu/ukraine>>

Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014c. Georgia. In: *monitoring.visa-free-europe.eu* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://monitoring.visa-free-europe.eu/georgia>>

Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014d. Armenia. In: *monitoring.visa-free-europe.eu* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://monitoring.visa-free-europe.eu/armenia>>

Eastern Partnership Visa Liberalisation Index 2014e. Azerbaijan. In: *monitoring.visa-free-europe.eu* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://monitoring.visa-free-europe.eu/azerbaijan>>

Energy community secretariat. 2011. Annual Report on the Implementation of the Acquis under the Treaty Establishing the Energy Community. In: *energy-community.org* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/1146177.PDF>>

Energy community secretariat. 2012. Annual Report on the Implementation of the Acquis under the Treaty Establishing the Energy Community. In: *energy-community.org* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/1770178.PDF>>

Energy community secretariat. 2012. Annual Report on the Implementation of the Acquis under the Treaty Establishing the Energy Community. In: *energy-community.org* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/2304177.PDF>>



- EBRD 2010. Final Report EBRD Energy Sector Assessment. In: *ebrd.com*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.ebrd.com/downloads/legal/irc/assessment.pdf>>
- EBRD 2012. Ukraine Focus Areas. In: *ebrd.com*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.ebrd.com/pages/country/ukraine/focus.shtml> >
- EBRD 2014. Moldova Focus Areas. In: *ebrd.com*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.ebrd.com/pages/country/moldova/strategy.shtml>>
- ECRE 2010. Refugees in the Republic of Moldova. In: *ecre.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/596.html>>
- Energy Charter Secretariat 2012. Depth Review of the Energy Efficiency Policy of the Republic of Georgia. In: *encharter.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.encharter.org/fileadmin/user\\_upload/Publications/Georgia\\_EE\\_2012\\_ENG.pdf](http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/Publications/Georgia_EE_2012_ENG.pdf)>
- ENPI Info centre 2011. Armenia. Reliable and strong, like a bear. Series: Perceptions of the EU in Neighbourhood Partner countries. In: *enpi-info.eu*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.enpi-info.eu/files/interview/a110070\\_ENPI\\_Armenia\(EUprcptns\)EASTen.v.5.pdf](http://www.enpi-info.eu/files/interview/a110070_ENPI_Armenia(EUprcptns)EASTen.v.5.pdf)>
- ENPI Info centre 2013. Azerbaijan: poll sees good relations with EU and confidence in their country. In: *enpi-info.eu*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.enpi-info.eu/eastportal/news/latest/32840/Azerbaijan:-poll-sees-good-relations-with-EU-and-confidence-in-their-country>>
- EurActiv. EU-backed Nabucco project 'over' after rival pipeline wins Azeri gas bid. In: *EurActiv.com*. 27. 06. 2013. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.com/energy/eu-favoured-nabucco-project-hist-news-528919>>
- Freedom house. 2013. Azerbaijan. Nations in Transit. In: *freedomhouse.org* [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/NIT13\\_Azerbaijan\\_2ndProof.pdf](http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/NIT13_Azerbaijan_2ndProof.pdf)>
- GALSTYAN, N. 2013. The main dimensions of Armenia's foreign and security policy. Policy brief. *The Norwegian Peacebuilding Resource Centre*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <[http://www.peacebuilding.no/var/ezflow\\_site/storage/original/application/cd67865d0fcfef431b21f3e4bbe5e020.pdf](http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/cd67865d0fcfef431b21f3e4bbe5e020.pdf)>
- GAN. 2013. A Snapshot of Corruption in Azerbaijan. *Business Anti-Corruption Portal*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/azerbaijan/snapshot.aspx>>
- Gas Europe. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.naturalgaseurope.com/georgia-russian-gas-imports>>
- Green Alternative 2013. Monitoring Report on the Implementation EU - Georgia ENP Action Plan. In: *Green Alternative*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://greenalt.org/wp-content/uploads/2013/11/ENP\\_AP\\_Monitoring\\_2013.pdf](http://greenalt.org/wp-content/uploads/2013/11/ENP_AP_Monitoring_2013.pdf)>
- Green Alternative. 2012. Progress in Implementation of Certain Areas of ENP EU - Georgia Action Plan in Georgia for a Period December 1, 2011-October 31, 2012. In:

- Green Alternative*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.greenalt.org/webmill/data/file/progress%20\\_report.pdf](http://www.greenalt.org/webmill/data/file/progress%20_report.pdf)>
- Ihned. 2013. Ukrajina se přes Slovensko dostane k plynu z EU. Rusku hrozí ztráta miliardového trhu. 20. 11. 2013. In: *zpravy.ihned.cz*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/c1-61277820-ukrajina-uz-nebude-energeticky-zavisla-rusko-eu-ji-chce-posilat-plyn-pres-slovensko>>
- IOM. nedatováno. Supporting the implementation of the migration and development component of the EU Moldova Mobility Partnership (SIMP). In *iom.md*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.iom.md/index.php/en/programs/migration-development/mobility-partnership>>
- OECD. nedatováno. EaP GREEN: Programme objectives, expected results and components. Environment in emerging and transition economies. In: *oecd.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/env/outreach/eapgreen-objectives.htm>>
- OSCE. nedatováno. Environmental activities. Project Co-ordinator in Ukraine. In: *osce.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.osce.org/ukraine/105243>>
- OSCE. 2012. The Aarhus Centres: a brief introduction. RIO+20. In: *osce.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.osce.org/secretariat/89067?download=true>>
- Policy Forum Armenia. 2010. The State of Armenia's Environment. State of Nation Series. In: *pf-armenia.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.pf-armenia.org/sites/default/files/documents/files/PFA\\_Environmental\\_Report.pdf](http://www.pf-armenia.org/sites/default/files/documents/files/PFA_Environmental_Report.pdf)>
- Razumkov centre. nedatováno a. Which foreign policy direction should be a priority for Ukraine? (recurrent, 2002-2014). Sociological poll. In: *razumkov.org.ua*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <[http://www.razumkov.org.ua/eng/poll.php?poll\\_id=305](http://www.razumkov.org.ua/eng/poll.php?poll_id=305)>
- Razumkov centre. nedatováno a. Does Russia hinder Ukraine's integration into the EU? (regional distribution). Sociological poll. In: *razumkov.org.ua*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <[http://www.razumkov.org.ua/eng/poll.php?poll\\_id=838](http://www.razumkov.org.ua/eng/poll.php?poll_id=838)>
- Transparency International Georgia. 2008. National Policy of Georgia on Developing Renewable Energy Sources. *Transparency International Georgia* Funded by BP GeorgiaBP. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.greengeorgia.ge/sites/default/files/National%20Policy%20of%20Georgia%20on%20Developing%20Renewable%20Energy%20Sources.pdf>>
- Twinning Contract. nedatováno. *Support to the implementation of the EU-Azerbaijan Partnership and Cooperation Agreement*. Dossier No AZ07/PCA/EY02. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.twinning.az/files/en/twin\\_cont/4/Twinning%20Contract%20AZ07\\_PCA\\_EY02%20final.pdf](http://www.twinning.az/files/en/twin_cont/4/Twinning%20Contract%20AZ07_PCA_EY02%20final.pdf)>
- UNECE. nedatováno a. Environmental Policy – Home. In: *unece.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unece.org/env/welcome.html>>
- UNECE. nedatováno b. Public Participation - Aarhus Centres. In: *unece.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unece.org/env/pp/acintro.html>>

- UNECE. nedatováno c. Status of ratification of Espoo Convention as a map. In: *unece.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.unece.org/env/eia/ratification/convmap.html>>
- USAID. 2014. Energy and Water. Armenia. In: *usaid.gov*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.usaid.gov/energy-and-water>>
- UNHCR. 2010. Global Report 2010 - Eastern Europe subregional overview. In: *unhcr.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/4dfdbf5716.html>>
- UNHCR. 2011. Global Report 2011 - Eastern Europe subregional overview. *unhcr.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/4fc880b90.html>>
- UNHCR. 2012. Global Report 2012 - Eastern Europe subregional overview. In: *unhcr.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/539809fe15.html>>
- UNHCR. 2013. Global Report 2013 - Eastern Europe subregional overview. In: *unhcr.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/51b1d6430.html>>
- UNHCR. 2014. 2014 UNHCR regional operations profile - Eastern Europe. In: *unhcr.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/pages/49e45b7b6.html>>
- UNHCR. nedatováno. How UNHCR is Run and Structured. Governance and Organization. In: *unhcr.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c80.html>>
- UN. 2011. Audit of UNHCR Operations in Azerbaijan. Audit report. In: *usun.state.gov*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://usun.state.gov/documents/organization/179517.pdf>>
- World Bank Group (2014a). Moldova Partnership Country Program Snapshot April 2014. In: *worldbank.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Moldova-Snapshot.pdf>>
- World Bank Group (2014b). Georgia Partnership Country Program Snapshot April 2014. In: *worldbank.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Georgia-Snapshot.pdf>>
- World Bank Group. 2014c. Azerbaijan Partnership Country Program Snapshot April 2014. In: *worldbank.org*. [cit. 23. 7. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Azerbaijan-Snapshot.pdf>>

## **Seznam příloh**

Příloha č. 1 Mapa států Východního partnerství, cíle iniciativy a její výhody (obrázek)

Příloha č. 2: Politiky a princip fungování iniciativy Východní partnerství (obrázek)

# Přílohy

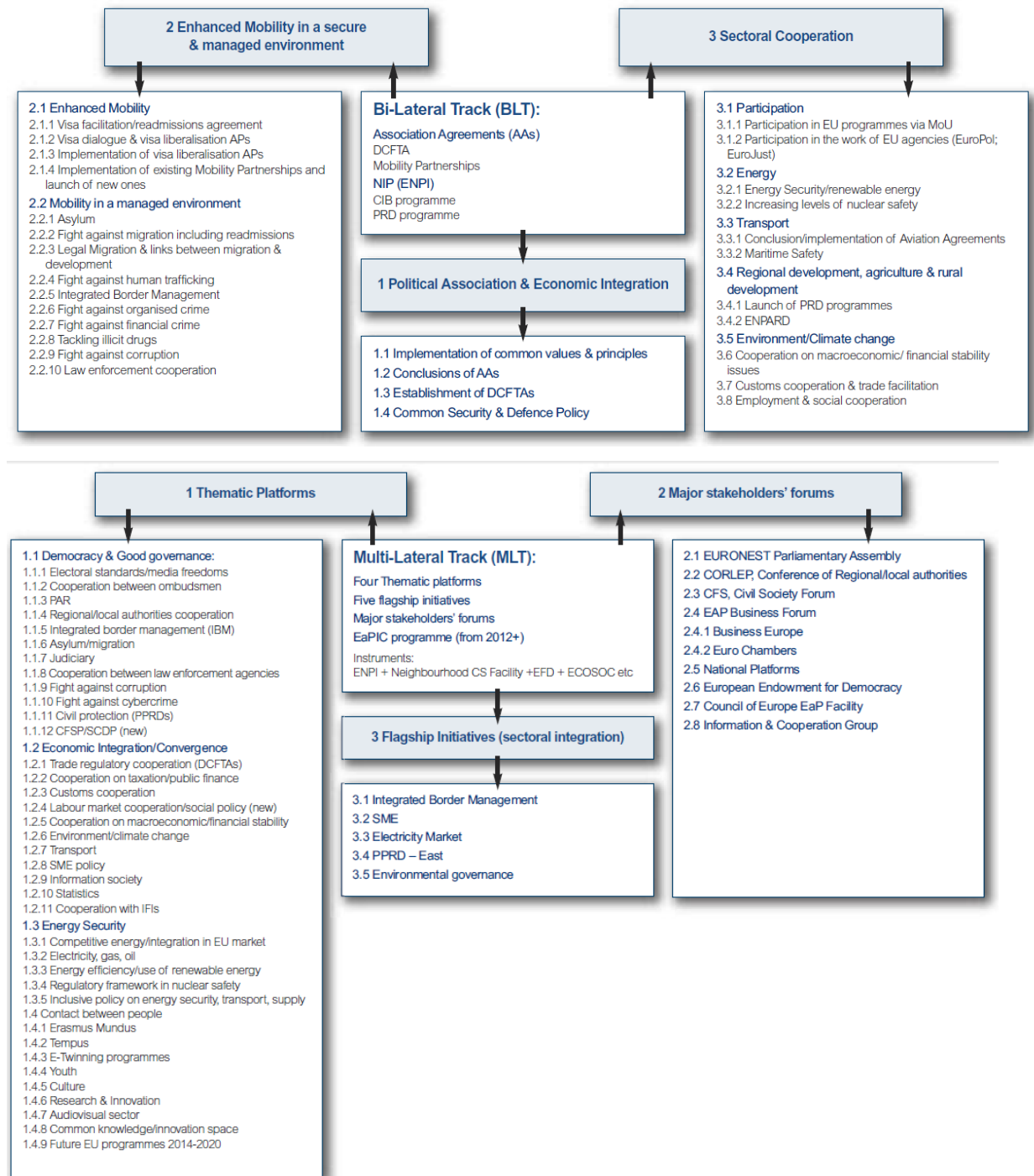
## Příloha č. 1: Mapa států Východního partnerství, cíle iniciativy a její výhody



Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.(2012). *The Eastern Partnership*.

Dostupné z WWW:<[https://www.mzv.cz/jnp/en/foreign\\_relations/european\\_union/the\\_eastern\\_partnership.html](https://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/european_union/the_eastern_partnership.html)>

## Příloha č. 2: Politiky a princip fungování iniciativy Východní partnerství



Zdroj: Casier, Tom and Whitman, Richard G. and Korosteleva, Elena (2013). *Global Europe Centre Policy Paper. Building a Stronger Eastern Partnership: Towards an EaP 2.0. working paper*. Global Europe Centre, s.11

**Projekt diplomové práce**

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Katedra mezinárodních vztahů

**Jana Dračková**

# Efektivnost Východního partnerství EU

---

*Projekt diplomové práce*

Praha 2014

Předkladatel projektu: Jana Dračková, Mezinárodní vztahy, 2. ročník

Vedoucí práce: PhDr. Jan Karlas, M.A., Ph.D.

Datum: 8. 1. 2014

## *Úvod – motivační část a přínos výzkumu*

Od počátku nového tisíciletí prošla evropská integrace obrovskou proměnou a to téměř ve všech aspektech svého působení. Po takzvaném "velkém třesku" v roce 2004, kdy bylo dokončeno rozšíření zahrnující deset středoevropských a jihoevropských zemí, pak přistoupení Rumunska a Bulharska v roce 2007, čítal 27 členských států. Navíc díky pozitivnímu působení EU, dokázaly tyto nové členské státy transformovat svou politickou, ekonomickou a sociální úroveň. To je také důvod, proč Rada a Evropský parlament nazývá politiku rozšíření jedním z nejúspěšnějších zahraničních nástrojů Unie (Commission of the European Communities, 2004). Přistupující státy musely rovněž projít demokratizačním procesem, jenž byl proveden za pomoci modelu podmíněnosti. Ten pracuje na konceptu vlivu, kdy EU požaduje po státech určité institucionální změny a za ně jim nabízí určité benefity.

Už první východní rozšíření rovněž přineslo novou diskuzi nad tím, jak by se Unie měla chovat ke svému okolí resp. ke svým sousedům. V roce 2003 vznikla Evropská politika sousedství (ENP), s cílem zabránit vzniku nových dělících linií mezi rozšířenou Evropou a jejími sousedy. Místo toho má posílit prosperitu, stabilitu a bezpečnost mezi nimi (EEAS online). Evropská unie si tak stanovila ambiciózní cíle transformovat své okolní sousedy. Principem je přimět vlády k vnitrostátním reformám a podpořit tak demokracii, dobré řízení a obchod. Šestnáct participujících států se na základě konceptu sdílených hodnot, bilaterálních smluv s Uníí a vytvořených akčních plánech, podílí na takzvané vnější integraci (tedy prohlubování vztahů s EU). Je důležité podotknout, že posilování demokracie má významné místo ve strategickém dokumentu Evropské politiky sousedství, které se odráží ve specifických akčních plánech pro danou zemi (Evropská komise 2004c). Nicméně, navzdory zdánlivé originalitě této strategie jí chybí zde důležitý „hnací motor“, který by motivoval participující státy. Tímto motorem byl v minulosti příslib členství. Avšak státy Evropské politiky sousedství se ocitly v nezáviděníhodné situaci. Mají prohlubovat své vztahy s Uníí, přestože se možná nikdy nestanou její součástí? Tato úvaha se odráží také v přístupu těchto zemí k modelu Evropské unie v prosazování demokracie, který byl zmíněn na začátku. Jelikož EU nabízí jen nepatrné benefity, státy Evropské sousedské politiky nemají výraznější podnět k naplňování cílů, které jim byly skrze EU stanoveny. To se také projevilo na prvních výsledcích. Hodnotící reporty kritizovali neschopnost evropské politiky přimět partnerské země k reformám, specifikovat své požadavky a zaujmout společné stanovisko k jednotlivým vyjednáváním. Model politické podmíněnosti se tedy v této



oblasti moc neosvědčil. Ačkoliv zůstává pro EU jedním z hlavních nástrojů prosazování demokracie, v posledních letech se podle některých akademiků přesouvá evropská pozornost k alternativnímu modelu, tedy vnějšímu vládnutí. Tento přístup podporuje demokratickou vládu prostřednictvím sbližování třetích zemí s EU v odvětvových politikách tj. funkční spolupráci. Za pomoci implementování Evropských norem a *acquis* se má zlepšovat jejich politická, ekonomická a sociální situace. Přidanou hodnotou je již zmíněné prosazování demokratického vládnutí, neboť *acquis* bylo vytvářeno pro liberální demokracii, proto má v sobě začleněny demokratické principy. Existence *acquis* rovněž eliminuje všechny kritické nedostatky předchozího modelu. Je totiž jasně stanovené a členské státy EU ho už implementovali, proto mezi nimi existuje jasná shoda o jeho působení.

Tato práce si klade za cíl prozkoumat principy demokratického vládnutí jako nové a potencionálně úspěšnější alternativy k modelu podmíněnosti. Zkoumá jeho efektivnost ve smyslu úspěšnosti přijetí jednotlivých norem a *acquis* podle různých stupňů implementace. Za případ byla zvolena východní dimenze Evropské sousedské politiky, Východní partnerství. Ta vznikla jako jedna ze dvou geografických dimenzí. Díky svojí poloze, politickým a kulturním podmínkám se skvěle hodí pro tento výzkum. Toto partnerství zahrnuje šest post světských republik – Ukrajinu, Moldávii, Bělorusko, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán. Iniciativa, založená v roce 2009 na summitu v Praze, je pro EU velmi významná jak strategicky, bezpečnostně, tak geopoliticky. Svou roli zde hraje vliv Ruské federace, stejně jako prosazování evropské identity na tomto území. Otázky zdravého demokratického prostředí, ekonomické stability, hospodářské prosperity a energetické bezpečnosti v této oblasti se jeví pro EU jako důležité, neboť právě díky uplatňování svých politik v těchto zemích si může zajistit bezpečnostní pozici a vytvořit dobré ekonomické partnery. Z hodnocení bude vyjmuto Bělorusko, které sice do Východního partnerství patří, podílí se účastí svých zástupců na některých multilaterálních jednáních, avšak kvůli nedemokratické vládě prezidenta Lukašenska nemá Východní partnerství žádný oficiální vliv na Bělorusko jako takové.<sup>45</sup>

Přínos výzkumu se zdá být velmi významný. Nejen, že demokratické vládnutí se jeví jako skvělá alternativa k modelu podmíněnosti, který se v podmínkách států bez vyhlídky na členství stal neefektivním. Skrývá také určitý potenciál pro úspěšné rozšiřování evropských principů. Tento výzkum by měl přispět k teoriím mezinárodních

---

<sup>45</sup> Není zde zahrnuta podpora demokratizace v rámci běloruské opozice a NGOs, ty jsou nelegální.

vztahů, evropským studií a komparativní politologii. Aplikuje alternativní koncept prosazování demokratického vládnutí EU na jeden z klíčových případů, tedy iniciativu Východního partnerství a posuzuje potenciál efektivnosti tohoto modelu.

### *Rozbor literatury*

Jelikož Východní partnerství je poměrně nová iniciativa, většina výzkumů napsaná na toto téma se týká designu a potencionální efektivnosti, jenž autoři predikují pomocí komparace s předchozím nastavením Evropské sousedské politiky (Korosteleva, 2011). Další velmi významná část výzkumů se zabývá efektivností demokratického výkonu Evropské sousedské politiky do roku 2009 a kritizují model podmíněnosti (např. Popescu a Wilson 2009, Hillion a Mayhew 2009, Wallace 2009, Shapovalova 2009, Emerson 2010, Balfour 2010). Jiné studie se pokouší tuto neefektivitu vysvětlit. Shledávají, že vliv EU jako reformátor domácí politiky je nízký, a to navzdory skutečnosti, že EU vyvinula rozsáhlou řadu politických iniciativ a investovala značné politické a finanční úsilí zajistit, aby se sousední země přizpůsobily evropským politickým, regulačním a ekonomickým principům (např. Kelley 2006, Schimmelfennig 2007; Delcour 2007; Schimmelfennig a Scholz, 2008). Studie Lavenex a Kelley nakonec připisují nízkou efektivitu právě modelu podmíněnosti (Lavenex 2004, Kelley 2006).

Modelem demokratického vládnutí se pod záštitou Curyšské univerzity podrobně zabývá skupina výzkumníků vedená profesory Sandrou Lavenex a Frankem Schimmelfennigem. Mezi jejich důležité výstupy patří například článek podávající ucelenou konceptualizaci všech modelů podpory demokracie a modelu demokratického vládnutí prorokují mu v budoucnu úspěch na úkor modelu podmíněnosti (Lavenex a Schimmelfennig (2009). Dále jedna z autorek, Anne Wetzel (2009), odpovídá na otázku, zda je nesoulad v podpoře vnějšího demokratického vládnutí menší než u modelu podmíněnosti. Tina Freyburg (2007) analyzuje "výstup" modelu demokratického vládnutí a podmínky pro účinné demokratické řízení. Srovnává tři sektorové politiky (hospodářskou soutěž, životní prostředí a migrační politiku) ve čtyřech zemích - Moldávii a Ukrajině, Jordánsku a Maroku. Dále konstatuje, že demokratické vládnutí je pravděpodobně nejúčinnější politikou pro podporu demokratických principů v dimenzi Evropské politiky sousedství. Studie od Ettzel a Laffan (2011) se týká obecně modelu externího vládnutí a jeho efektivity. Formuluje určité hypotézy a uplatňuje institucionální přístup. V podstatě dochází k podobným závěrům.

## ***Teoretická část***

Jelikož se tato práce zabývá modelem demokratické správy je potřeba ho konceptualizovat.

### ***Model demokratické správy***

Tento model interpretuje jednu ze strategií podpory demokracie skrze vnější vládnutí. Podle Lavenex a Schimmelfennig (2009), demokratická správa nepřímo ovlivňuje politické prostředí skrze spolupráci EU a třetích zemí v různých sektorových politikách. Partnerské země přijímají evropské normy a *acquis*. Mechanismus je horizontálně uplatňován prostřednictvím "funkčně orientované nadvládní politické sítě", kde „nadvládní“ odkazuje na vztahy s jednotlivými sektorovými ministerstvy (Freyburg et al 2007: 7). Tím se liší od modelů podmíněnosti, socializace a jiných podpůrných systémů občanské společnosti. Jádrem mechanismu je legislativa založená na přenosu pravidel (primární a sekundární právní předpisy EU atd.).

Jelikož *acquis* bylo původně vytvořeno pro liberální demokratické státy, nese v sobě demokratické principy. Ty jsou přijímány partnerskými zeměmi v různých oblastech, jako je energetika, pohyb osob či soudnictví. Předpokládá se, že příjem demokratických principů v sektorových oblastech má vliv na celkové demokratické řízení. Dále demokratické vládnutí definuje pojem demokracie na úrovni zásad, jimiž se řídí administrativní pravidla a postupy při provádění veřejné politiky. Na volby a parlamenty, jakožto demokratické instituce, je tedy kladen menší důraz a na významu nabírají základní principy demokracie. Ty platí v každé situaci, společně závazné pro všechny typy rozhodování. Jsou to transparentnost, odpovědnost a účast. Transparentnost se vztahuje jak na přístup k údajům, tak i k vládnímu poskytování informací o svém rozhodování. Odpovědností se myslí závazek veřejných úředníků odůvodnit svá rozhodnutí a jednání, možnost jejich odvolání a sankcionování. A poslední, účast, označuje například zapojení nestátních aktérů do rozhodování.

### ***Výzkumná otázka***

Práce se soustředí na výzkum efektivity Východního partnerství a aplikuje model podpory demokracie skrze vnější vládnutí EU. Tento model je založen na principu přenosu evropského *acquis* norem do sektorových politik. *Je tedy EU schopna integrovat své systémy pravidel do vnějšího prostředí? Jak efektivní je tento mechanismus v jednotlivých zemích Východního partnerství? A jak lze vysvětlit rozdíly v efektivitě mezi jednotlivými partnerskými zeměmi?*

### *Metodologická část*

Tato práce je komparativní případová studie, konstruovaná metodou rozdílu. Předmětem výzkumu je model vnějšího demokratického vládnutí (external democratic governance). Jako konkrétní případ byla vybrána iniciativa Východního partnerství. Časově se práce bude pohybovat od jejího vzniku na summitu v Praze v roce 2009 do summitu ve Vilniusu v listopadu 2013. Geograficky bude studie komparativně analyzovat efektivitu v pěti partnerských státech - Ukrajině, Moldávii, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžánu. Z hodnocení bude vyjmuto Bělorusko, které sice do Východního partnerství patří, podílí se účastí svých zástupců na některých multilaterálních jednáních. Avšak kvůli nedemokratické vládě prezidenta Lukašenska nemá Východní partnerství žádný oficiální vliv na Bělorusko jako takové. Jelikož model podpory demokracie skrze vnější vládnutí se aplikuje na sektorové politiky, je potřeba specifikovat ty, kterými se tato práce bude zabývat. Byly vybrány tři sektory kooperace, které představují významné oblasti v rámci Východního partnerství – energetická politika, spravedlnost a transport. Metoda rozdílu bude použita následujícím způsobem: Nejdříve bude analyzována účinnost Východního partnerství. Poté zkoumána přítomnost prvků, které tuto účinnost v každé zemi ovlivňují. A nakonec komparativní část určí, zda tato přítomnost vysvětluje dané rozdíly v účinnosti.

**Závislou proměnnou** je efektivita resp. účinnost vnějšího demokratického vládnutí. Efektivita je chápána jako úspěšný přenos pravidel, zákonů a norem (acquis), je měřená na úrovni jednotlivých sektorů. Podle Lavenex a Schimmelfennig (2009) tato proměnná nabývá tří hodnot.

1. Selekce pravidel (nízká efektivita) - zastavení na úrovni mezinárodního vyjednávání a deklarace smluv. Státy se sice zavázali k přijetí určitých opatření, nepřijali však acquis. Buď nepřijali žádná opatření, nebo alternativu v podobě jiných pravidel - jiných mezinárodních organizací, států nebo své vlastní, nekorespondujících s acquis EU (např. OSN, OBSE, dohody s USA, Ruskem apod.).
2. Přijetí pravidel (střední efektivita) – znamená, že státy přijaly pravidla EU, je indikováno přijetí zákonů, ratifikování společných dohod. Avšak není zde patrná aplikace.
3. Aplikace pravidel (vysoká efektivita) – pravidla byly nejen začleněny do vnitrostátních právních předpisů, je patrná i jeho aplikace v správních strukturách partnerského státu.

Tabulka znázorňuje operacionalizaci účinnosti.

	level	efektivita	alternativní výsledky
Selekce pravidel	pravidla EU (nebo společné pravidla) jako ohnisko vyjednávání a dohody	Nízká	pravidla jiné mezinárodní organizace, jiných států, nebo vlastní pravidla partnerských zemí
Přijetí pravidel	pravidla EU (nebo společné pravidla) začleněna do vnitrostátního práva partnerských zemí	Střední	pravidla jiné mezinárodní organizace, jiných států, nebo vlastní pravidla partnerských zemí
Aplikace pravidel	pravidla EU (nebo společné pravidla) důsledně uplatňovány	Vysoká	ignorace nebo porušování pravidla EU nebo společných pravidel

### Nezávislá proměnná

Podle Freyburg et al.(2011) je efektivnost modelu demokratického řízení ovlivněna určitými faktory - vlastnostmi sektorové politiky. Hlavní hypotéza tvrdí, že „*Stupeň efektivity demokratického vládnutí závisí na specifických souvislostech pravidel a sektorové politiky.*“. Právě specifické souvislosti pravidel a sektorové politiky jako nezávislá proměnná identifikuje několik podproměnných. Je jimi míra kodifikace, internacionalizace, interdependence a domácí náklady spojené s přijetím pravidel. Pomocí nich je formulováno několik hypotéz, které předpokládají efektivitu demokratického vládnutí v zemích Východního partnerství.

### Míra kodifikace a míra internacionalizace normy

Podpora demokratického vládnutí je formována pomocí institucí Evropské unie. Ty produkují normy, které jsou právně závazné pro členské státy. Zda tyto normy mají větší pravděpodobnost transformace do legislativ partnerských států, závisí na stupni jejich legitimacy a legalizace. Legitimita je chápána jako dostatečné upřesnění normy. Úroveň legitimacy stoupá s legalizací, tedy internacionalizováním normy a podporou jiných aktérů. Legalizace může být rovněž alternativní silou při absenci dostatečné kodifikace *acquis* EU (Lavenex a Schimmelfennig, 2011, s. 896).

Hypotéza č. 1: „*Míra kodifikace ustanovení externí demokratické správy zvyšuje efektivitu demokratického vládnutí.*“

Kodifikace se týká ustanovení demokratického vládnutí a pravidel a jejich určení na EU a mezinárodní úrovni. Očekává se, že pravidla budou přijata, pokud je ustanovení vnímáno jako legitimní, tedy zařazení určitého *acquis* i do mezinárodní smlouvy a dostatečně přesně specifikované.

Hodnoty proměnné:

- Silná kodifikace - prvky demokratického vládnutí jsou začleněny a **dostatečně specifikovány** v acquis EU **a zároveň** v mezinárodních pravidlech.
- Střední kodifikace - prvky demokratického vládnutí jsou začleněny a **specifikovány** v acquis EU **nebo** mezinárodních pravidlech.
- Slabá kodifikace - prvky demokratického vládnutí jsou začleněny v acquis EU **nebo** v mezinárodních pravidlech, ale **vyžadují další** specifikaci.

Hypotéza č. 2: „*Je-li činnost EU v tomto sektoru podložena mezinárodními úmluvami, tím pravděpodobněji bude přijata i partnerskou zemí.*“

Tato hypotéza se týká režimů, mezinárodních úmluv a zapojení dalších mezinárodních aktérů, především organizací. Je-li při sektorové spolupráci s EU vyžadována implementace nějaké úmluvy, která je podpořena jiným mezinárodním aktérem, státy je pravděpodobně přijmou.

- Činnost EU **podporována** jiným mezinárodním aktérem.
- Činnost **není podporována** jiným mezinárodním aktérem.

### **Interdependence**

Vysvětluje podporu demokratického vládnutí jako vliv a závislost EU, kterou vytváří vzhledem k ostatním státům. Způsoby demokratického vládnutí neodpovídají vnitřní institucionální struktuře EU, ale vnější konstrukcí moci a vzájemné závislosti. Zda efektivita přijetí norem (spíše než jiných pravidel) závisí na vyjednávací síle. Podpora demokratického vládnutí se pak liší podle stupně vzájemné závislosti mezi EU a třetími zeměmi.

Hypotéza č. 3: „*Čím větší je sektorová závislost partnerské země s EU, tím vyšší je efektivita demokratického vládnutí.*“

Tento výrok je spojen přesvědčením, že spoluprací se problémy vyřeší snáze, než samostatně na domácím trhu nebo s jinými státy. Tím spíše pokud jednou ze stran je vyspělá organizace.

Hodnoty proměnné:

- Silné propojení - stav vnímán jako **více nebo stejně závislý** na EU při řešení svých sektorových problémů.
- Střední propojení – stav vnímán jako **méně závislý** na EU, ale naopak stejně nebo více závisle na jiných externích subjektech než EU při řešení jejich sektorových problémů.

- Slabé propojení - **nespoléhání se** na EU při řešení odvětvových problémů.

### **Domácí náklady spojené s přijetím pravidel**

Předpokládá podobnost nebo kompatibilitu mezi institucionálními strukturami domácí politiky a mezinárodní správou. Aktéři třetích zemí přijmou pravděpodobněji normy EU, pokud jsou v souladu s jejich režimy a vnitrostátními praktikami, tudíž nemají vysoké náklady na přijetí a implementaci (Lavenex a Schimmelfennig, 2011, s. 897). Stručně řečeno záleží na slučitelnosti s domácími institucemi.

Hypotéza č. 4 : „*Čím vyšší jsou náklady spojené s přijetím pravidel demokratického vládnutí v partnerské zemi, tím nižší je jeho efektivita.*“

Náklady spojené s přijetím pravidel mohou ohrozit výkon domácí vlády. Vládní elity samozřejmě nestojí to, aby byly označeny za neefektivní. Při vysokých nákladech tedy chrání sami sebe.

Hodnoty proměnné:

- Vysoké náklady - přijetí *acquis* by **snížilo** mocenskou základnu domácí vlády.
- Střední náklady – za předpokladu **snížení** mocenské základny **sektorových úřadů**. **Centrální vláda není ovlivněna.**
- Nízké náklady - přijetí *acquis* má **okrajové důsledky** na mocenskou základnu vlády a sektorové orgány (ministerstva).

Tabulka znázorňuje operacionalizaci sektorových vlastností.

<b>Sektorové podmínky</b>	<b>Hodnoty sektorových podmínek</b>	<b>Míra vlivu na efektivnost</b>
<b>Míra kodifikace ustanovení</b>	Silná kodifikace	Velký vliv
	Střední kodifikace	Střední vliv
	Slabá kodifikace	Marginální vliv
<b>Podpora mezinárodními úmluvami</b>	Podporována jiným mezinárodním aktérem	Velký vliv
	Není podporována jiným mezinárodním aktérem.	Marginální vliv
<b>Interdependence</b>	Silné propojení	Velký vliv
	Střední propojení	Střední vliv
	Slabé propojení	Marginální vliv
<b>Náklady spojené s přijetím pravidel</b>	Vysoké náklady	Marginální vliv
	Střední náklady	Střední vliv
	Nízké náklady	Velký vliv

Vzájemná přítomnost podproměnných se nevyklučuje. Předpokládám, že pokud tyto podproměnné dosáhnou pozitivních hodnot, zvýší se i pravděpodobnost efektivity.

Ideálním typem by byla situace, kdy je rychlá a úspěšná aplikace *acquis* podpořena kombinací všech podproměnných dosahující maximálních hodnot (u H4 nejnižší hodnoty). V praxi očekávám kombinaci určitých podmínek různé síly v závislosti na konkrétních případech. Proto je zapotřebí určit, zda mezi nezávislými podproměnnými existuje nějaký vztah. Podle Freyburg (2009, s. 928) nejsou všechny podmínky stejně významné. Za nejdůležitější lze považovat kodifikaci (H1). Ta je podle Lavenex ještě účinnější pokud jsou příslušné zásady také ustanoveny v mezinárodních smlouvách (H2) a v určitých případech mohou být smlouvy alternativní silou při absenci kodifikace *acquis* EU (Lavenex a Schimmelfennig, 2011, s. 896). Tyto dvě proměnné jsou tedy propojeny a alespoň jedna by měla dosáhnout pozitivní hodnoty. Předpokládám také, že pokud náklady na přijetí budou vysoké (H4), může se tento fakt ovlivnit působení ostatních podproměnných na minimum (jednoduše řečeno, přes jasnou kodifikaci, internacionalizaci a interdependenci, vláda nepřijme normu, která by ohrozila její životnost). Za kontrolní proměnnou bude brán vliv Ruské federace, která se snaží chránit svoje postavení v daném prostoru tím, že vytváří vlastní iniciativy a spolupráci se zeměmi VP.

### ***Výběr dat***

Práce bude vycházet z reportů a dokumentů Evropské unie a z relevantních výzkumů, které byly vytvořeny v rámci institutů a platform zabývajících se Východním partnerstvím. Jednotlivé pravidla, které měly být podle smluv implementovány, jsou obsaženy v dokumentech „Eastern Partnership: A Roadmap to the autumn 2013 Summit“ pro bilaterální a multilaterální dimenzi vydaný Evropskou komisí v květnu roku 2012. Pro studii efektivity a úrovně implementace budou sloužit pravidelné reporty o implementaci Východního partnerství, například zprávy pracovních skupin jako jsou Eastern Partnership Enhancing Judicial Reform in the Eastern Partnership Countries, reporty komise jako Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2012 Regional Report: Eastern Partnership a výsledky setkání ministrů a premiérů. Příkladem může být dokument jako Implementation of the Eastern Partnership: Report to the meeting of Foreign Affairs Ministers a archivní zprávy EU a povaze a charakteru jednotlivých zákonů. Dalším druhem jsou dokumenty Evropské sousedské politiky (Country progress reports, Country strategy papers apod.) a dokumenty vládnoucích orgánů partnerských zemí (například „Situația social-economică a Republicii Moldova,“ což je socioekonomický přehled vydávaný vládou Moldávie každého půl



roku. Ročně zveřejňuje podobné informace i Ázerbájdžánské ministerstvo ekonomie a průmyslu, stejně tak i Arménské a Gruzínské). Dále také zprávy z jednotlivých sektorových ministerstev apod. Využit bude také Evropský index integrace pro Východní partnerství<sup>46</sup>, který sleduje trajektorii implementace na úrovni Východního partnerství. Nedílnou součástí jsou nezávislé analýzy politického, ekonomického a sociálního vývoje na tomto území, dále také indexy NGOs. Např. Index vnímání korupce od Transparency International, Visa Liberalisation index apod. Pro teoretickou část budou využity akademické příspěvky, které byly zmíněny již v rozboru literatury, viz výše.

### *Struktura práce*

Po úvodu se první kapitola bude věnovat teoretickému ukotvení modelu a analýze external democratic governance. Následně bude představen výzkumný rámec. Dalších pět kapitol se bude věnovat jednotlivých státům (Ukrajina, Moldávie, Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán). Nejdříve bude posouzena efektivita Východního partnerství v dané zemi a pak působení faktorů z modelu demokratické zprávy, které účinnost způsobují. Předposlední věnována komparativnímu zhodnocení a na závěr potvrzení resp. vyvrácení hypotéz.

### *Seznam literatury a pramenů*

- BALFOUR, Rosa. Debating the Eastern Partnership: Perspectives from the European Union. Inflow: Perspectives from the European Union, 2011. [online]. č. 3 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: WWW: <[http://library.fes.de/pdf-files/ipg/2011-3/04\\_balfour.pdf](http://library.fes.de/pdf-files/ipg/2011-3/04_balfour.pdf)>
- BOONSTRA, Jos a Natalia SHAPOVALOVA. *The EU's Eastern Partnership: One year backwards*. FRIDE, 2010. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://fride.org/download/WP99\\_EP\\_ENG\\_may10.pdf](http://fride.org/download/WP99_EP_ENG_may10.pdf)>
- DELCOUR, Laure. The Institutional Functioning of the Eastern Partnership: An Early Assessment. *Inflow: Eastern Partnership Review*, 2011. [online] č. 1 [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://www.eceap.eu/ul/The\\_Institutional\\_Functioning\\_of\\_the\\_Eastern\\_P.pdf](http://www.eceap.eu/ul/The_Institutional_Functioning_of_the_Eastern_P.pdf)>
- DELCOUR, Laura. Does the European Neighbourhood Policy make a difference? Policy Patterns and Reception in Ukraine and Russia. *Inflow: European Political Economy Review*, 2007. [online] č. 7 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/8364/>
- EMERSON, Michael. Rendez-vous with Eastern Europe. *EU Foreign Policy, CEPS Commentaries*, 2010 [online]. [cit. 2014-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceps.be/ceps/dld/3879/pdf>>

---

<sup>46</sup> Vydávaný International Renaissance Foundation in cooperation a the Open Society Foundations and Eastern Partnership Civil Society Forum každoročně od roku 2011.

- ETZEL, Anne, Brigid LAFFAN a Frank SCHIMMELFENNIG et al. The promotion of participatory governance in the EU's external policies: compromised by sectoral economic interests?. *Inflow: Democratization*. 2011 [online] č.4, [cit. 2014-01-01]. DOI: <http://dx.doi.org/10.4337/9781847200198.00014>.
- FREYBURG, Tina. Democracy between the Lines? EU Promotion of Democratic Governance via Sector-specific Co-operation. *Inflow: National Centre of Competence in Research (NCCR) Challenges to Democracy in the 21st Century*, 2007. [online] č. 5 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.nccr-democracy.uzh.ch/publications/workingpaper/pdf/WP5.pdf>>
- HILLION, Christophe a Alan MAYHEW. The Eastern Partnership– something new or window-dressing. *Inflow:: Sussex European Institute*, 2009. [online] č. 109 [cit. 2014-01-01]. ISSN 1350-4649. Dostupné z WWW: < <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-109.pdf&site=266>>
- INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION IN COOPERATION WITH OPEN SOCIETY FOUNDATION AND EASTERN PARTNERSHIP CIVIL SOCIETY FORUM. *European Integration Index 2013 for Eastern Partnership Countries*. Kyjev: Ukrainian Print Center, 2013. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: < [http://www.eap-index.eu/sites/default/files/EaP\\_Index\\_2013.pdf](http://www.eap-index.eu/sites/default/files/EaP_Index_2013.pdf)>
- INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION IN COOPERATION WITH OPEN SOCIETY FOUNDATION. *European Integration Index 2012 for Eastern Partnership Countries*. Kyjev: K.I.S. Publishing, 2012. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.eap-index.eu/sites/default/files/EaP%20Index%202012.pdf>>
- INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION IN COOPERATION WITH OPEN SOCIETY FOUNDATION. *European Integration Index 2011 for Eastern Partnership Countries.*, 2012. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.eap-index.eu/sites/default/files/EaP%20Index%202011.pdf>>
- KELLEY, Judith. New Wine in Old Wineskins: Promoting Political Reforms through the New European Neighbourhood Policy\*. *Inflow: JCMS: Journal of Common Market Studies*, 2006.[online].[cit. 2014-01-01]. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-5965.2006.00613.x>. Dostupné z WWW:<[http://studium.unict.it/dokeos/2011/courses/1001283C0/document/kelley\\_JCMS\\_2006.pdf](http://studium.unict.it/dokeos/2011/courses/1001283C0/document/kelley_JCMS_2006.pdf)>
- KOPEČEK, Vincenc. European Neighbourhood Policy: Does the tool work? Area study of the South Caucasian countries. *Inflow: Contemporary European Studies*, 2011 [online] č. 1 [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ces.upol.cz/pic/item/pdf/61.pdf>>
- KOROSTELEVA, Elena A. Change or Continuity: Is the Eastern Partnership an Adequate Tool for the European Neighbourhood?. *Inflow: International Relations*, 2011. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: < <http://ire.sagepub.com/content/25/2/243> >
- KOROSTELEVA, Elena A. The Eastern Partnership Initiative: A New Opportunity for Neighbours?. *Inflow: Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 2011 [online]. č.27 [cit. 2013-12-11]. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/13523279.2011.544381>
- KRATOCHVÍL, Petr. *Evaluating the Multilateral Framework of the Eastern Partnership. Policy paper*. Institute of International Relations in Prague, 2010. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z: <[http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/123963/ipublicationdocument\\_singledocument/6f207e0d-7992-43ff-bda4-7e4a2b70d22d/en/2010\\_01\\_PP\\_Kratochvil\\_Evaluating.pdf](http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/123963/ipublicationdocument_singledocument/6f207e0d-7992-43ff-bda4-7e4a2b70d22d/en/2010_01_PP_Kratochvil_Evaluating.pdf)>
- LAVENEX, Sandra, Frank SCHIMMELFENNIG. EU rules beyond EU borders: theorizing external governance in European politics.*Inflow: Journal of European Public Policy*, 2009 [online] č. 6 [cit. 2014-01-01]. DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199560530.013.0046>.

- LAVENEX, Sandra, Ramses A. WESSEL, Katja BIEDENKOPF, Claire DUPONT a Poul F. KJAER. EU external governance in 'wider Europe': Legal Institutional Dilemmas and the New Constitution for Europe. *Inflow: Journal of European Public Policy*, 2004. [online] č. 4, [cit. 2014-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://tandfprod.literatumonline.com/doi/abs/10.1080/1350176042000248098>>
- MICHALSKI, Anna. The Eastern Partnership: Time for an Eastern Policy of the EU?. *Inflow: European Policy Analysis*. [online].SIEPS, 2008 [online]. č. 14 [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://www.sieps.se/sites/default/files/591-2009\\_14\\_epa.pdf](http://www.sieps.se/sites/default/files/591-2009_14_epa.pdf)>
- POPESCU. Nicu. Re-setting the Eastern Partnership in Moldova. *Inflow: CEPS Policy Brief*. 2009. [online] č. 199 [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceps.be/book/re-setting-eastern-partnership-moldova>>
- POPESCU. Nicu a A. WILSON. 2009. The Limits of Enlargement-Lite: European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood. *Inflow: European Council on Foreign Relations, Policy Report*, 2009. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://ecfr.eu/page/ECFR14\\_The\\_Limits\\_of\\_Enlargement-Lite\\_European\\_and\\_Russian\\_Power\\_in\\_the\\_Troubled\\_Neighbourhood.pdf](http://ecfr.eu/page/ECFR14_The_Limits_of_Enlargement-Lite_European_and_Russian_Power_in_the_Troubled_Neighbourhood.pdf)>
- SCHIMMELFENNIG, Frank a Hanno SCHOLTZ. EU Democracy Promotion in the European Neighbourhood: Political Conditionality, Economic Development and Transnational Exchange. *Inflow: European Union Politics*, 2008. [online] s. 187-215 [cit. 2014-01-01]. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1465116508089085>.
- SHAPOVALOVA, Natalia. The EU's Eastern Partnership: still-born?. *Inflow: Policy brief FRIDE*, 2009. [online] [cit. 2014-01-01]. Dostupné z WWW: <[http://www.fride.org/download/PB11\\_UE\\_eastern\\_partnership\\_ENG\\_may09.pdf](http://www.fride.org/download/PB11_UE_eastern_partnership_ENG_may09.pdf)>
- SOARE, Simona R. The Eastern Partnership's Road So Far: An Assessment of the EaP Multilateral Track's Performance In: IONESCU Mihail E., eds. *The Eastern Partnership Dossier: The Road So Far*, 2013, ISBN 978-973-0-15103-9 [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[https://www.academia.edu/attachments/31945884/download\\_file](https://www.academia.edu/attachments/31945884/download_file)>
- WALLACE, Helen. The European Union and its Neighbourhood: Time for a Rethink. *Inflow: ELIAMEP Thesis*, 2009. [online]. č. 1 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/04/eliamep-thesis-4-2009-helen-wallace.pdf>>

### **Dokumenty EU**

- EC. *Implementation of the Eastern Partnership: Report to the meeting of Foreign Affairs Ministers, December 13, 2010*. EASTERN EUROPE and CENTRAL ASIA Meeting doc. 335/10 REV 2. 2010. [online dokument] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://eeas.europa.eu/eastern/docs/eap\\_meeting\\_foreign\\_affairs\\_131210\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/eastern/docs/eap_meeting_foreign_affairs_131210_en.pdf)>
- EC. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2012 Regional Report: Eastern Partnership*. Brussels, 2013. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2013\\_enp\\_pack/2013\\_eastern\\_pship\\_regional\\_report\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2013_enp_pack/2013_eastern_pship_regional_report_en.pdf)>
- EC. *Eastern Partnership: A Roadmap to the autumn 2013 Summit*. Brussels, 2012. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012\\_enp\\_pack/e\\_pship\\_roadmap\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/e_pship_roadmap_en.pdf)>
- EC. *Eastern Partnership Roadmap 2012-13: the bilateral dimension*. Brussels, 2012. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012\\_enp\\_pack/e\\_pship\\_bilateral\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/e_pship_bilateral_en.pdf)>

COMMISSION OF EUROPEAN COMMUNITIES, *Communication from the Commission: Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, COM. Brussels, 2003. 11. 03. 2003, p. 5.

EEAS. *What is the European Neighbourhood Policy?*. [online] [cit. 2013-12-11] Dostupné z WWW: <[http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index\\_en.htm](http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm)>

EU: WORKING GROUP „PROFFESIONAL JUDICIAL SYSTEM“. *Eastern Partnership Enhancing Judicial Reform in the Eastern Partnership Countries: PROJECT REPORT*, Strasbourg, 2013[online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/source/judic\\_reform/ENG%20March%20Report%20on%20Training%20of%20Judges.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/source/judic_reform/ENG%20March%20Report%20on%20Training%20of%20Judges.pdf)>

EU: WORKING GROUP „EFFICIENT JUDICIAL SYSTEM“. *Eastern Partnership Enhancing Judicial Reform in the Eastern Partnership Countries: PROJECT REPORT*, Strasbourg, 2013[online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <[http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/source/judic\\_reform/FINAL%20efficient%20judicial%20systems%20EN%20March%202013.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/source/judic_reform/FINAL%20efficient%20judicial%20systems%20EN%20March%202013.pdf)>

### **Webové stránky**

FREEDOM HOUSE. *Nations in transit*. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.freedomhouse.org/report-types/nations-transit>>

VISA FREE EUROPE. *Eastern Partnership Visa Liberalisation Index*. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://monitoring.visa-free-europe.eu/>>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perceptions Index*. [online] [cit. 2013-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>>

Vytvořeno podle citační normy ČSN ISO 690.